

Evaluatie plusvoorzieningen

Eindrapport

Onderzoek in opdracht van het ministerie van OCW

Marjolein Muskens

Joyce Jacobs

Marc Thomassen

Linda Dominguez Alvarez

Wouter van Casteren

ResearchNed

mei 2012

© 2012 ResearchNed Nijmegen in opdracht van het ministerie van OCW. Alle rechten voorbehouden. Het is niet geoorloofd gegevens uit dit rapport te gebruiken in publicaties zonder nauwkeurige bronvermelding.

Inhoudsopgave

1	Management samenvatting	5
1.1	Opzet evaluatie	5
1.2	Selectie en problematiek	6
1.3	Aspecten van de plusvoorziening	7
1.4	Samenwerking partijen, aansluiting en neveneffecten	9
1.5	De output: wat voor effecten hebben de plusvoorzieningen op de overbelaste leerlingen?	10
1.6	Aanbevelingen	13
2	Inleiding	17
2.1	Onderzoeksvragen	17
2.2	Onderzoeksopzet	18
2.3	Literatuurstudie	19
2.3.1	Kwantitatieve effectevaluatie	19
2.3.2	Kwalitatieve effectevaluatie	19
2.3.3	Opbouw van het rapport	20
3	Onderzoeksaanpak	21
3.1	Inleiding	21
3.2	Meetinstrumenten	21
3.3	Procedures	22
3.3.1	Respondenten: responsaantallen	25
3.3.2	Respondenten: achtergrondkenmerken	28
4	Selectie en problematiek	33
4.1	Inleiding	33
4.2	Problematiek jongeren: Projectplannen	33
4.3	Problematiek jongeren: Vragenlijst Multiproblematiek 1	33
4.4	Problematiek jongeren: Selectiecriteria	37
4.5	Conclusie	40
5	Aspecten van de plusvoorzieningen	42
5.1	Inleiding	42
5.2	Regulier onderwijs, hulpverlening en waar nodig arbeidstoeleiding	42
5.3	Categorieën plusvoorzieningen	43
5.4	Aspecten van problemen waar plusvoorzieningen op in gaan	44
5.5	Conclusie	45
6	Samenwerking partijen, aansluiting en neveneffecten	47
6.1	Inleiding	47
6.2	Aansluiting bij bestaande voorziening	47
6.3	Vormgeving samenwerking	48
6.4	Neveneffecten van de invoering van de plusvoorziening	48
6.5	Knelpunten bij de subsidieaanvraag en opzet plusvoorzieningen	49
6.5.1	Knelpunten bij de subsidieaanvraag	49
6.5.2	Knelpunten bij de opzet van de plusvoorziening	50
6.6	Conclusie	51
7	Ontwikkeling van deelnemers aan plusvoorzieningen	53
7.1	Inleiding	53

7.2	Afname problematiek overbelaste jongeren	53
7.2.1	Ontwikkeling problematiek algemeen	53
7.2.2	Ontwikkeling problematiek per type plusvoorziening	55
7.3	Afname risico op schooluitval	58
7.4	Uitval onder jongeren die deelnemen aan een plusvoorzieningen	59
8	Plusvoorzieningen in een breder kader	60
8.1	Landelijke gegevens ZAT-teams en plusvoorzieningen	60
8.1.1	Verhouding evaluatie plusvoorzieningen ZAT-monitor	60
8.1.2	ZAT mbo	61
8.1.3	ZAT vo	62
8.1.4	Samenvatting landelijke resultaten (ZAT monitor)	64
8.2	Vsv-resultaten en plusvoorzieningen	64
8.3	Vsv-resultaten per deelnemende regio	64
8.3.1	Aspecten buiten en binnen de plusvoorzieningen	65
8.4	Conclusie	66
9	Plusvoorzieningen: wat werkt wel en wat werkt niet?	67
9.1	Succes- en faalfactoren	67
9.2	Succesfactoren	67
9.3	Faalfactoren	70
9.4	Effectiviteit van typen plusvoorzieningen	74
9.4.1	Effectiviteit op basis van kenmerken van typen plusvoorzieningen	74
9.4.2	Effectiviteit op basis van voor- en nameting dreigende schooluitval en multiproblematiek	76
9.4.3	Effectiviteit volgens professionals	76
9.4.4	Effectiviteit volgens jongeren	76
9.5	Conclusie	79
10	Voorbeeld: Utrechtse School	82
10.1	Inleiding	82
10.1.1	De Utrechtse school	82
10.1.2	Samenwerking tussen partijen	83
10.2	Selectie en problematiek	83
10.2.1	Verwijzing en toelating	83
10.2.2	Problematiek van de leerlingen op de Utrechtse School	84
10.3	Effecten van de Utrechtse School	85
10.3.1	Intern rendement	85
10.3.2	Extern rendement	86
10.3.3	Omgevingsrendement	88
11	Voorbeelden van verschillende typen plusvoorzieningen	89
11.1	Coaching (RMC 29, Rijnmond)	89
11.2	Rebound (RMC regio 21, Agglomeratie Amsterdam)	89
11.3	Parttime rebound (RMC regio 22 en 24, West-Friesland en Noord-Kennemerland)	90
11.4	Inloopvoorziening (RMC regio 1, 2, 3 - Oost-Groningen, Noord-Groningen en Centraal en Westelijk Groningen)	91
Bijlage A	Ontwikkeling vragenlijst Multiproblematiek jongeren	92
Bijlage B	Vragenlijst multiproblematiek I	98
Bijlage C	Vragenlijst succes- en faalfactoren professionals	104
Bijlage D	Vragenlijst/ interviewschema jongeren	107

Bijlage E	Vragenlijst Multiproblematiek2	109
Bijlage F	Interviewschema professionals	111
Bijlage G	Selectie van geïnterviewde regio's	112
Bijlage H	Begeleidingscommissie en onderzoekers	114
Bijlage I	Lijst met definities en afkortingen	117
Bijlage J	Lijst met tabellen en figuren	118
Bijlage K	Bronnen	120

1 Management samenvatting

Naar aanleiding van het WRR rapport 'Vertrouwen in de school' (2009) hebben de bewindslieden van OCW en Jeugd en Gezin voor een periode van twee jaar 60 miljoen euro beschikbaar gesteld voor het opzetten en uitbreiden van plusvoorzieningen voor overbelaste jongeren.

Een plusvoorziening is een voorziening die wordt opgezet en onderhouden door onderwijsinstellingen en gemeenten in een RMC-regio, en die bestaat uit een gecombineerd programma van onderwijs, hulp, zorg en waar nodig arbeidstoelating. Met deze bijzondere combinatie wordt voorkomen dat overbelaste jongeren uitvallen uit het regulier onderwijs. Een plusvoorziening heeft als doel jongeren uiteindelijk een startkwalificatie te laten behalen. Een plusvoorziening is niet per se een voorziening met muren en deuren; het kan ook verwijzen naar een intensieve vorm van begeleiding in het regulier onderwijs.

Nadat de RMC-regio's plannen van aanpak in hadden gediend voor de plusvoorzieningen en de subsidie verdeeld was, heeft het ministerie besloten om een evaluatie uit te laten voeren rondom de plusvoorzieningen, met als doel een toekomstvisie te ontwikkelen op het beleid van het voorkomen van schooluitval onder overbelaste jongeren. Hiertoe heeft het ministerie een aantal onderzoeksvragen opgesteld waarna ResearchNed met een beleidsevaluatie, waarin zowel kwantitatieve als kwalitatieve elementen opgenomen zijn, deze vragen heeft beantwoord.

Van juli 2010 tot medio 2012 is de evaluatie plusvoorzieningen uitgevoerd. In deze managementsamenvatting wordt kort de onderzoeksofzet toegelicht en vervolgens wordt verslag gedaan van de resultaten. Per onderzoeksvraag worden in het kort de conclusies getoond op basis van de gevonden resultaten. Vervolgens lichten wij toe tot welke aanbevelingen wij komen met betrekking tot de toekomst van de plusvoorzieningen.

1.1 Opzet evaluatie

Welke plusvoorzieningen zijn effectief en wat zijn succes- en faalfactoren die de effectiviteit bepalen? Deze hoofdvraag stond centraal toen ResearchNed in de zomer van 2010 startte met de opzet van de evaluatie plusvoorzieningen.

Tijdens de start van de evaluatie werd duidelijk dat een kwantitatief effectiviteitonderzoek met experiment- en controlegroep niet haalbaar zou zijn omdat natuurlijke, betrouwbare, controlegroepen binnen de tijdspanne van het onderzoek niet beschikbaar waren. De nadruk werd daarom gelegd op kwalitatief onderzoek om hiermee een zo goed mogelijk beeld te vormen van de effectiviteit van plusvoorzieningen en de factoren die daarin een rol spelen. De voorlopige conclusies en aanbevelingen zijn voornamelijk gebaseerd op de meningen van professionals en jongeren over hun plusvoorziening en op literatuurstudie (waaronder de projectplannen van de 39 RMC-regio's). Op basis van de evaluatie plusvoorzieningen kunnen geen 'harde' uitspraken gedaan worden over de netto effectiviteit en bruto effectiviteit van plusvoorzieningen. Wel geven de verschillende onderdelen van het onderzoek samen een beeld van de situatie in de verschillende regio's rondom plusvoorzieningen en de visie op de effectiviteit van verschillende partijen die te maken hebben met plusvoorzieningen. Daarnaast geven de beschrijving van de ontwikkeling van jongeren die deelnamen aan verschillende plusvoorzieningen en het praktijkvoorbeeld van 'de Utrechtse School' een verrijkend beeld van de manier waarop plusvoorzieningen ingezet worden en wat dit kan betekenen voor de ontwikkeling van jongeren.

Bij de opzet van de evaluatie zijn allereerst alle projectplannen die de 39 RMC-regio's hebben geschreven bestudeerd. Twaalf RMC-regio's werden expliciet uitgenodigd om deel te nemen aan het onderzoek. Daarnaast meldde zeven regio's zich vrijwillig aan. Uiteindelijk werden in negentien RMC-regio's enquêtes

onder jongeren en professionals afgenomen. Hierin werd de mening van alle betrokkenen gevraagd over de effectiviteit van de plusvoorzieningen, en wat in hun ogen succes- en faalfactoren zijn. Met 34 jongeren en 42 professionals uit 9 RMC-regio's werden vervolgens verdiepende interviews gehouden over verschillende aspecten rondom de plusvoorzieningen. Ook werden onder jongeren die deelnamen aan een plusvoorziening voor- en nametingen gehouden met betrekking tot de overbelasting en dreigende schooluitval. Op deze manier werd een indruk verkregen hoe deze jongeren zich tijdens deelname aan de plusvoorziening ontwikkelden. Hoewel op basis van deze voor- en nameting geen uitspraken gedaan mogen worden over de effectiviteit van plusvoorzieningen – met name door het ontbreken van een controlegroep, de selectieve deelname aan voor- en nameting en de matige respons op de nameting (16%) – kan dit beschouwd worden als een interessante illustratie van de ontwikkeling die deze jongeren hebben doorgemaakt tijdens en na deelname aan een plusvoorziening.

1.2 Selectie en problematiek

Welke problematiek speelt er bij leerlingen in het voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs?

Volgens de deelnemende regio's is er zowel in het vo als in het mbo bij een deel van de jongeren sprake van een opeenstapeling van problemen op meerdere leefgebieden. De leefgebieden waarop problemen kunnen ontstaan zijn problemen in de omgang met anderen (geweld, pesten), woonproblemen (zoals onveilige buurt, ontevredenheid met woonsituatie, willen verhuizen), problemen in het gezin (zoals vaak ruzie thuis, vervelende sfeer thuis), de band met ouders (moeilijk kunnen praten), een negatieve invloed van vrienden, ongezonde gewoonten (bijvoorbeeld roken, drugs, alcohol), een ziekte of beperking (vaak ziek thuis, aandoening), geldzorgen (schulden hebben, ouders met schulden), problemen met politie of justitie en een ernstige gebeurtenis (zoals het overlijden van een dierbare). Ruim 91 procent van de deelnemers aan plusvoorzieningen die mee hebben gewerkt aan de evaluatie, gaf inderdaad aan dat zij problemen hadden op twee of meer van deze leefgebieden. Bij de jongeren die aangaven dat zij een probleem op maar één leefgebied hadden, ging het veelal om een ziekte of beperking. De mogelijkheid dat ook zij wél op meerdere leefgebieden problemen hadden, wat volgens docenten of begeleiders namelijk voor alle deelnemers opgaat, maar dit niet hebben geuit in de vragenlijst, moet opengehouden worden.

Welke combinaties van problemen komen het meest frequent voor?

Bij de jongeren die wij bevroegd hebben, zien we drie clusters van problemen die vaak gelijktijdig spelen:

1. Problemen in de omgang met anderen, problemen in het gezin en band met ouders.
2. Woonproblemen, problemen in het gezin en geldzorgen.
3. Problemen in het gezin en een ernstige gebeurtenis.

Daarnaast hebben we tijdens de interviews gezien dat er bij de jongeren die deelnemen aan een plusvoorziening veelal gedragsproblemen spelen in combinatie met problemen op meerdere leefgebieden.

Welke selectiecriteria voor overbelaste jongeren worden door de regio's in de projectplannen voorgesteld en in hoeverre zijn deze in groepen in te delen?

Naast de selectiecriteria die in de regeling genoemd zijn en die gehanteerd moeten worden bij het toelaten van jongeren tot de plusvoorziening (overbelaste jongeren, leeftijd 12 tot 23 jaar, in staat tot het behalen van een startkwalificatie), konden regio's ook zelf selectiecriteria toevoegen die passen bij de doelgroep in de specifieke regio.

In alle bestudeerde projectplannen wordt genoemd dat de doelgroep bestaat uit overbelaste jongeren die door hun overbelasting mogelijk geen startkwalificatie zullen behalen. De volgende aanvullende kenmerken worden genoemd:

- Aparte plusvoorzieningen voor vmbo- en mbo-leerlingen;
- Aparte plusvoorzieningen voor specifieke groepen binnen deze typen onderwijs zoals vmbo leerjaar 3 en 4 of mbo niveau 1 en 2;
- Aparte plusvoorzieningen voor overbelasten en 'zwaar overbelasten';
- Aparte voorzieningen voor jongeren met (minder vaak genoemd) specifieke problemen zoals studiekeuzeproblematiek of zwangerschap.

Hoe komt de selectie van leerlingen voor de plusvoorziening daadwerkelijk tot stand? Wordt de juiste groep bereikt met de plusvoorzieningen?

De selectiecriteria die daadwerkelijk gehanteerd worden, komen aardig overeen met de in de projectplannen voorgestelde criteria. Een enkele keer zien we dat selectiecriteria gebruikt worden die niet kloppen met de definitie van de doelgroep, bijvoorbeeld een voorziening voor jongeren die al uitgevallen zijn. Hierin moet onderscheid gemaakt worden tussen jongeren die volgens de door OCW gehanteerde definitie vsv-er zijn (uitgevallen en op 1 oktober van het daaropvolgende schooljaar niet ingeschreven bij een onderwijsinstelling) en jongeren die niet meer naar school gaan maar nog wel ingeschreven staan op school of jongeren die al wel zijn uitgeschreven maar die mogelijk nog voor 1 oktober weer ingeschreven kunnen worden. De eerste groep, de vsv-ers, behoort niet tot de doelgroep van de plusvoorzieningen. De tweede groep, jongeren die wel ingeschreven staan op school maar nog geen vsv-er zijn, behoort wel tot de doelgroep van plusvoorzieningen.

Ook zien we dat er verwarring is ontstaan over de vraag of LWOO leerlingen of leerlingen met LGF juist wel of niet toegelaten moeten worden tot een plusvoorziening. LWOO en LGF leerlingen kunnen tot de doelgroep behoren mits zij overbelast zijn en in staat zijn een startkwalificatie te behalen. Door de verwarring hierover zijn deze leerlingen helaas soms niet of pas later toegelaten tot plusvoorzieningen. Daarnaast hebben regio's de vrijheid genomen om zelf selectiecriteria op te stellen die passen bij de problematiek van de doelgroep in de eigen regio.

Samengevat blijkt dat over het algemeen de juiste doelgroep bereikt wordt met de plusvoorzieningen. Van de jongeren die deelnamen aan een plusvoorziening en ook mee hebben gedaan aan onze voormeting, bleek minstens 91 procent overbelast. Verder voldeed het overgrote deel ook aan de andere kenmerken wat betreft leeftijd en kans op een startkwalificatie. De vraag blijft echter hoe groot de groep jongeren is die niet bereikt wordt met de plusvoorzieningen. Met name jongeren met meer verborgen of internaliserende problemen worden minder snel opgemerkt. Ook blijkt er soms sprake van capaciteitsproblemen bij de plusvoorzieningen waardoor er jongeren niet toegelaten kunnen worden.

1.3 Aspecten van de plusvoorziening

Is de voorziening ook een echte plusvoorziening zoals beoogd, dat wil zeggen een combinatieprogramma van regulier onderwijs, hulpverlening en daar waar nodig arbeidstoeleiding?

Het grootste deel van de plusvoorzieningen die onderwerp waren van deze evaluatie, vormen een combinatieprogramma zoals beoogd. Het onderwijs staat veelal centraal, en de extra begeleiding wordt verzorgd door medewerkers van de school of plusvoorziening, of waar nodig worden experts van externe instanties ingeroepen. Bij een enkele plusvoorziening was er geen sprake van een combinatieprogramma. Ook was er een enkele keer geen sprake van regulier onderwijs. Verder hebben we gezien dat het bijscholen van docenten niet voldoet aan de omschrijving van een combinatieprogramma als de docent geen extra tijd krijgt om leerlingen te begeleiden. Ook het professionaliseren van het leerlingdossier is geen combinatieprogramma zoals hier bedoeld.

Hoe kunnen de door de regio's voorgestelde plusvoorzieningen worden gecategoriseerd? Welke komen het meeste voor?

In de projectplannen zijn de volgende categorieën te onderscheiden:

1. Coaching: inzet van coaches/trajectbegeleiders voor jongeren die in een reguliere klas zitten;
2. Rebound: voorziening waarbij jongeren die dreigen uit te vallen tijdelijk in een andere klas zitten (en niet meer in de eigen klas) waarin zij intensieve begeleiding krijgen;
3. Parttime-rebound: dezelfde voorziening als 2, maar dan maar voor een deel van de dag/week; de rest van de tijd brengt de jongere door in de eigen klas;
4. Inloopvoorzieningen: een lokaal of loket op school waar jongeren binnen kunnen lopen voor ondersteuning (bijv. informatie);
5. Specifieke doelgroep: voorziening die zich richt op een specifieke doelgroep, zoals tienermoeders of scholieren met een eetstoornis, binnen of buiten de reguliere klas;
6. Bijscholen docenten: docenten krijgen bijscholing om beter met overbelaste jongeren om te kunnen gaan en/of om de problematiek beter te kunnen signaleren;
7. Professionaliseren leerlingdossier: de school professionaliseert het digitale leerlingdossier waardoor er snel maatwerk geboden kan worden als er iets mis dreigt te gaan en waardoor het eerder gesignaleerd wordt als er iets mis gaat;
8. Overige plusvoorzieningen, zoals oriëntatiejaar d.m.v. stages, of trajecten gericht op toeleiding naar arbeidsmarkt.

Zowel in het vo als mbo komen coaching, rebound en parttime-rebound het meest voor. Het gaat dus vooral om voorzieningen waarbij jongeren tijdelijk in een andere klas extra begeleiding krijgen, en het toewijzen van coaches. Dit zijn de voorzieningen die met name inzetten op intensieve aandacht en begeleiding. We kunnen concluderen dat de meest voorkomende plusvoorzieningen een combinatieprogramma zijn zoals beoogd in de regeling, namelijk een voorziening waarbij een combinatie wordt aangeboden van onderwijs, extra zorg- en/of hulpverlening, en waar nodig arbeidstoeleiding.

Op welke aspecten van de problemen van overbelaste jongeren gaan deze plusvoorzieningen vooral in en welke aspecten worden niet of in mindere mate door de plusvoorzieningen opgevangen?

De meest voorkomende voorzieningen (tijdelijke plaatsing in kleine klas met intensieve begeleiding en het inzetten van coaches) richten zich met name op de volgende problemen:

- Gebrek aan dagelijkse structuur;
- Gebrek aan regelmatig persoonlijke aandacht en ondersteuning van een volwassene;
- Gebrek aan vertrouwen in docenten/ouders/hulpverleners;
- Gebrek aan continuïteit in zorg/hulpverlening;
- Motivatieproblemen;
- Gedragsproblemen.

Hoewel het mogelijk is dat waar nodig er ook hulp wordt aangeboden voor specifieke problemen (bijvoorbeeld schuldhulpverlening), is de kern van deze voorzieningen dat ze ingaan op de behoefte van jongeren aan structuur en verbondenheid.

Voor de voorzieningen waar een jongere binnen kan lopen voor ondersteuning en de voorziening voor een specifiek doelgroep ligt dit precies andersom: het gaat primair om het oplossen van een bepaald probleem (studiekeuzeproblematiek, ondersteuning bij zwangerschap), maar het is mogelijk dat er ook aspecten in opgenomen zijn die gaan om structuur en verbondenheid.

De overige twee type voorzieningen gaan niet direct in op problemen van de jongeren, maar dragen bij aan het goed signaleren en toewijzen van jongeren, waardoor begeleiding of hulp effectiever kan worden ingezet. Het professionaliseren van docenten zorgt vooral voor een betere signalering van de problematiek

die er speelt. Het professionaliseren van het leerlingdossier zorgt er met name voor dat er één plan wordt gemaakt rondom een jongere; het gaat in op het probleem van versnippering en weinig continuïteit in de zorg voor deze jongeren.

1.4 Samenwerking partijen, aansluiting en neveneffecten

Hoe is aangesloten bij al bestaande voorzieningen voor deze doelgroep?

De aansluiting bij bestaande voorzieningen werd op verschillende manieren gerealiseerd; de meest duidelijke vorm was het uitbreiden van een bestaande voorziening zodat er plaats zou zijn voor (meer) overbelaste jongeren. Daarnaast is ingezet op het verbeteren van samenwerking binnen scholen, waardoor de bestaande voorzieningen en plusvoorzieningen op elkaar aangesloten werden. Dit leidt ertoe dat hiaten in bestaand aanbod van voorzieningen worden opgevuld door de plusvoorzieningen.

Een veelgenoemde manier waarop verder wordt gezorgd voor aansluiting met bestaande voorzieningen, is het opstellen van handelingsroutes en het harmoniseren van werkprocessen binnen scholen. Noodzakelijke voorwaarde om dit voor elkaar te krijgen is dat duidelijk is welke voorzieningen bestaan en voor wie deze geschikt zijn.

Hoe is de beoogde samenwerking vormgegeven tussen de partijen?

In het algemeen wordt genoemd dat er met de komst van de plusvoorzieningen meer samenwerking is ontstaan tussen partijen binnen een regio. Partijen die veel genoemd zijn in dit kader zijn: onderwijs, gemeente, ZAT, bedrijfsleven, schoolmaatschappelijk werk, GGZ, bureau jeugdzorg, leerplichtambtenaren, schoolarts, hulpverleners/coaches, procesmanagers, jeugdhulpdienst, begeleiders, politie, leerplicht, GGD, Jeugdpolitie, jongerenwerkers, gezinsvoogden en thuiszorg.

Een enkele keer is aangegeven dat men door de bomen het bos niet meer zag vanwege de grote hoeveelheid samenwerkingsverbanden. In de betreffende regio wordt gewerkt aan een overzicht van samenwerkingsverbanden en een platform waarbinnen de plusvoorzieningen een plaats moeten krijgen.

Op landelijk niveau is gebleken dat betrokkenen in het mbo meer tevreden zijn over samenwerking tussen verschillende partijen rondom plusvoorzieningen dan betrokkenen in het vo.

Welke neveneffecten heeft de invoering van de plusvoorziening tot stand gebracht? (o.a. samenwerking tussen partijen) waar deze jongeren voorheen gebruik van maakten).

Door verschillende respondenten is genoemd dat door de samenwerking in het kader van plusvoorzieningen, onderwijsinstellingen, maar ook zorgpartners, elkaar meer en sneller weten te vinden. Een ander neveneffect dat naar voren is gekomen, is dat er meer duidelijkheid is gekomen waar de taken van docenten liggen op het gebied van zorg. Zo is er op een aanzienlijk deel van de scholen bijvoorbeeld meer duidelijkheid over handelingsroutes voor overbelaste jongeren. Ten slotte is een aantal keer genoemd dat men meer *met* elkaar is gaan werken om de jongeren te helpen in plaats *van naast* elkaar: de jongeren staan centraal.

Welke knelpunten zijn bij de subsidieaanvraag en de opzet van de plusvoorziening aan het licht gekomen?

Niet elke regio heeft knelpunten ervaren bij de subsidieaanvraag of de opzet van de voorziening. Onder geïnterviewde professionals van de regio's die wel knelpunten hebben ervaren, zijn de meest genoemde punten bij de subsidieaanvraag het korte tijdpad, de borging door de gemeente en de doelgroepomschrijving. Men vond de snelheid en timing waarin de subsidieaanvraag geschreven en

geïmplementeerd moest worden snel en ongelukkig gekozen. Bij de definitie van de borging van de beoogde plusvoorziening door de gemeente bestond zowel aan de kant van de onderwijsinstellingen als die van gemeenten onduidelijkheid: waar tekenen ze voor? Dit heeft het proces bemoeilijkt. De brede definitie van 'overbelaste jongeren' heeft voor een klein aantal regio's belemmerend gewerkt in het opstellen van de subsidieaanvraag en men is daarin (te lang) blijven steken.

Ook bij het opzetten van de plusvoorziening heeft een groot deel van de regio's knelpunten ervaren. De meest genoemde zijn: planning en startmoment van de plusvoorziening, verschaffen van informatie over de plusvoorziening en afstemming met bestaande voorzieningen. Halverwege het schooljaar starten met een nieuwe voorziening bleek voor veel regio's niet haalbaar waardoor ze later zijn gestart met de plusvoorziening. Het creëren van draagvlak, zoals het uitleggen aan de diverse partijen wat de meerwaarde van de plusvoorziening was, bleek daarnaast meer tijd te kosten dan gepland.

1.5 De output: wat voor effecten hebben de plusvoorzieningen op de overbelaste leerlingen?

Zijn de problemen van de overbelaste jongeren merkbaar minder geworden en is er een verband van dit resultaat met de participatie aan de plusvoorziening?

Is de schooluitval van de overbelaste jongeren merkbaar minder geworden en is er een verband van dit resultaat met de participatie aan de plusvoorziening?

Hoewel het onderzoeksdesign niet toelaat om uitspraken te doen over een causale relatie tussen de plusvoorziening en het voorkomen van uitval of verminderen van overbelasting, hebben we door op verschillende manieren naar allerlei aspecten rondom de plusvoorzieningen te kijken toch een sterke indruk gekregen van de effectiviteit van plusvoorzieningen. De resultaten wijzen erop dat met name de duidelijke plusvoorzieningen, die een combinatieprogramma zijn van onderwijs en zorg zoals beoogd in de regeling en die zich in de breedte richten op persoonlijke aandacht, structuur en verbondenheid voor de jongeren, effectief zijn in zowel het verminderen van problemen als het terugdringen van voortijdige schooluitval onder overbelaste jongeren. Er is een duidelijke wens onder professionals gesignaleerd om deze plusvoorzieningen een vaste plaats te geven binnen het instrumentarium dat vsv helpt voorkomen vanwege de effectiviteit die zij toeschrijven aan deze plusvoorzieningen.

Welke initiatieven werken wel en welke werken niet? Welke initiatieven zijn effectief (en efficiënt)?

In de huidige evaluatie hebben we aanwijzingen gevonden dat met name de plusvoorzieningen waarbij jongeren tijdelijk in een andere klas verblijven, de hele dag of een deel van de dag, en een combinatie van onderwijs en zorg aangeboden krijgen, en de plusvoorzieningen waarbij jongeren die regulier onderwijs volgen een coach toegewezen krijgen, effectief zijn. Sterke aspecten zijn de persoonlijke aandacht en de structuur en verbondenheid die deze plusvoorzieningen in zich hebben. De voorzieningen die het meest effectief blijken, komen op dit moment het meest voor. Het zijn voorzieningen die direct hulp bieden aan jongeren en daardoor ook direct effect kunnen hebben in het terugdringen van uitval in deze groep jongeren.

De resultaten geven aanwijzingen dat de inloopvoorziening minder effectief is in het terugdringen van vsv onder overbelaste jongeren; het richt zich met name op een bepaald type problematiek (zoals studiekeuze-problematiek) maar biedt niet per definitie de persoonlijke aandacht, structuur en verbondenheid waar overbelaste jongeren baat bij hebben. Er wordt waarschijnlijk te veel gevraagd van het eigen initiatief van overbelaste jongeren; het aspect dat zorg om de jongere heen georganiseerd moet worden zit hier onvoldoende in.

Van de overige voorzieningen hebben we het vermoeden dat deze ook minder direct effect hebben op het verminderen van de problemen van jongeren en/of het voorkomen van vsv. Het zijn voorzieningen die op zichzelf de jongeren niet direct helpen; deze voorzieningen kunnen hooguit ondersteunen in het proces rondom signalering en toewijzing. Het professionaliseren van docenten is geen plusvoorziening zoals beoogd zolang de docenten geen extra tijd hebben om jongeren te ondersteunen. We verwachten geen direct effect op het voorkomen van uitval onder overbelaste jongeren als alleen ingezet wordt op het bijscholen van docenten. Echter, in combinatie met extra coachingstaken van docenten, of in het kader van betere nazorg van jongeren die een plusvoorzieningstraject hebben doorlopen, zou het bijscholen van docenten wel een goede aanvulling kunnen zijn. Ook het professionaliseren van het digitale leerlingdossier is geen plusvoorziening zoals beoogd; dat wil zeggen, de subsidie wordt niet direct besteed aan een combinatieprogramma van onderwijs en zorg voor de overbelaste jongeren. Hoewel uit de interviews zeker blijkt dat een goede dossiervorming heel belangrijk is voor onder andere een adequate verwijzing, zien wij dit eerder als een randvoorwaarde om met plusvoorzieningen aan de slag te gaan dan als een daadwerkelijke plusvoorziening. Leerlingdossiers beschouwen wij als basisvoorzieningen die op scholen aanwezig zouden moeten zijn en niet als voorzieningen waar middelen voor plusvoorzieningen voor ingezet zouden moeten worden.

Welke factoren bleken van positieve c.q. negatieve invloed op het functioneren van de plusvoorziening en welke kritische succes- en faalfactoren worden door de uitvoerders van de plusvoorzieningen onderkend die van belangrijke invloed waren op de geboekte resultaten?

In de enquêtes en interviews onder professionals zijn verschillende factoren genoemd die volgens de professionals een rol spelen in de effectiviteit van plusvoorzieningen. De succesfactoren die hieronder opgesomd worden zijn door meer dan één respondent genoemd, maar vertegenwoordigen uiteraard niet de visie van *alle* respondenten.

Positieve factoren die genoemd zijn:

Succesfactoren binnen plusvoorzieningen (kenmerken die de plusvoorziening effectief maken):

- Aanwezigheid experts;
- Adequate, toegespitste begeleiding;
- Betrokkenheid bij jongeren;
- Extra aandacht voor jongeren;
- Structuur/duidelijkheid;
- Focus op terugstroom naar regulier onderwijs.

Succesfactoren buiten plusvoorzieningen (kenmerken die de plusvoorziening effectief maken):

- Jongeren snel signaleren die risico op uitval hebben;
- Verbeterde samenwerking binnen scholen, tussen scholen en tussen scholen en gemeente;
- Snelle toeleiding.

Positieve effecten van plusvoorzieningen (bijeffecten van plusvoorzieningen):

- Verbeterde bewustwording en deskundigheid docenten;
- Plusvoorzieningen ontlasten scholen/docenten/leerlingen.

Samengevat blijken de professionals positief over de effectiviteit van de verschillende kenmerken van plusvoorzieningen (met name persoonlijke aandacht, structuur en focus op onderwijs), factoren die nodig zijn in de organisatie van plusvoorzieningen (snelle signalering en toeleiding, samenwerking binnen en buiten de school), en de bijeffecten van plusvoorzieningen (verbetering bewustwording en deskundigheid,

het ontlasten van betrokkenen). Al deze factoren dragen bij aan het succesvol voorkomen van uitval van overbelaste jongeren.

Ook is gevraagd naar negatieve factoren: kenmerken of situaties die het succes van plusvoorzieningen belemmeren. Negatieve factoren die genoemd zijn worden hieronder opgesomd. Met name de faalfactoren rondom financiering en beleid worden wat uitgebreider omschreven omdat deze bevindingen opmerkelijk zijn.

Faalfactoren binnen plusvoorzieningen (kenmerken die hier en daar aangetroffen zijn die de plusvoorziening minder effectief maken):

- Er wordt te veel initiatief van de overbelaste jongeren gevraagd;
- Locatie: plusvoorziening bevindt zich letterlijk buiten de leefwereld van de jongere;
- Onderwijs binnen de plusvoorziening verloopt moeizaam/minimaal;
- Er worden jongeren met en zonder gedragsproblemen bij elkaar gezet waardoor de jongeren met gedragsproblemen alle aandacht naar zich toe trekken;
- Onvoldoende nazorg voor jongeren: na de plusvoorziening valt de begeleiding helemaal weg;
- Onvoldoende nazorg voor docenten: docenten krijgen geen begeleiding in het omgaan met een jongere die terugkomt van een plusvoorziening.

Faalfactoren binnen de school (kenmerken die op sommige scholen aangetroffen zijn die de plusvoorzieningen minder effectief maken):

- Documentatie rondom de leerlingen is niet op orde;
- Onbekendheid binnen de school dat plusvoorzieningen bestaan;
- Samenwerking binnen school is niet optimaal: er wordt niet echt samengewerkt;
- Samenwerking tussen scholen en gemeente is niet optimaal: afspraken worden niet nagekomen;
- Timing start plusvoorziening: toeleiding als de jongere bijna uitgevallen is;
- Toewijzing: onduidelijke werkprocessen;
- Privacy: vanwege zorgen om privacy wordt informatie niet gedeeld.

Faalfactoren beleid en financiering (kenmerken rondom beleid en financiering die negatief bijdroegen aan de effectiviteit van plusvoorzieningen):

- Capaciteit: te weinig geld om alle jongeren te helpen;
- Borging niet op orde.

Met name de toenmalige onzekerheid over de financiering in 2009 werd door bijna alle respondenten genoemd: in eerste instantie waren de gelden die beschikbaar waren voor het opzetten of uitbreiden van plusvoorzieningen bedoeld als aanjaagsubsidie; de verantwoordelijkheid van de borging en voortzetting van de voorzieningen lag bij de RMC-regio's. Hoewel over deze borging afspraken zijn gemaakt in de projectplannen, bleek het in de praktijk in een groot deel van de regio's niet helder hoe deze borging precies vormgegeven zou worden. Dit bracht onzekerheid over de continuïteit van de plusvoorzieningen met zich mee. Deze onzekerheid werd versterkt door de financiële kwetsbaarheid van de plusvoorzieningen; de doelgroep is klein, de uitvoering is tijdrovend en relatief duur.

Toen bleek dat er in het nieuwe regeerakkoord opnieuw subsidie voor de plusvoorzieningen opgenomen was, loste dit de onzekerheid gedeeltelijk op. Echter, een paar respondenten geeft aan dat binnen scholen en gemeenten op andere vlakken juist bezuinigd moet worden en dat zij daarom vrezen dat de plusgelden op zullen gaan aan andere zaken die op dat moment als urgenter worden gezien. Zij zijn dan ook voorstander van 'geormerkt' geld om zo te voorkomen dat de gelden voor plusvoorzieningen niet bij de plusvoorzieningen terecht komen.

- Financiering: geld komt niet op de juiste plaats terecht, gebrek aan toezicht.

Een andere uitkomst betreft de inzet van de beschikbare middelen. Verschillende respondenten geven aan dat geldstromen die te maken hebben met (plus)voorzieningen voor jongeren complex zijn. Deze complexiteit hindert de effectieve inzet van de middelen volgens de respondenten. Belangrijk is om te benadrukken dat wij deze signalen niet nader hebben onderzocht, bijvoorbeeld aan de hand van financiële gegevens, omdat dit niet binnen de scope van de evaluatie plusvoorzieningen lag.

Een punt dat ook vaker genoemd is in het kader van de besteding van de subsidie, is dat teveel geld opgaat aan overhead en vergadercultuur, waardoor relatief (te) weinig in de extra contacturen met de jongeren wordt gestopt.

Enkele andere factoren die genoemd zijn:

- Meten van resultaten is lastig, wat sturen op resultaten lastig maakt;
- Criteria van de doelgroep worden ervaren als niet helder/te eng/te breed;
- Projectplan moest te snel ingediend worden.

1.6 Aanbevelingen¹

Op basis van de resultaten van deze evaluatie komen wij tot een aantal aanbevelingen met betrekking tot de kenmerken van plusvoorzieningen, de organisatie rondom de plusvoorzieningen en besteding van de middelen. In dit hoofdstuk lichten wij onze aanbevelingen toe.

Type plusvoorzieningen

Er zijn sterke aanwijzingen gevonden dat de plusvoorzieningen die een combinatieprogramma van onderwijs, zorg en eventueel arbeidstoeleiding zijn zoals beoogd in de regeling en die daarnaast sterk inzetten op structuur, persoonlijke aandacht en verbondenheid, effectief zijn in het voorkomen van voortijdig schoolverlaten onder overbelaste jongeren. Het gaat hier om het inzetten van coaches en voorzieningen waar jongeren buiten de reguliere klas intensieve begeleiding krijgen, al dan niet de hele dag. Wij adviseren om in de toekomst vooral in te zetten op dit type voorzieningen.

De overige voorzieningen zijn geen plusvoorzieningen zoals beoogd in de regeling en daarnaast geven de resultaten van deze evaluatie geen reden om deze voorzieningen te beschouwen als effectieve plusvoorzieningen. We raden dan ook aan om de overige voorzieningen in de toekomst niet meer als plusvoorzieningen te bestempelen.

Een kanttekening die we daarbij willen maken is dat de inloopvoorziening en het professionaliseren van docenten mogelijk wel ingezet kunnen worden om de echte plusvoorzieningen te ondersteunen. De inloopvoorziening kan bijvoorbeeld dienen als steunpunt voor jongeren die aan een plusvoorziening deel hebben genomen, en docenten kunnen baat hebben bij het volgen van een cursus over hoe om te gaan met jongeren die deel hebben genomen aan een plusvoorziening. Deze voorzieningen moeten echter niet de kern vormen van het aanbod van plusvoorzieningen.

Een ander aspect dat wij willen benadrukken is dat het raadzaam is om onderwijs een prominente plek te geven in de plusvoorziening; het gaat immers met name om het behalen van een startkwalificatie. De zorg

¹ Aanbevelingen zijn in januari 2012 voorgelegd aan de opdrachtgever en zijn meegenomen in het opstellen van de vsv-aanpak 2012-2015 en de bijbehorende 'Regeling regionale aanpak vsv'.

of begeleiding dient als ondersteuning in het vervolgen van de schoolloopbaan en is zeker geen doel op zich.

Selectie en problematiek

De regeling gaf een aantal randvoorwaarden en de regio's hadden de vrijheid om selectiecriteria toe te voegen als dat beter paste bij de doelgroep binnen de regio. In de praktijk blijkt dit goed te werken: de juiste doelgroep wordt bereikt en er wordt goed ingespeeld op de regionale situatie. Wij raden daarom aan om de huidige selectiecriteria van jongeren om deel te kunnen nemen aan de plusvoorzieningen in de toekomst te blijven hanteren. Hoewel we geluiden hebben gehoord dat de definitie van de doelgroep te eng of juist te breed zou zijn, zien we op basis van de resultaten geen reden om deze aan te passen. Overbelaste jongeren die mogelijk uitvallen zonder startkwalificatie worden met de huidige selectiecriteria bereikt. Het is raadzaam voor regio's die moeite hebben met de definitie om kennis op te doen bij andere regio's over de hantering van de definitie om zo vertraging in het opstarten van een plusvoorziening te voorkomen.

Verder adviseren wij om in een nieuwe regeling duidelijker te vermelden dat leerlingen met LGF of LWOO wel tot de doelgroep kunnen behoren, mits zij aan de criteria voor overbelaste jongeren voldoen.

Op basis van de resultaten van de interviews willen we daarnaast adviseren om bewust ook aandacht te hebben voor jongeren zonder externaliserende gedragsproblematiek. Omdat deze jongeren minder opvallen en minder overlast veroorzaken is de kans groter dat zij niet in een plusvoorziening terechtkomen. Uitval van jongeren met verborgen of internaliserende problematiek zou ook voorkomen moeten worden.

Verder willen we het belang van de vroegtijdige opsporing van jongeren benadrukken: als jongeren pas in beeld komen als de uitval al bijna een feit is, is het veel lastiger om hen weer binnenboord te krijgen. We raden daarom aan om te werken met een duidelijke signaleringssystematiek: voor alle medewerkers binnen een school moet duidelijk zijn welke stappen er genomen kunnen worden om dreigende uitval te voorkomen. Het is hierbij van groot belang dat handelingsroutes binnen een school helder geformuleerd zijn. Een concrete uitwerking van heldere handelingsroutes is het opstellen van een 'signaalkaart' waarin wordt aangegeven op basis van welke signalen van jongeren er stappen genomen moeten worden, welke voorzieningen er zijn, en hoe die benaderd kunnen worden. Een punt dat hierop aansluit is dat soms binnen een school niet bekend is dat er een bepaalde plusvoorziening beschikbaar is (binnen of buiten de school). Ook om dit punt te ondervangen is het opstellen van duidelijke handelingsroutes voor elke school raadzaam.

We raden aan om ervan uit te gaan dat overbelaste jongeren zelf geen initiatief zullen nemen om zich aan te melden voor een plusvoorziening. De school moet proactief overbelaste jongeren benaderen en zorgen voor één plan rondom de jongere.

Andere aspecten van de plusvoorziening

We adviseren om meer aandacht te besteden aan de nazorg van leerlingen die weer terugkeren naar het regulier onderwijs. Het is van groot belang dat zij op de achtergrond ondersteund worden door iemand die zij kennen van de plusvoorziening. Als de overgang van plusvoorziening naar regulier onderwijs te groot is, is de kans op uitval daarmee ook weer terug.

Ook de ondersteuning van docenten die te maken hebben met jongeren die terugkomen van een plusvoorziening blijkt belangrijk; negatieve verwachtingen en onbegrip van docenten zijn niet gunstig voor de kans op het succesvol afronden van de opleiding.

Verder raden we aan om jongeren met externaliserende gedragsproblemen niet bij jongeren in een plusvoorziening te plaatsen met een ander soort problematiek, omdat de kans dat de aandacht dan ongelijk verdeeld wordt over de jongeren te groot is.

Samenwerking partijen

De plusvoorzieningen zijn een onderdeel van een complex geheel aan subsidiestromen. Meerdere respondenten zijn bezorgd over de effectieve inzet van de middelen

Aanbeveling: maak het aantal subsidiestromen voor jongeren tussen de 12 en 23 jaar (ook interdepartementaal) eenvoudiger.

Verder is het raadzaam om samenwerkingsverbanden die zijn opgezet in het kader van de vorige subsidie in stand te houden en in te zetten voor de voortzetting van de plusvoorzieningen. Zo krijgen bestaande infrastructuren de kans om 'in te slijten', waardoor de subsidie effectiever ingezet kan worden.

Aanvraag subsidie

We adviseren om bij de volgende subsidieaanvraag van tevoren helder aan te geven welke gegevens de regio precies op dient te nemen in de projectplannen middels een vast format. Dit maakt de vergelijkbaarheid en helderheid van de projectplannen groter. Ook adviseren we bij de volgende subsidieaanvraag al in een vroeg stadium afspraken te maken met de regio's over deelname aan een onderzoek om zo een langere voorbereidingstijd voor het onderzoek te hebben en om voor de regio's in een vroeg stadium duidelijkheid te creëren over wat er van hen verwacht wordt.

Onzekerheid over de toekomst van plusvoorzieningen

Daarnaast is bewustwording belangrijk over de situatie die is ontstaan door onzekerheid over toekomstige beschikbaarheid van financiële middelen. De afspraak dat gemeenten de plusvoorzieningen zouden 'borgen' bleek te vaag. De onzekerheid over de toekomst heeft bijgedragen aan het inzetten van de beschikbare middelen op andere 'voorzieningen' dan de beoogde plusvoorzieningen. Het is niet verwonderlijk dat men op veel scholen voorzichtig is geweest in het investeren in plusvoorzieningen en regelmatig heeft gekozen voor risicoarme opties zoals het professionaliseren van docenten. We raden aan om alleen in te zetten op borging door gemeenten als hier concrete afspraken over gemaakt kunnen worden zodat onzekerheid over de toekomst geen negatieve invloed kan hebben op het opzetten van voorzieningen zoals beoogd.

Besteding van de middelen voor plusvoorzieningen

We raden aan om in de komende tijd met name in te zetten op het voortzetten en eventueel uitbreiden van de bestaande plusvoorzieningen die effectief gebleken zijn, op het inzetten van coaches en op voorzieningen waar jongeren buiten de reguliere klas intensieve begeleiding krijgen, al dan niet de hele dag. Het opzetten van nieuwe voorzieningen is alleen raadzaam als er nog geen effectieve plusvoorzieningen zijn opgezet binnen een regio of school.

Uit de resultaten van de evaluatie blijkt dat de laatste twee jaar de middelen die beschikbaar zijn gesteld voor de plusvoorzieningen niet altijd gericht zijn ingezet. Er is gesignaleerd dat het voor is gekomen dat een groot deel van het budget opging aan overleg, het ontwikkelen van vragenlijsten en het opsporen van de doelgroep. We gaan ervan uit dat dit te maken had met het opstarten van de plusvoorzieningen, waardoor er veel aandacht naar de voorbereiding van de uitvoering van plusvoorzieningen is gegaan. We raden aan om als aandachtspunt mee te geven dat er zo min mogelijk budget aan zaken besteed moet worden waar de overbelaste jongeren niet direct mee geholpen zijn.

- De subsidie is niet bedoeld voor het ontwikkelen van een meetinstrument; regio's die nog geen vragenlijst hebben, kunnen een vragenlijst gebruiken die al ontwikkeld is, zoals bijvoorbeeld de vragenlijst multiproblematiek die ontwikkeld is voor deze evaluatie.;
- De subsidie is niet bedoeld voor het in kaart brengen van de doelgroep. Ook jongeren waarvan het vermoeden bestaat dat zij overbelast zijn en die mogelijk uit zullen vallen, kunnen deelnemen aan een plusvoorziening.

2 Inleiding

In september 2009 is de 'Tijdelijke subsidieregeling plusvoorzieningen overbelaste jongeren' verschenen. Vo-scholen en mbo-instellingen in een RMC-regio konden, onder leiding van de contactschool, een aanvraag indienen om aanspraak te maken op subsidie. Zij hebben een plan van aanpak ingediend met daarin de beschrijving hoe een plusvoorziening voor overbelaste jongeren binnen de RMC-regio wordt opgezet.

Een plusvoorziening is een voorziening die wordt opgezet en onderhouden door de onderwijsinstellingen en de gemeenten in een RMC-regio, en die bestaat uit een gecombineerd programma van onderwijs, hulp, zorg en waar nodig arbeidstoeleiding. Met deze bijzondere combinatie wordt voorkomen dat overbelaste jongeren uitvallen uit het regulier onderwijs. Het doel van plusvoorzieningen is om overbelaste jongeren te ondersteunen in het behalen van een startkwalificatie. Plusvoorzieningen helpen in het nastreven van het maatschappelijk doel om vsv terug te dringen. De bewindslieden van Jeugd en Gezin en het ministerie van OCW hebben hiervoor in totaal voor een periode van twee jaar 60 miljoen euro beschikbaar gesteld.

Plusvoorzieningen zijn geen nieuw schooltype, maar een uitbreiding van het aanbod op bestaande scholen voor voortgezet en middelbaar (beroeps)onderwijs en richten zich op jongeren van 12 tot 23 jaar. Het gaat om een samenhangende aanpak van onderwijs, zorg, arbeid en andere vormen van gerichte ondersteuning. Het bieden van structuur en verbondenheid is daarbij van groot belang. Plusvoorzieningen kenmerken zich onder andere door kleinere onderwijsgroepen en snelle beschikbaarheid van zorgverlening, zoals schuldhulpverlening, verslavingszorg of woonbegeleiding. Het onderwijs is praktijkgericht, waarbij nauw wordt samengewerkt met de regionale of lokale arbeidsmarkt. De plusvoorziening kan gehuisvest zijn in een apart gebouw, in het gebouw van een reguliere school of worden vormgegeven zonder fysieke huisvesting, bijvoorbeeld door 'reizende' coaches.

In Nederland zijn naar schatting ongeveer 16.000 overbelaste jongeren. Dit zijn jongeren die kampen met een opeenstapeling van persoonlijke problemen op het gebied van financiën, gezondheid, huisvesting, sociale omgeving of maatschappelijk functioneren. Hierdoor lopen zij een groot risico om zonder diploma het onderwijs te verlaten, terwijl zij wel de cognitieve capaciteiten hebben om minimaal een startkwalificatie te halen. Met de tijdelijke stimuleringsregeling voor plusvoorzieningen wilden de bewindslieden deze jongeren ook in tijden van economische crisis perspectief bieden op een sterke positie op de arbeidsmarkt.

Om te achterhalen in hoeverre de plusvoorzieningen daadwerkelijk van invloed zijn op het reduceren van problemen van overbelaste jongeren is het belangrijk om de effecten van de verschillende plusvoorzieningen op het behalen van een startkwalificatie te evalueren door middel van wetenschappelijk verantwoord onderzoek. Het ministerie van OCW heeft daarom aan ResearchNed gevraagd een effectevaluatie uit te voeren in het kader van deze subsidieregeling. Voorliggend rapport doet verslag van deze beleidsevaluatie.

2.1 Onderzoeksvragen

Het doel van het onderzoek is antwoord te krijgen op de vraag welke plusvoorzieningen er daadwerkelijk voor zorgen dat de problemen van overbelaste jongeren verminderen, zodat ze zich weer kunnen richten op regulier onderwijs en op termijn een startkwalificatie kunnen halen. Om tot een optimale beantwoording van deze vraag te komen, is er een aantal afgeleide deelvragen opgesteld. Door middel van het beantwoorden van deze deelvragen wordt uiteindelijk een antwoord op de hoofdvraag gegeven.

De volgende deelvragen worden in het onderzoek behandeld:

Selectie en problematiek

1. Welke problematiek speelt er bij leerlingen in het voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs?
2. Welke combinaties van problemen komen het meest frequent voor?
3. Welke selectiecriteria voor overbelaste jongeren worden door de regio's in de projectplannen voorgesteld en in hoeverre zijn deze in groepen in te delen?
4. Hoe komt de selectie van leerlingen voor de plusvoorziening daadwerkelijk tot stand? Wordt de juiste groep bereikt met de plusvoorzieningen?

Aspecten van de plusvoorziening

5. Is de voorziening ook een echte plusvoorziening zoals beoogd, dat wil zeggen een combinatieprogramma van regulier onderwijs, diverse soorten hulpverlening en daar waar nodig arbeidstoeleiding?
6. Hoe kunnen de door de regio's voorgestelde plusvoorzieningen worden gecategoriseerd? Welke komen het meeste voor?
7. Op welke aspecten van de problemen van overbelaste jongeren gaan deze plusvoorzieningen vooral in en welke aspecten worden niet of in mindere mate door de plusvoorzieningen opgevangen?

Samenwerking partijen, aansluiting en neveneffecten

8. Hoe is aangesloten bij al bestaande voorzieningen voor deze doelgroep?
9. Hoe is de beoogde samenwerking vormgegeven tussen de partijen?
10. Welke neveneffecten heeft de invoering van de plusvoorziening tot stand gebracht? (o.a. samenwerking tussen partijen, niveau van andere onderwijsvoorzieningen waar deze jongeren voorheen gebruik van maakten)
11. Welke knelpunten zijn bij de subsidieaanvraag en de opzet van de plusvoorziening aan het licht gekomen?

De output: wat voor effecten hebben de plusvoorzieningen op de overbelaste leerlingen?

12. Zijn de problemen van de overbelaste jongeren merkbaar minder geworden en is er een verband van dit resultaat met de participatie aan de plusvoorziening?
13. Is de schooluitval van de overbelaste jongeren merkbaar minder geworden en is er een verband van dit resultaat met de participatie aan de plusvoorziening?
14. Welke factoren bleken van positieve c.q. negatieve invloed op het functioneren van de plusvoorziening en welke kritische succes- en faalfactoren worden door de uitvoerders van de plusvoorzieningen onderkend die van belangrijke invloed waren op de geboekte resultaten?
15. Welke initiatieven werken wel en welke werken niet? Welke initiatieven zijn effectief (en efficiënt)?

2.2 Onderzoeksopzet

De evaluatie plusvoorzieningen bestaat uit een literatuuronderzoek, een kwantitatief deel en een kwalitatief deel. In de volgende paragrafen wordt beschreven hoe deze onderdelen zijn uitgevoerd, de achtergrond van de keuzes omtrent de onderzoeksopzet en de gevolgen die deze keuzes hebben voor de interpretatie van de data.

2.3 Literatuurstudie

Het onderzoek is gestart met een literatuurstudie. De literatuurstudie diende twee doelen. Ten eerste ging het om een verkenning van de problematiek rond de overbelaste leerling. Hierbij richtten we ons op de aard van de belasting en de gevolgen die deze multiproblematiek heeft voor de leerling. De resultaten van de literatuurstudie hebben gediend als basis voor het ontwikkelen van een instrument om de mate van belasting van leerlingen te kunnen meten. Een verslag van de ontwikkeling van de vragenlijst vindt u in Bijlage A. Ten tweede zijn de projectplannen en tussentijdse rapportages van alle deelnemende regio's bestudeerd. Op basis van deze informatie is nagegaan welke definitie van overbelaste jongeren de regio's hebben gehanteerd. Tevens is gekeken naar het soort voorziening dat een regio aanbiedt. Op basis hiervan hebben we een categorisatie gemaakt van de meest voorkomende plusvoorzieningen (zie hoofdstuk 5.3).

2.3.1 Kwantitatieve effectevaluatie

Een gecontroleerd experiment is het onderzoeksdesign dat bij voorkeur gebruikt wordt om het effect van een bepaalde beleidsmaatregel vast te stellen. We hadden bij de start van de evaluatie het volgende onderzoeksdesign voor ogen: een voor- en nameting van overbelasting en (dreigende) schooluitval met een interval van negen maanden (looptijd veldwerk), onder overbelaste jongeren die wel (experimentgroep) en niet (controlegroep) deelnemen aan een plusvoorziening.

De mogelijkheid om een effectiviteitonderzoek te baseren op een gecontroleerd experimenteel design hing in het geval van deze effectevaluatie af van de kans om een controlegroep en een experimentele groep op een verantwoorde manier aan te wijzen. Het vormen van een controlegroep bleek in de deelnemende regio's binnen de tijdspanne van de evaluatie niet op een verantwoorde wijze te kunnen. Dit had te maken met verschillende situaties die wij hebben aangetroffen in de deelnemende regio's vlak voor het veldwerk zou starten (najaar 2010):

- Er waren geen jongeren die wel overbelast zijn, maar niet in een plusvoorziening opgenomen worden;
- Alle jongeren die aangemeld werden bij de zorgcoördinator, werden doorverwezen naar een plusvoorziening;
- Er was geen registratie van jongeren die overbelast zijn maar niet deelnemen aan een plusvoorziening;
- Er was wel een registratie van jongeren die overbelast zijn, maar deze groep was niet groot genoeg voor een controlegroep;
- Overbelaste jongeren die niet deelnamen aan een plusvoorziening (bijvoorbeeld vanwege een wachtlijst) konden geen controlegroep vormen, omdat deze (kleine groep) jongeren alternatieve hulp aangeboden kregen die sterk verschilde in vorm en intensiteit.

Omdat wij deze verschillende situaties hebben aangetroffen is er voor gekozen om alleen een voormeting en nameting te doen onder jongeren die opgenomen worden in een plusvoorziening. Deze observationele onderzoekszopzet geeft zicht op de ontwikkeling van overbelasting van jongeren die deelnemen aan een plusvoorziening. Er kan met deze methode echter niet gezegd worden of de gevonden ontwikkeling veroorzaakt is door de plusvoorziening waardoor er geen 'harde' uitspraken gedaan kunnen worden over de netto effectiviteit en bruto effectiviteit van plusvoorzieningen. In hoofdstuk 3 wordt uitgelegd hoe de voor- en nameting uitgevoerd zijn.

2.3.2 Kwalitatieve effectevaluatie

Doel van het kwalitatieve deel was tweeledig, namelijk enerzijds nagaan welke visie betrokkenen (jongeren en professionals) hebben op de effectiviteit van de plusvoorzieningen en anderzijds nagaan welke factoren bijdragen aan de resultaten die wij gevonden hebben bij de voor- en nameting van overbelasting van jongeren. We hebben gebruik gemaakt van vragenlijsten en interviews. Ook zijn er data

over plusvoorzieningen beschikbaar gesteld door het Nederlands Jeugd Instituut uit de vragenlijsten in het vo en mbo die af worden genomen in het kader van de ZAT-monitor. In hoofdstuk 3 vindt u een overzicht van de onderdelen die zijn uitgevoerd in de deelnemende regio's.

2.3.3 Opbouw van het rapport

Het rapport van de evaluatie plusvoorzieningen kent in totaal zeven hoofdstukken.

Hoofdstuk 3 bevat een beschrijving van de onderzoeksaanpak; meetinstrumenten, procedures en respondenten (responsaantallen en achtergrondkenmerken) komen aan de orde.

Hoofdstuk 4 behandelt onderwerpen die te maken hebben met selectie en problematiek van de overbelaste jongeren. In dit hoofdstuk gaat het onder andere om de problematiek die speelt bij jongeren, en de manier waarop jongeren geselecteerd worden voor een plusvoorziening.

Hoofdstuk 5 gaat in op de opzet van de plusvoorzieningen: nagegaan wordt of plusvoorzieningen voldoen aan de kenmerken zoals beoogd in de regeling plusvoorzieningen. Ook wordt uitgelegd hoe de meest voorkomende plusvoorzieningen gecategoriseerd kunnen worden.

Hoofdstuk 6 gaat over de samenwerking rondom de plusvoorzieningen; de manier waarop de samenwerking wordt vorm gegeven en de neveneffecten daarvan.

Hoofdstuk 7 gaat in op de observatie van de ontwikkeling van jongeren die deelnamen aan een plusvoorziening. Nagegaan wordt of de problematiek van jongeren en (dreigende) schooluitval minder werd tijdens het deelnemen aan een plusvoorziening.

Hoofdstuk 8 plaatst plusvoorzieningen in een breder kader door uit te zoomen en in te gaan op landelijke resultaten omtrent vsv-beleid. Er wordt ingegaan op twee bronnen, namelijk:

1. De resultaten van de vragenlijsten die in het vo en mbo zijn afgenomen door het Nederlands Jeugd Instituut in het kader van de ZAT-monitor. Deze resultaten geven een landelijk beeld over de stand van zaken rondom plusvoorzieningen in het vo en mbo volgens professionele betrokkenen die zich bezighouden met de samenwerking tussen zorg en onderwijs;
2. Vsv-resultaten 2009-2010 in relatie tot de gegevens uit de vragenlijsten die zijn afgenomen onder coördinatoren in de 19 deelnemende regio's.

Hoofdstuk 10 gaat in op gevonden succes- en faalfactoren van plusvoorzieningen. Tot slot wordt op basis van de literatuurstudie, kwantitatieve resultaten en kwalitatieve resultaten een antwoord gegeven op de vraag welke plusvoorzieningen, waarschijnlijk, het meest effectief zijn.

Hoofdstuk 11 is een samenvatting van het onderzoek dat het KBA heeft uitgevoerd in de Utrechtse School, een praktijkvoorbeeld van een reboundvoorziening.

Hoofdstuk 12 wordt een beeld geschetst van vier praktijkvoorbeelden van verschillende typen plusvoorzieningen.

3 Onderzoeksaanpak

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk lichten we de onderzoeksaanpak toe van de data die ResearchNed heeft verzameld; de meetinstrumenten, de procedures en (achtergrondkenmerken van) respondenten worden besproken.

3.2 Meetinstrumenten

Vragenlijsten voor jongeren:

1. Multiproblematiek1 (voormeting overbelasting)
Om na te gaan of en in welke mate de jongeren die deelnemen aan een plusvoorziening overbelast zijn en in hoeverre er sprake is van dreigende schooluitval, hebben we een vragenlijst ontwikkeld die deze aspecten meet. De ontwikkeling van de vragenlijst is beschreven in Bijlage A.
2. Multiproblematiek2 (nameting overbelasting)
Vragenlijst Multiproblematiek2 is grotendeels identiek aan vragenlijst Multiproblematiek1, waarbij een paar vragen zijn toegevoegd voor de jongeren die toch van school zijn gegaan, om na te gaan wat hun huidige situatie is. Deze extra vragen zijn opgenomen in Bijlage E.
3. Succes- en faalfactoren plusvoorziening
Om na te gaan wat de plusjongeren zelf vinden van de plusvoorziening hebben we een korte vragenlijst opgesteld waarin aan de deelnemende jongeren gevraagd wordt wat zij zien als positieve kanten van de plusvoorziening waar zij aan deelnemen, en welke verbeterpunten zij zien. Deze vragenlijst is opgenomen in Bijlage D.

Vragenlijst voor professionals:

4. Succes- en faalfactoren plusvoorziening
Ook voor professionals is een vragenlijst opgesteld waarin onder andere de volgende aspecten aan bod komen:
 - a. Is de plusvoorziening een combinatie van onderwijs, hulp/zorg en waar nodig arbeidstoeleiding?
 - b. Welke selectiecriteria worden er gehanteerd?
 - c. Hoe beoordelen de professionals de verschillende aspecten, zoals de samenwerking rondom de plusvoorzieningen, en de effectiviteit ervan?
 - d. Wat zien de professionals als kritische succes- en faalfactoren?
 - e. Welke verbeterpunten zien zij voor de plusvoorziening(-en)?

Deze vragenlijst is opgenomen in Bijlage C.

5. Aanvullende vragen op de vragenlijst van de ZAT-monitor (NJI)
Aan de vragenlijst die jaarlijks wordt afgenomen in het kader van de ZAT-monitor (NJI) in het vo en mbo zijn, op verzoek van de opdrachtgever, extra vragen met betrekking tot de plusvoorzieningen toegevoegd bij de afname in 2011. Respondenten zijn betrokkenen van Zorg- en Advies Teams in alle regio's. De vragen gingen over de bekendheid met plusvoorzieningen (welke plusvoorzieningen komen voor) en het oordeel over verschillende aspecten zoals de effectiviteit en samenwerking.

De extra vragen zijn opgenomen in Bijlage D.

Interviews:

6. Interviews onder jongeren

Onder jongeren zijn semi-gestructureerde interviews gehouden. Dat wil zeggen dat de vragenlijst 'succes- en faalfactoren plusvoorzieningen' diende als basis voor het gesprek, maar dat de interviewer de vrijheid had om dieper in te gaan op onderwerpen. De interviews onder jongeren zijn gehouden met als doel na te gaan welke plus- en minpunten de jongeren die deelnemen aan een plusvoorziening zelf noemen. Ook waren we geïnteresseerd in verbeterpunten die jongeren zien in de opzet of uitvoering van de plusvoorzieningen. Het interviewschema dat gebruikt is als leidraad voor de interviews onder jongeren is opgenomen in Bijlage D.

7. Interviews onder professionals

De interviews met professionals zijn afgenomen met als hoofddoel het beantwoorden van de vraag wat de professionals zien als succes- en faalfactoren van de plusvoorzieningen. Daarnaast zijn ook andere onderwerpen aan de orde gekomen, mits van toepassing, zoals de samenwerking rondom de plusvoorzieningen, de toeleiding naar de plusvoorziening, de rol van het ZAT, en de aansluiting bij bestaande voorzieningen. Het interviewschema voor professionals is opgenomen in Bijlage F.

3.3 Procedures

Voordat de evaluatie plusvoorzieningen van start ging, is een selectie gemaakt van twaalf RMC-regio's die verschillen in onder andere provincie waartoe ze behoren, mate van stedelijkheid en aantal apc-gebieden, om er zo voor te zorgen dat een representatieve verzameling regio's deel zou nemen aan de evaluatie. Regio's die niet geselecteerd waren, konden ook deelnemen. Alle geselecteerde regio's hebben toegestemd om deel te nemen aan de evaluatie, en daarnaast hebben nog zes andere regio's zich aangemeld om deel te nemen, waardoor de evaluatie in totaal in negentien regio's is uitgevoerd. Niet elke regio heeft deelgenomen aan alle onderdelen van de evaluatie. In tabel 1 is weergegeven welke regio's aan welk onderdeel mee hebben gedaan en welke metingen bij die regio's zijn uitgevoerd.

Tabel 1 Deelnemende regio's en metingen verricht per regio

	RMC-regio	Projectplannen	Tussentijdse rapportages	Multiproblematiek 1	Multiproblematiek 2	Vragenlijst professionals	Interviews	Eigen onderzoek/monitor aangeleverd
1	Oost-Groningen	x	x			x		x
2	Noord-Groningen en Eemsmond	x	x			x		x
3	Centraal en westelijk Groningen	x	x			x		x
8	Zuid-Oost Drenthe	x	x	x		x	x	
11	Stedendriehoek	x	x			x	x	
12	Twente	x	x	x	x	x	x	
18	Flevoland	x	x	x	x	x	x	
21	Agglomeratie Amsterdam	x	x	x	x	x	x	
22	West-Friesland	x	x	x	x	x	x	
24	Noord Kennemerland	x	x	x	x	x	x	
23	Kop van Noord-Holland	x	x	x		x		
27	Zuid-Holland-Oost	x	x	x		x		
29	Rijnmond	x	x	x	x	x	x	x
30	Zuid Holland Zuid	x	x	x	x	x		
31	Oosterschelde regio	x	x	x	x	x	x	
32	Walcheren	x	x	x	x	x	x	
33	Zeeuws Vlaanderen	x	x	x	x	x	x	
34	West Brabant	x	x	x		x	x	
39	Gewest Limburg-Zuid	x	x			x		x

Bron: Evaluatie plusvoorzieningen 2011

Van alle regio's zijn de projectplannen en tussentijdse evaluaties beschikbaar gesteld. De vragenlijst multiproblematiek 1 en 2 kon niet in alle regio's worden afgenomen, omdat in sommige regio's de onderzoekslast voor de jongeren te zwaar werd gevonden, en in andere regio's omdat de plusvoorzieningen zo laat van start gingen dat er geen tijd was om deel te nemen aan de voor- en nameting. In een aantal regio's is dit gecompenseerd door resultaten uit een eigen onderzoek of monitor aan te leveren aan ResearchNed. De vragenlijst onder professionals is in alle regio's afgenomen en de interviews zijn afgenomen in twaalf regio's. In het vervolg van deze rapportage worden de regio's geanonimiseerd weergegeven, om herkenning van personen te voorkomen.

We bespreken nu per meting op welke manier deze is uitgevoerd.

Vragenlijsten voor jongeren:

1. Multiproblematiek1 (voormeting overbelasting)
De plusvoorzieningen waar zowel overbelaste jongeren als niet-overbelaste jongeren aan deelnemen door de opzet ervan (professionaliseren digitaal leerlingdossier, bijscholen docenten) werden alleen betrokken in de voormeting als door de school was vastgesteld wie de overbelaste jongeren waren die baat zouden hebben bij de plusvoorziening. De begeleiders (coaches, trajectbegeleiders)

maakten allereerst een schatting van het aantal jongeren dat in de periode januari-mei in zou stromen in de plusvoorziening. Op basis van deze schatting ontvingen zij van de onderzoekers een aantal vragenlijsten (op papier of digitaal). Alle jongeren die instroomden in de genoemde periode werden door de begeleiders gevraagd om deel te nemen aan de voormeting. Het doel was om de jongeren zo snel mogelijk nadat duidelijk was dat zij deel zouden nemen aan een plusvoorziening, de vragenlijst multiproblematiek1 in te laten vullen. Plusvoorzieningen kenmerken zich door de snelle toewijzing; de periode tussen de beslissing om deel te nemen aan een plusvoorziening en de daadwerkelijke start hoort kort te zijn. Om deze reden waren jongeren veelal (net) gestart met de plusvoorziening ten tijde van de afname van de vragenlijst Multiproblematiek1. In de vragenlijst werd gevraagd om de situatie te beschrijven zoals die was vóór de start aan de plusvoorziening.

2. Multiproblematiek2 (nameting overbelasting)

De nameting vond voor alle jongeren in het najaar van 2011 plaats, ongeacht de lengte van de periode dat de jongeren aan de plusvoorziening deel hebben genomen. Hiermee kunnen we uitspraken doen over de ontwikkeling van overbelaste jongeren zonder rekening te houden met de verschillen in lengte van de trajecten: hoe gaat het met de overbelaste jongeren een halfjaar nadat zij te maken hebben gehad met een plusvoorziening?

Een probleem dat een onderzoeksopzet met herhaalde metingen met zich meebrengt, is dat de respons van de nameting mogelijk selectief is. Om gedegen uitspraken te kunnen doen over de ontwikkeling van de jongeren zouden in een ideale uitvoering alle jongeren die deel hebben genomen aan de vragenlijst multiproblematiek 1 (voormeting), ook vragenlijst multiproblematiek 2 (nameting) invullen. In deze evaluatie was het niet mogelijk om aan de tweede meting alle jongeren deel te laten nemen. Dit had de volgende oorzaken:

- a. Een deel van de jongeren gaf bij de voormeting al aan niet nog een keer benaderd te willen worden voor het invullen van een vragenlijst.
- b. Een deel van de jongeren die we wel mochten benaderen, reageerde niet op ons verzoek om deel te nemen aan de nameting.
- c. Van de jongeren die niet reageerden via e-mail hebben we aan de begeleider/docent, die ook de voormeting heeft uitgezet, gevraagd om de jongeren te benaderen om deel te nemen aan de vragenlijst; voor een deel van de jongeren gold echter dat zij niet meer in beeld waren bij de begeleider die ervoor heeft gezorgd dat zij deelnamen aan de voormeting.

Dit leidde ertoe dat van de jongeren die deel hebben genomen aan de voormeting, zestien procent (118 van 731) ook heeft deelgenomen aan de nameting. Vanwege de problematiek van de doelgroep is het mogelijk dat juist de jongeren waarvan de opleiding minder goed ging tijdens de nameting, of waarvan de problematiek zwaarder is geworden, niet deel hebben genomen aan de nameting. Dit zou de resultaten positief vertekenen. Echter, ook in de groep die deel heeft genomen aan de nameting is een aantal respondenten (4%) uitgevallen uit het onderwijs. Dit betekent dat in ieder geval niet alleen de succesvolle jongeren aan de nameting deel hebben genomen. Toch moeten we uiteraard rekening houden met een mogelijk positieve vertekening in het interpreteren van de resultaten. Omdat de uitval ongeveer gelijk verdeeld is over de typen plusvoorziening en omdat er geen reden is om aan te nemen dat deze mogelijke vertekening verschilt tussen typen plusvoorzieningen, gaan we ervan uit dat het onderscheid in ontwikkeling van jongeren tussen plusvoorzieningen wel verantwoord te maken is.

Vragenlijst Multiproblematiek2 is afgenomen in de periode september 2011 tot november 2011.

Vragenlijst voor professionals:

3. Succes- en faalfactoren plusvoorziening
Deze vragenlijst is afgenomen onder zowel RMC-coördinatoren als direct betrokken professionals. Per deelnemende RMC-regio is in ieder geval de RMC-coördinator uitgenodigd de vragenlijst in te vullen. Daarnaast zijn door regio's zelf ook andere professionals met een coördinerende taak aangedragen om de vragenlijst in te vullen, waaronder projectleiders plusvoorzieningen. De coördinatoren hebben elk een eigen inlogcode gekregen voor de online vragenlijst.
De vragenlijst onder direct betrokkenen is uitgezet via de zogenaamde sneeuwbalmethode: een regio-specifieke link is naar de contactpersoon van de regio verstuurd met het verzoek deze te verspreiden onder de direct betrokken professionals bij de plusvoorziening in hun regio.
Deze vragenlijsten zijn afgenomen in de periode april 2011-oktober 2011.

Interviews:

4. Interviews onder jongeren
Per regio is aan de contactpersonen van de plusvoorzieningen gevraagd of het mogelijk was om in het vo en mbo jongeren te interviewen die deelnemen aan een plusvoorziening. We hebben geprobeerd om zoveel mogelijk verschillende typen plusvoorzieningen te bezoeken voor de interviews.
5. Interviews onder professionals
Per regio is aan de contactpersonen gevraagd of het mogelijk was om direct betrokkenen te interviewen of, als wij al contact met de direct betrokkenen hadden vanwege de afname van de vragenlijsten onder jongeren, de direct betrokkenen zijn rechtstreeks benaderd. Ook hier hebben we geprobeerd om zoveel mogelijk verschillende type plusvoorzieningen mee te nemen in de interviews. De interviews zijn afgenomen in de periode mei 2011- november 2011.

3.3.1 Respondenten: responsaantallen

In het algemeen kan gesteld worden dat de respons op de diverse vragenlijsten en interviews redelijk tot goed was, met uitzondering van vragenlijst Multiproblematiek 2; hoewel de respons met ruim 23 procent redelijk was, is dit voor een nameting waarbij gestreefd wordt naar 100 procent respons, matig.

Vragenlijsten voor jongeren

1. Multiproblematiek1 (voormeting overbelasting)

Tabel 2 Respons voormeting overbelasting – jongeren

	Aantal
Aangevraagde inlogs/vragenlijsten*	1.787
Gebruikte inlogs/vragenlijsten (eerste vraag ingevuld)	754
Compleet ingevuld	731
Responspercentage (compleet)*	41%

Bron: Evaluatie plusvoorzieningen 2011. *overschatting aantal aangevraagde inlogs/vragenlijsten; het werkelijke responspercentage ligt hierdoor hoger.

Een interpretatie van het responspercentage van 41 procent is lastig, omdat niet duidelijk is of de 1.787 aangevraagde inlogs/vragenlijsten het aantal jongeren weergeeft dat de vragenlijst daadwerkelijk in had

kunnen vullen. De meeste begeleiders hebben namelijk een iets ruimere hoeveelheid vragenlijsten of inlogs aangevraagd dan nodig was, om bij een onverwacht grote instroom de jongeren direct de vragenlijst voor te kunnen leggen. Het responspercentage is dus een onderschatting van het werkelijke responspercentage. Als grens wordt doorgaans gehanteerd dat een responspercentage van 25 procent acceptabel is wanneer het vragenlijsten betreft onder respondenten met een redelijke binding met het onderwerp en/of de andere ondervraagden (Saunders, Lewis en Thornhill, 2007). Volgens deze vuistregel is de behaalde respons dus hoog.

2. Multiproblematiek2 (nameting overbelasting)

Tabel 3 Respons nameting overbelasting – jongeren

	Aantal
Uitgezette online vragenlijsten	510
Gebruikte inlogs (eerste vraag ingevuld)	144
Compleet ingevuld	118
Responspercentage (compleet)	23,1%

Bron: Evaluatie plusvoorzieningen 2011

Van de 731 respondenten hebben helaas 221 respondenten aangegeven niet voor de nameting benaderd te willen worden. Voor vragenlijst Multiproblematiek2 geldt dat met 23,1 procent (118 van 510) een acceptabel responspercentage is behaald. Echter, ten opzichte van de totale respondentengroep van de voormeting is de respons op vragenlijst Multiproblematiek2 slechts 16 procent (118 van 731).

We weten niet of deze non respons selectief is; mogelijk betreft het jongeren waar het minder goed mee gaat, of juist jongeren die helemaal geen begeleiding meer nodig hebben en daarom niet gemotiveerd zijn om de vragenlijst in te vullen. Met de mogelijk selectieve respons dient rekening gehouden te worden in het interpreteren van de resultaten.

Vragenlijst voor professionals

3. Succes- en faalfactoren plusvoorziening

Tabel 4 Respons enquête beleving plusvoorziening – coördinatoren naar regio

	Aantal compleet ingevuld
Regio a	1
Regio b	1
Regio c	1
Regio d	1
Regio e	1
Regio f	1
Regio g	4
Regio h	1
Regio i	11
Regio j	12
Regio k	3
Regio l	2
Regio m	3
Regio n	1
Totaal (n)	43

Bron: Evaluatie plusvoorzieningen 2011

In alle deelnemende regio's of combinaties van regio's heeft minstens één coördinator de vragenlijst ingevuld.

Tabel 5 Respons enquête beleving plusvoorziening – direct betrokkenen naar regio

	Aantal geopend	Aantal compleet ingevuld
Regio a	28	14
Regio b	n.v.t.	n.v.t.
Regio c	12	8
Regio d	10	4
Regio e	14	6
Regio f	22	14
Regio g	6	4
Regio h	0	0
Regio i	30	15
Regio j	3	0
Regio k	0	0
Regio l	4	3
Regio m	0	0
Regio n	24	14
Totaal (n)	153	82

Bron: Evaluatie plusvoorzieningen 2011

Omdat de vragenlijsten onder professionals zijn uitgezet met behulp van de 'sneeuwbalmethode' (één open inlog per regio die door de centrale contactpersoon werd verspreid, en vervolgens door de respondenten zelf waar mogelijk/gewenst), is het niet mogelijk een responspercentage te berekenen. In enkele regio's heeft deze methode tot gevolg gehad dat er geen respons is gegenereerd, in andere regio's

hebben maximaal 30 respondenten gereageerd. Duidelijk was dat een groot deel van de benaderde respondenten niet geneigd was te responderen. Een aantal respondenten heeft aangegeven niet deel te willen nemen vanwege tijdgebrek en 'onderzoeksmoeheid'. Zij gaven aan dat, naast de veeleisende taken die hun beroep met zich meebrengt, zij vaak worden belast met vragen om rapportages, verantwoordingen en deelname aan enquêtes. Om deze reden vullen zij liever geen vragenlijsten in waar zij niet verplicht aan hoeven deelnemen. Daarentegen waren de professionals wel heel bereidwillig om deel te nemen aan interviews. Van de personen die hiervoor benaderd zijn, heeft iedereen ingestemd met het maken van een afspraak voor een interview. Mogelijk droegen de persoonlijke aandacht en de mogelijkheid om een eigen verhaal te vertellen bij aan het grotere enthousiasme voor interviews dan voor enquêtes.

Interviews

4. Interviews onder jongeren en interviews onder professionals

Tabel 6 Overzicht gehouden interviews per RMC-regio en doelgroep

RMC-regio	Professional/leerling	Afgenomen
Regio a	professional	4
	leerling	4
Regio b	professional	4
	leerling	3
Regio c	professional	4
	leerling	3
Regio d	professional	5
	leerling	5
Regio e	professional	5
	leerling	5
Regio f	professional	3
	leerling	3
Regio g	professional	7
	leerling	5
Regio h	professional	4
	leerling	4
Regio i	professional	4
	leerling	4
Totaal		76

Bron: Evaluatie plusvoorzieningen 2011

3.3.2 Respondenten: achtergrondkenmerken

Achtergrond jongeren

In de volgende tabellen worden de achtergrondgegevens getoond van de jongeren die mee hebben gedaan aan de vragenlijst Multiproblematiek1 en Multiproblematiek2. Over het algemeen zijn er weinig verschillen in samenstelling van beide respondentgroepen, behalve voor onderwijsniveau en leeftijd. In tabel 7 is te zien dat het grootste deel van de respondenten onderwijs volgt in het mbo, gevolgd door het vmbo. Een enkeling volgt vso. In de categorie overig zitten de jongeren die havo of vwo volgen, of

van wie onbekend is welke opleiding zij volgen. In de nameting zijn het juist de jongeren uit het vmbo die meer gerespondeerd hebben.

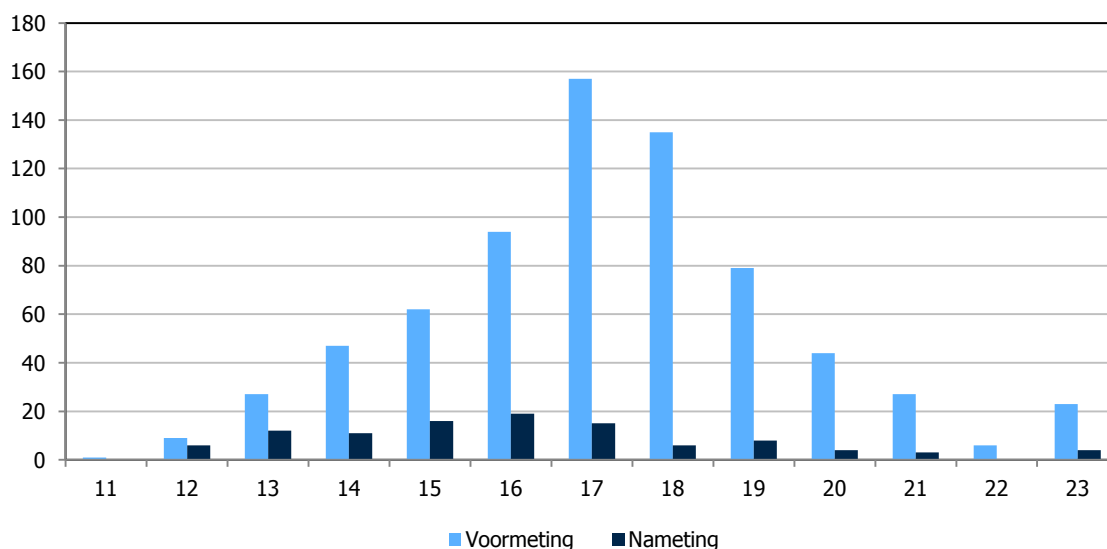
Tabel 7 Aantal overbelaste jongeren per onderwijstype

	Voormeting	Nameting
Vmbo	26,5	55,1
Mbo	65,4	40,7
Vso	0,5	3,4
Overige	7,5	0,8
Totaal (n = 100%)	731	118

Bron: Evaluatie plusvoorzieningen 2011

In figuur 1 wordt duidelijk dat de meeste jongeren bij aanvang van de plusvoorziening tussen de 16 en 18 jaar oud zijn. Bij de nameting lag de gemiddelde leeftijd wat lager.

Figuur 1 Aantal overbelaste jongeren in voor- en nameting, naar leeftijd

Bron: Evaluatie plusvoorzieningen 2011

Tabel 8 Percentage overbelaste jongeren woonachtig in APC gebied

	Voormeting	Nameting
Wel in een APC gebied	61,4	62,7
Niet in een APC gebied	38,6	37,3
Totaal (n = 100%)	731	118

Bron: Evaluatie plusvoorzieningen 2011

Tabel 9 Percentage overbelaste jongeren naar geslacht

	Voormeting	Nameting
Jongen	54,0	52,5
Meisje	46,0	47,5
Totaal (n = 100%)	731	118

Bron: Evaluatie plusvoorzieningen 2011

Tabel 10 Percentage overbelaste jongeren naar RMC-regio waar zij wonen

	Voormeting	Nameting
RMC a	7,8	3,4
RMC b	22,0	16,9
RMC c	29,4	0,8
RMC d	13,0	4,2
RMC e	3,3	-
RMC f	10,7	35,6
RMC g	5,9	28,0
RMC h	6,3	11,0
RMC I	1,6	-
Totaal (n=100%)	731	118

Bron: Evaluatie plusvoorzieningen 2011

Tabel 11 Percentage overbelaste jongeren naar geboorteland

	Geboorteland		Geboorteland moeder		Geboorteland vader	
	Voormeting	Nameting	Voormeting	Nameting	Voormeting	Nameting
Nederland	86,3	87,3	59,1	60,2	55,1	65,3
Suriname	2,3	0,0	7,7	3,4	7,1	2,5
Antillen (inclusief Aruba)	2,2	2,5	4,0	6,8	4,2	5,9
Marokko	1,5	1,7	9,4	6,8	10,1	5,9
Turkije	1,0	0,8	5,5	6,8	6,7	6,8
Voormalig Joegoslavië	0,4	0,0	0,5	0,8	0,7	0,8
Irak of Iran	0,7	0,0	1,2	0,0	1,5	0,8
China, Japan of Indonesië	0,0	0,0	0,3	0,8	0,4	0,0
Een ander land in Europa, Oceanië of Noord-Amerika	1,0	2,5	2,9	4,2	2,7	3,4
Een ander land in Afrika, Zuid-Amerika of Azië	3,8	5,1	8,1	8,5	8,6	5,9
N.v.t. / onbekend/ ik weet het niet	0,8	0,0	1,4	1,7	2,7	2,5
Totaal (n = 100%)	731	118	731	118	731	118

Bron: Evaluatie plusvoorzieningen 2011

Tabel 12 Percentage overbelaste jongeren naar etniciteit

	Voormeting	Nameting
Autochtoon	51,0	56,8
Eerste generatie allochtoon	10,5	12,7
Tweede generatie allochtoon	27,6	23,7
Onbekend	10,8	6,8
Totaal (n = 100%)	731	118

Bron: Evaluatie plusvoorzieningen 2011

In tabel 13 wordt weergegeven welke functies de respondenten bekleden die de vragenlijst voor direct betrokkenen hebben ingevuld.

Achtergrondkenmerken professionals

Tabel 13 Respons enquête beleving plusvoorziening – direct betrokkenen naar functie

	Aantal compleet ingevuld
Schoolleider	16
RMC-coördinator	2
Lid regionale stuurgroep VSV	3
Docent	14
Coach	5
Trajectbegeleider	5
Zorgcoördinator	22
Andere functie	47
Totaal (n = 100%)	82

Bron: Evaluatie plusvoorzieningen 2011

4 Selectie en problematiek

4.1 Inleiding

Plusvoorzieningen zijn bedoeld voor overbelaste jongeren, dat wil zeggen jongeren die problemen ondervinden op twee of meer levensgebieden. In dit hoofdstuk gaan we in op de problematiek die speelt in de doelgroep om een beter beeld te krijgen van (de uitwerking van) het begrip 'overbelaste jongeren'. Daarnaast gaan we na welke criteria gehanteerd worden bij selectie van leerlingen voor de plusvoorzieningen. In dit hoofdstuk beantwoorden we de volgende onderzoeksvragen:

1. Welke problematiek speelt er bij leerlingen in het voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs?
2. Welke combinaties van problemen komen het meest frequent voor?
3. Welke selectiecriteria voor overbelaste jongeren worden door de regio's in de projectplannen voorgesteld en in hoeverre zijn deze in groepen in te delen?
4. Hoe komt de selectie van leerlingen voor de plusvoorziening daadwerkelijk tot stand? Wordt de juiste groep bereikt met de plusvoorzieningen?

Eerst gaan we na welke problematiek en welke mogelijke combinaties van problematiek genoemd zijn in de projectplannen van de deelnemende regio's. Vervolgens gaan we aan de hand van de resultaten van de vragenlijst Multiproblematiek1, afgenomen onder plusjongeren, na welke problematiek daadwerkelijk speelt bij deze jongeren en welke combinaties van problemen het meest frequent voorkomen. Wat betreft de selectiecriteria kijken we eerst naar de voorgenomen selectiecriteria in de projectplannen. Vervolgens bekijken we welke selectiecriteria daadwerkelijk gebruikt zijn in de deelnemende regio's door de resultaten van de enquêtes te analyseren.

4.2 Problematiek jongeren: Projectplannen

Per deelnemende regio is geïnventariseerd met welk type problematiek de doelgroep volgens de regio te maken heeft. Deze inventarisatie is gedaan aan de hand van de projectplannen en de tussentijdse rapportages. In het algemeen is duidelijk dat voor alle regio's geldt dat zij een opeenstapeling van problemen verwachten op alle levensgebieden. De projectplannen blijven dicht bij de omschrijving die gebruikt is in het WRR rapport 'Vertrouwen in de school' (2009) van overbelaste jongeren. Een enkele keer wordt opgemerkt dat voor de regio niet duidelijk is waar de doelgroep te vinden is en hoe deze herkend moet worden; voor de overige regio's is duidelijk om welke doelgroep het gaat en wat de kenmerken van de problematiek van deze jongeren zijn.

4.3 Problematiek jongeren: Vragenlijst Multiproblematiek 1

In bijlage A wordt omschreven hoe de vragenlijst multiproblematiek 1 tot stand is gekomen. In het volgende overzicht wordt aangegeven welke subonderwerpen de verschillende levensgebieden vertegenwoordigen.

Leefgebied 1: Problemen de omgang met anderen

- Gepest worden
- Zelf pesten
- Met fysiek geweld te maken hebben
- Problemen in de omgang met anderen (vrienden, familie, leraren)

Leefgebied 2: Woonproblemen

- Gevoel van onveiligheid in buurt
- Gevoel van onveiligheid thuis
- Thuis voelen
- Graag willen verhuizen

Leefgebied 3: Problemen in het gezin

- Problemen met mensen in hetzelfde huis (ouders, broer zussen)
- Vaak ruzie tussen thuis
- Gebrek aan geborgenheid
- Ziekte of beperking ouders
- Zorgtaken

Leefgebied 4: Band met ouders

- Niet goed met (stief-) moeder kunnen praten
- Niet goed met (stief-) vader kunnen praten

Leefgebied 5: Negatieve invloed vrienden

- Dingen doen die niet mogen door vrienden
- Anderen vinden dat vrienden slechte invloed hebben

Leefgebied 6: Ongezonde gewoonten

- Roken, blowen, alcohol, XTC, Harddrugs gebruiken

Leefgebied 7: Ziekte of beperking

- Ziekteverzuim
- Beperking/ chronische ziekte

Leefgebied 8: Geldzorgen

- Schulden hebben (zelf of ouders)
- Zorgen om geld hebben (zelf of ouders)

Leefgebied 9: Problemen met politie of justitie

- Iets doen waarvoor je opgepakt zou kunnen worden
- Opgepakt worden
- Taakstraf krijgen
- Strafblad

Leefgebied 10: Ingrijpende gebeurtenis

- Iets ernstigs meemaken wat veel invloed heeft (gehad), zoals een sterfgeval, ongeval of een andere ernstige gebeurtenis.

Zoals in paragraaf 3.3.2 is omschreven, hebben we de vragenlijst Multiproblematiek1 afgenomen onder 731 jongeren die in de periode januari 2011 tot 1 mei 2011 gestart zijn met een plusvoorziening. In deze vragenlijst wordt nagegaan op welke leefgebieden plusjongeren problemen ondervinden. Allereerst geven we een overzicht van het percentage jongeren dat problemen ondervindt op de verschillende leefgebieden.

Tabel 14 Percentage jongeren met problemen op een bepaald leefgebied (alle regio's)

	%
Leefgebied1: Problemen in de omgang met anderen	54%
Leefgebied2: Woonproblemen	50%
Leefgebied3: Problemen in het gezin	58%
Leefgebied4: Band met ouders	36%
Leefgebied5: Negatieve invloed vrienden	37%
Leefgebied6: Ongezonde gewoonten	47%
Leefgebied7: Ziekte of beperking	68%
Leefgebied8: Geldzorgen	54%
Leefgebied9: Problemen met politie of justitie	36%
Leefgebied10: Ernstige gebeurtenis	64%
Overbelast	91%
n=731	

Bron: Evaluatie plusvoorzieningen 2011

In tabel 14 is te zien dat per leefgebied ruim een derde tot de helft van de jongeren problemen ondervindt. Ook zien we dat 91 procent overbelast is, dat wil zeggen dat zij problemen ondervinden op twee of meer leefgebieden. Dit betekent dat op basis van deze resultaten 91 procent terecht met de plusvoorziening is gestart omdat er sprake is van overbelasting.

Om de vraag te beantwoorden welke combinatie van problemen het meest voorkomt, zijn non-parametrische correlaties (Spearman coefficient) berekend tussen de verschillende leefgebieden en overbelasting. Correlaties geven aan in welke mate er sprake is van een verband is tussen de leefgebieden. Het beantwoordt de vraag (zonder rekening te houden met andere factoren) welke problemen wel en niet vaak samen voorkomen bij de meting die wij gedaan hebben onder de 731 deelnemers aan plusvoorzieningen. Een significant positieve correlatie betekent een positief verband: problemen op twee leefgebieden met een positieve correlatie komen -vaker dan toevallig- samen voor. Een significant negatief verband betekent het omgekeerde: problemen komen -vaker dan toevallig- niet tegelijkertijd voor. Een verband dat niet significant is, geeft aan dat niet aangetoond is dat twee leefgebieden een relatie – positief of negatief – met elkaar vertonen. Op deze manier ontstaat een indruk van de mate waarin verschillende problemen samen voorkomen. In tabel 15 zijn de correlaties tussen leefgebieden en overbelasting opgenomen.

Tabel 15 Correlatie tussen verschillende leefgebieden (Spearman Coeficient)

	Leefgebied1	Leefgebied2	Leefgebied3	Leefgebied4	Leefgebied5	Leefgebied6	Leefgebied7	Leefgebied8	Leefgebied9	Leefgebied10
Leefgebied1: Problemen omgang met anderen										
Leefgebied2: Woonproblemen	0,33									
Leefgebied3: Problemen in het gezin	0,38	0,33								
Leefgebied4: Band met ouders	0,33	0,31	0,41							
Leefgebied5: Negatieve invloed vrienden	0,20	0,19	0,23	0,26						
Leefgebied6: Ongezonde gewoonten	0,21	0,22	0,29	0,28	0,25					
Leefgebied7: Ziekte of beperking	-0,13	-0,07	-0,04	-0,03	-0,04	0,03				
Leefgebied8: Geldzorgen	0,24	0,31	0,31	0,26	0,12	0,19	0,03			
Leefgebied9: Problemen met politie of justitie	0,12	0,12	0,13	0,15	0,29	0,22	-0,02	0,13		
Leefgebied10: Ernstige gebeurtenis	0,26	0,19	0,30	0,27	0,14	0,22	-0,09	0,23	0,14	
n=731										

Bron: Evaluatie plusvoorzieningen 2011

Te zien is dat bijna alle leefgebieden significant positief met elkaar correleren, wat betekent dat er (matige) samenhang bestaat tussen de leefgebieden: wanneer er een probleem is op het ene gebied, is de kans groot dat op een ander gebied ook een probleem te vinden is. Er is echter geen positieve correlatie gevonden tussen *Ziekte of beperking* en de andere leefgebieden. Dit leefgebied heeft zelfs een significant negatief verband met de leefgebieden *Problemen in de omgang met anderen* en *Ernstige gebeurtenis*. Hieruit kan afgeleid worden dat het hebben van een ziekte of beperking in deze meting geen verband lijkt te hebben met problemen op andere leefgebieden.

Verder is duidelijk dat hoewel er veel positieve significante correlaties zijn gevonden, deze correlaties voor een groot deel zwak (< 0,3) zijn. Als we kijken naar de matige correlaties (> 0,3) dan is het mogelijk om leefgebieden aan te wijzen die onderling verband met elkaar lijken te hebben (dat wil zeggen: vaak tegelijk voorkomen). Van deze leefgebieden hebben we 'profielen' gemaakt.

Profiel 1:

Problemen in de omgang met anderen, *Woonproblemen*, *Problemen in het gezin* en *Moelijk praten met ouders* zijn onderling matig gecorreleerd. Dit betekent dat deze groep van leefgebieden samenhang laat zien. Dit past in het profiel dat we veel terug zien komen in de projectplannen van jongeren met een problematische thuissituatie (lage SES, moeizame communicatie met ouders) en daarmee gepaard gaande (externaliserende) problemen in de omgang met anderen op school.

Profiel 2:

Het tweede profiel dat we hierin herkennen is de combinatie van *Woonproblemen*, *Problemen in het gezin* en *Geldzorgen*; ook deze leefgebieden blijken onderling een matig verband hebben. Hier gaat het om de jongeren met een ongunstige thuissituatie (lage SES, gebroken gezinnen) die niet perse externaliserend probleemgedrag laten zien op school.

Profiel 3:

Een derde profiel dat we herkennen zijn jongeren die een combinatie ondervinden van *Problemen in het gezin* en een *Ernstige gebeurtenis*. We herkennen hier de jongeren die iets ernstigs mee hebben gemaakt, zoals het verlies van een dierbare, in combinatie met een thuissituatie die belastend is voor de jongere.

Een kanttekening die we bij deze profielen moeten plaatsen is dat deze gebaseerd zijn op een vragenlijstonderzoek waar methodologische beperkingen bij horen, zoals de mogelijkheid dat de leerlingen de vragenlijst niet naar waarheid hebben ingevuld. We zien deze resultaten als een eerste aanwijzing in de richting van combinaties van problemen die vaak voorkomen onder overbelaste jongeren. Meer onderzoek is nodig om na te gaan of deze profielen daadwerkelijk gelden voor overbelaste jongeren in Nederland, en of er misschien meer of andere profielen te ontdekken zijn.

4.4 Problematiek jongeren: Selectiecriteria

In de 'Tijdelijke subsidieregeling plusvoorzieningen overbelaste jongeren' wordt aangegeven dat plusvoorzieningen bedoeld zijn voor overbelaste jongeren maar dat de aard van de problematiek en daarmee de vorm van de plusvoorziening sterk kan verschillen per regio. Daarom hebben regio's de vrijheid gekregen om binnen de regio afspraken te maken over verdere toelatingseisen tot de plusvoorziening zodat alleen die jongeren van de plusvoorziening gebruik maken die er ook echt thuis horen. Om de vraag te beantwoorden welke selectiecriteria de regio's voorstellen, hebben we de projectplannen onder de loep genomen.

Voor de plusvoorzieningen waarbij ingezet wordt op het bijscholen van docenten of het professionaliseren van het digitale leerlingdossier geldt dat er geen selectiecriteria zijn omdat alle leerlingen ermee te maken krijgen. Hoewel er geen overbelaste jongeren geselecteerd kunnen worden, is wel het idee dat juist overbelaste leerlingen baat hebben bij deze plusvoorzieningen. Uit de projectplannen van de andere typen plusvoorzieningen bleek dat de doelgroep altijd overbelaste jongeren zijn die door hun overbelasting mogelijk geen startkwalificatie zullen behalen. Daarnaast worden er specifieke kenmerken genoemd waar de leerlingen aan moeten voldoen: meestal wordt er onderscheid gemaakt tussen vmbo- en mbo-leerlingen; ook kan de voorziening bedoeld zijn voor specifieke groepen binnen deze typen onderwijs zoals vmbo leerjaar 3 en 4 of mbo niveau 1 en 2. Met name in de grootstedelijke regio's (Agglomeratie Amsterdam en Rijnmond) wordt onderscheid gemaakt tussen overbelasten en 'zwaar overbelasten'; voor de zwaar overbelasten zijn andere plusvoorzieningen toegankelijk dan voor de overbelasten.

Minder vaak worden specifieke problemen genoemd als selectie criterium. Problemen die in dit kader genoemd worden zijn: studiekeuzeproblematiek, zwangerschap of jonge moederschap en het hebben van een eetstoornis. In tabel 16 wordt per regio omschreven welke selectiecriteria gehanteerd worden en voor welke doelgroepen de plusvoorzieningen bedoeld zijn.

Selectiecriteria die daadwerkelijk gehanteerd worden

Met de enquête Succes- en faalfactoren plusvoorzieningen onder direct betrokkenen (coaches/begeleiders) van plusvoorzieningen in negentien regio's is nagegaan welke selectiecriteria nu daadwerkelijk worden gebruikt. In de enquête is gevraagd welke selectiecriteria gehanteerd worden bij de toeleiding van de jongeren naar de plusvoorziening.

In tabel 16 wordt getoond welke selectiecriteria genoemd zijn door de direct betrokkenen, en hoe vaak deze genoemd zijn.

Tabel 16 Selectiecriteria gehanteerd door regio's (direct betrokkenen en coördinatoren)

Selectie criterium	Aantal keer genoemd
Multiproblematiek	44
Dreigende schooluitval	19
Behalen van startkwalificatie is een haalbaar doel	14
Reguliere hulp op school heeft niet geholpen	8
Leeftijd (12-23 jaar)	7
Ingeschreven op een school en opleiding	6
Spijbelen/ te laat komen	6
Type onderwijs (bijv. alleen vmbo of alleen mbo)	6
ZAT heeft de leerling doorverwezen	5
(Dreigend) grensoverschrijdend gedrag op school	4
Geen motivatie voor school	4
Leerjaar (bijv. alleen leerjaar 3 en 4)	4
Veiligheid van leerling zelf of omgeving is in het geding	3
Bekostiging: Geen LGF of andere bekostiging	3
Leerling dreigt zorgcapaciteit van de school te overschrijden	3
Geen cluster4 leerlingen	3
Motivatie om deel te nemen aan plusvoorziening	2
Woonachtig in bepaalde stad of wijk	2
Perspectief om na bepaalde tijd terug te kunnen naar regulier onderwijs	2
Leerproblemen	1
Wel motivatie voor school	1
Motivatie voor werk	1
Bekostiging: wel LGF leerlingen	1
Hulpvraag	1
Mogelijkheid tot contact met de jongere in kwestie	1
Leerbaar: geen agressief gedrag	1
Internaliserend probleemgedrag	1
Autisme verwantestoornissen	1
Jongere zit al minimaal vier weken thuis	1
Akkoord van ouders	1
Jongere is al uitgevallen	1
Totaal aantal criteria genoemd	161
n	125

Bron: Evaluatie plusvoorzieningen 2011

Zoals te verwachten was op basis van de informatie uit de projectplannen, zijn de meest genoemde selectiecriteria om deel te mogen nemen aan een plusvoorziening multiproblematiek, dreigende schooluitval en het behalen van een startkwalificatie als haalbaar doel. Daarnaast zijn in de lijst andere voor de hand liggende criteria te vinden, zoals leeftijd en reguliere hulp die niet geholpen heeft.

Ook worden enkele aanvullende selectiecriteria genoemd die niet in de regeling genoemd zijn, maar die de regio's zelf hebben toegevoegd. Het gaat om de volgende selectiecriteria:

- a. Geen cluster 4 leerlingen;
- b. Leerbaar: geen agressief gedrag;
- c. Internaliserend probleemgedrag;
- d. Aan autisme verwante stoornissen;
- e. Leerproblemen;
- f. Bekostiging: wel LGF leerlingen;
- g. Bekostiging: geen LGF of andere bekostiging;
- h. Jongere zit al minimaal vier weken thuis;
- i. Jongere is al uitgevallen.

Selectiecriteria a tot en met d konden regio's zelf toevoegen als de aard van de problematiek en de bijbehorende opzet van de plusvoorziening in de betreffende regio hierom vroegen. Selectiecriteria e tot en met i zijn echter meer omstreden. We leggen hieronder uit welke voor- en tegenargumenten er zijn om deze selectiecriteria te gebruiken.

Leerproblemen en bekostiging, LGF (Leerling Gebonden Financiering)

In de regeling staat: 'De plusvoorziening is bedoeld voor jongeren van 12 tot 23 jaar die cognitief in staat zijn om een startkwalificatie te halen maar voor wie door een opeenstapeling van problemen – niet zijnde leerproblemen – een normaal verloop van de schoolloopbaan binnen het reguliere onderwijs evenals het normaal functioneren in de maatschappij onmogelijk is'. Dit moet zo uitgelegd worden dat het hebben van leerproblemen alleen geen reden is om als overbelast aangemerkt te worden, hoewel overbelaste jongeren ook leerproblemen kunnen hebben. Het hebben van leerproblemen of LGF is, op basis van wat er in de regeling staat, in principe geen reden om niet deel te mogen nemen aan een plusvoorziening. Aan de andere kant is het, op basis van wat er in de regeling staat, ook geen criterium om juist wel deel te nemen aan een plusvoorziening. Echter, regio's hebben de vrijheid gekregen om zelf selectiecriteria toe te voegen op basis van de situatie in de eigen regio en op basis hiervan is het geoorloofd om deze toelatingseisen te stellen.

Jongere is al vier weken niet op school of is al uitgevallen

Plusvoorzieningen moeten gezien worden in het kader van het beleid op het voorkómen van vsv. Ook plusvoorzieningen zijn preventieve maatregelen en zijn daarmee bedoeld voor jongeren die nog niet uitgevallen zijn. Heeft een jongere het onderwijs verlaten zonder startkwalificatie en is deze op 1 oktober van het volgende schooljaar niet ingeschreven bij een onderwijsinstelling, dan behoort deze niet meer tot de doelgroep. Als een jongere niet meer naar school gaat maar nog wel staat ingeschreven op een school, dan is deze nog geen vsv-er en behoort dus nog tot de doelgroep van de plusvoorzieningen. Dit neemt echter niet weg dat plusvoorzieningen uitgevallen jongeren (inclusief vsv-ers) wel zouden kunnen helpen om weer terug naar school te gaan.

4.5 Conclusie

In deze paragraaf lichten we per onderzoeksvraag de belangrijkste conclusies van dit hoofdstuk toe.

Welke problematiek speelt er bij leerlingen in het voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs?

Veelal is in de regio's duidelijk welke doelgroep het betreft en wat de kenmerken van de problematiek van de groep overbelaste jongeren zijn. Slechts enkele keren wordt opgemerkt dat het niet duidelijk is waar de doelgroep te vinden is en hoe deze herkend kan worden. Volgens de deelnemende regio's is er zowel in het vo als in het mbo sprake van een opeenstapeling van problemen op meerdere leefgebieden. Uit de vragenlijst Multiproblematiek1 komt naar voren dat 91 procent van de plusjongeren die deel hebben genomen aan de evaluatie, problemen ondervinden op twee of meer leefgebieden en dus overbelast zijn.

Welke combinaties van problemen komen het meest frequent voor?

Non-parametrische correlaties tussen de verschillende leefgebieden zijn berekend, om zodoende inzicht te krijgen welke combinaties van problemen het meest frequent voorkomen. De resultaten laten zien dat bijna alle leefgebieden significant (zwak) positief met elkaar correleren, wat betekent dat er een (matige) samenhang bestaat tussen de leefgebieden. Er blijkt geen positieve correlatie te zijn tussen *Ziekte of beperking* en de andere leefgebieden, wat betekent dat het hebben van een ziekte of beperking in deze meting geen verband lijkt te hebben met problemen op andere leefgebieden. Daarnaast hebben we tijdens de interviews gezien dat er bij de jongeren die deelnemen aan een plusvoorziening veelal gedragsproblemen spelen in combinatie met problemen op meerdere leefgebieden.

We zien drie clusters van problemen, die vaak gelijktijdig spelen:

1. Problemen in de omgang met anderen, woonproblemen, problemen in het gezin en moeilijk praten met ouders;
2. Woonproblemen, problemen in het gezin en geldzorgen;
3. Problemen in het gezin en een ernstige gebeurtenis.

Deze clusters van problemen komen sterk overeen met de profielen die in de projectplannen worden aangeduid. Een kanttekening die echter geplaatst dient te worden, is dat de clusters zijn gebaseerd op een vragenlijstonderzoek met methodologische beperkingen. Deze resultaten worden gezien als een eerste aanwijzing dat combinatie van problemen in verschillende leefgebieden voorkomen bij overbelaste jongeren. Meer onderzoek is nodig om na te gaan of deze profielen daadwerkelijk gelden voor overbelaste jongeren in Nederland, en of er misschien meer of andere profielen te ontdekken zijn.

Welke selectiecriteria voor overbelaste jongeren worden door de regio's in de projectplannen voorgesteld en in hoeverre zijn deze in groepen in te delen?

In alle bestudeerde projectplannen wordt de doelgroep gedefinieerd als overbelaste jongeren die door hun overbelasting mogelijk geen startkwalificatie zullen behalen. Voor het bijscholen van docenten of het professionaliseren van het digitale leerlingdossier kunnen geen selectiecriteria gehanteerd worden, omdat alle leerlingen hiermee te maken krijgen. Het idee is wel dat juist overbelaste leerlingen baat hebben bij deze plusvoorzieningen. Voor de overige plusvoorzieningen worden er specifieke kenmerken genoemd. Meestal wordt er onderscheid gemaakt tussen vmbo- en mbo-leerlingen; ook kan de voorziening bedoeld zijn voor specifieke groepen binnen deze typen onderwijs zoals vmbo leerjaar 3 en 4 of mbo niveau 1 en 2. Met name in de grootstedelijke regio's (Agglomeratie Amsterdam en Rijnmond) wordt onderscheid gemaakt tussen 'overbelasten' en 'zwaar overbelasten'; voor de 'zwaar overbelasten' zijn andere plusvoorzieningen toegankelijk dan voor de 'overbelasten'. Minder vaak worden specifieke problemen (zoals studiekeuze-problematiek of zwangerschap) genoemd als selectie criterium.

Hoe komt de selectie van leerlingen voor de plusvoorziening daadwerkelijk tot stand? Wordt de juiste groep bereikt met de plusvoorzieningen?

De selectiecriteria die daadwerkelijk gehanteerd worden, komen aardig overeen met de in de projectplannen voorgestelde criteria. Een enkele keer zien we dat selectiecriteria gebruikt worden die niet kloppen met de definitie van de doelgroep, bijvoorbeeld een voorziening voor jongeren die al uitgevallen zijn. Plusvoorzieningen zijn bedoeld als preventieve maatregelen voor voortijdig schoolverlaten. Jongeren die al uitgevallen zijn, behoren dan ook niet bij de doelgroep. Dit neemt echter niet weg dat plusvoorzieningen uitgevallen jongeren wel zouden kunnen helpen om weer terug naar school te gaan. Ook zien we dat er verwarring is ontstaan over de vraag of LWOO leerlingen of leerlingen met LGF juist wel of niet toegelaten moeten worden tot een plusvoorziening. Het hebben van leerproblemen of LGF is, op basis van wat er in de regeling staat, in principe geen reden om niet deel te mogen nemen aan een plusvoorziening. Leerproblemen *alleen* is geen reden om als overbelast aangemerkt te worden, hoewel overbelaste jongeren *ook* leerproblemen kunnen hebben. Daarnaast hebben regio's de vrijheid gekregen om zelf selectiecriteria op te stellen die passen bij de problematiek van de doelgroep in de eigen regio. De algemene doelstelling is wel dat alleen die jongeren van de plusvoorzieningen gebruikmaken, die er ook echt thuis horen.

Over het algemeen hebben we gezien dat de juiste doelgroep bereikt wordt met de plusvoorzieningen. Van de jongeren die deelnamen aan een plusvoorziening en ook mee hebben gedaan aan onze voormeting, bleek ruim 91 procent overbelast. Verder voldeden zij ook aan de andere kenmerken wat betreft leeftijd en kans op een startkwalificatie. De vraag blijft echter hoe groot de groep jongeren is die niet bereikt wordt met de plusvoorzieningen. Met name jongeren met meer verborgen of internaliserende problemen worden minder snel opgemerkt. Ook blijkt er soms sprake van capaciteitsproblemen bij de plusvoorzieningen waardoor er jongeren niet toegelaten kunnen worden.

5 Aspecten van de plusvoorzieningen

5.1 Inleiding

In de regeling plusvoorzieningen is aangegeven dat plusvoorzieningen een combinatieprogramma behoren te zijn van regulier onderwijs, hulpverlening en waar nodig arbeidstoeleiding. Binnen dit brede kader konden regio's zelf invulling geven aan de opzet (of uitbreiding) van de plusvoorzieningen. In dit hoofdstuk gaan we na welke vorm de plusvoorzieningen hebben gekregen. Daarbij worden de volgende onderzoeksvragen behandeld:

1. Is de voorziening ook een echte plusvoorziening zoals beoogd, dat wil zeggen een combinatieprogramma van regulier onderwijs, diverse soorten hulpverlening en daar waar nodig arbeidstoeleiding?
2. Hoe kunnen de door de regio's voorgestelde plusvoorzieningen worden gecategoriseerd? Welke komen het meeste voor?
3. Op welke aspecten van de problemen van overbelaste jongeren gaan deze plusvoorzieningen vooral in en welke aspecten worden niet of in mindere mate door de plusvoorzieningen opgevangen?

Op basis van gegevens uit de projectplannen, enquêtes en interviews worden bovenstaande vragen beantwoord.

5.2 Regulier onderwijs, hulpverlening en waar nodig arbeidstoeleiding

Aan professionals die direct betrokken zijn bij plusvoorzieningen is gevraagd hoe de plusvoorziening(en) waar zij voor werken is opgebouwd².

Tabel 17 Is de plusvoorziening een combinatieprogramma van regulier onderwijs, diverse soorten hulpverlening en daar waar nodig arbeidstoeleiding?

Ja	83%
Nee	10%
Weet niet	7%
Totaal aantal plusvoorzieningen	100%
n= 82	

Bron: Enquête Succes- en faalfactoren professionals.

Uit deze resultaten blijkt dat 83 procent van de plusvoorzieningen binnen deze evaluatie een plusvoorziening is zoals beoogd; het is een combinatie van regulier onderwijs, hulpverlening en waar nodig arbeidstoeleiding. Van de tien procent die niet voldoet aan deze omschrijving is nagevraagd op welke manier de plusvoorziening dan is opgebouwd. Het bleek te gaan om de plusvoorzieningen waarbij de leraren worden bijgeschoold; dit is daarmee geen plusvoorziening zoals beoogd. Een ander type plusvoorziening dat niet voldoet aan de aspecten zoals in de regeling genoemd is een werkervaringstraject: jongeren die vastgelopen zijn in het reguliere vmbo kunnen werkervaring opdoen tijdens een stage. De leerling is tijdens dit traject niet op weg naar het behalen van het vmbo-diploma. Er

² Van de 82 respondenten werken 20 professionals voor twee verschillende plusvoorzieningen en 9 professionals werken voor 3 verschillende plusvoorzieningen.

wordt wel een dag per week scholing aangeboden om de aansluiting naar het onderwijs te behouden. Van regulier onderwijs is echter geen sprake.

5.3 Categorieën plusvoorzieningen

De regeling heeft een breed kader aangegeven waarbinnen regio's eigen keuzes konden maken in de precieze vorm van de plusvoorzieningen. Inderdaad bleken er veel verschijningsvormen te zijn, maar er waren ook een aantal typen plusvoorzieningen die vaak terugkwamen in de verschillende regio's. Op basis van de projectplannen en tussentijdse rapportages zijn wij gekomen tot de volgende indeling in typen plusvoorzieningen.

Tabel 18 Type plusvoorzieningen

Type plusvoorzieningen	
1.	Coaching: inzet van coaches/trajectbegeleiders voor jongeren die in een reguliere klas zitten.
2.	Rebound: voorziening waarbij jongeren die dreigen uit te vallen tijdelijk in een andere klas zitten (en niet meer in de eigen klas) waarin zij intensieve begeleiding krijgen.
3.	Parttime-rebound: dezelfde voorziening als 2. maar dan maar voor een deel van de dag/week; de rest van de tijd brengt de jongere door in de eigen klas.
4.	Inloopvoorziening: een lokaal of loket op school waar jongeren binnen kunnen lopen voor ondersteuning (bijv. informatie).
5.	Specifieke doelgroep: voorziening die zich richt op specifieke doelgroep, zoals tienermoeder of scholieren met een eetstoornis, binnen of buiten de reguliere klas.
6.	Bijscholen docenten: docenten krijgen bijscholing waardoor zij beter leren signaleren en/of overbelaste jongeren leren begeleiden.
7.	Leerlingdossier professionaliseren: de school professionaliseert het digitale leerlingdossier waardoor er snel maatwerk geboden kan worden als er iets mis dreigt te gaan en waardoor het eerder gesignaleerd wordt als er iets mis gaat.
8.	Overige plusvoorzieningen, zoals voorzieningen gericht op arbeidstoeleiding of werkervaringstrajecten.

Van de negentien regio's die deel hebben genomen aan deze evaluatie, zijn we nagegaan hoeveel van elk type plusvoorziening is opgezet of uitgebreid. In tabel 19 worden de aantallen en percentages weergegeven.

Tabel 19 Overzicht type plusvoorzieningen deelnemende regio's naar onderwijsniveau

	VO		MBO		VO/MBO		Totaal
	aantal	%	aantal	%	aantal	%	%
1. Coaching	6	14%	8	24%	4	20%	18%
2. Rebound	15	34%	8	24%	6	29%	29%
3. Parttime-rebound	10	23%	4	12%	2	10%	16%
4. Inloopvoorziening	1	2%	4	12%	1	5%	6%
5. Specifieke doelgroep	5	11%	5	15%	.	.	10%
6. Bijscholen docenten	3	7%	4	12%	4	19%	11%
7. Leerlingdossier professionaliseren	1	2%			1	5%	2%
8. Overige plusvoorzieningen	3	7%	1	3%	3	14%	7%
Totaal	44	100%	34	100	21	100	100%

Bron: Evaluatie plusvoorzieningen 2011

In tabel 19 is te zien dat in het algemeen reboundvoorzieningen het vaakst voorkomen in de negentien regio's die deelnamen aan deze evaluatie, gevolgd door het inzetten van een coach. Dit geldt voor het vo

en voor voorzieningen die zowel bedoeld zijn voor het vo als mbo. In het mbo komt rebound en coaching even vaak voor.

5.4 Aspecten van problemen waar plusvoorzieningen op in gaan

Zoals al gebleken is in hoofdstuk 4 zijn vrijwel alle plusvoorzieningen bedoeld voor overbelaste jongeren, en worden deze voorzieningen ingezet met als doel jongeren een startkwalificatie te laten behalen. Op basis van de informatie uit de projectplannen en tussentijdse rapportages is een inventarisatie gemaakt van aspecten van problemen waar de verschillende typen plusvoorzieningen op ingaan.

1. *Inzet van coaches/trajectbegeleiders voor jongeren die in een reguliere klas zitten*
 - Gebrek aan dagelijkse structuur
 - Gebrek aan regelmatige persoonlijke aandacht en ondersteuning van een volwassene
 - Gebrek aan vertrouwen in docenten/ouders/hulpverleners
 - Gebrek aan continuïteit in zorg/hulpverlening
 - Motivatieproblemen
2. *Voorziening waarbij jongeren die dreigen uit te vallen tijdelijk in een andere klas zitten (en niet meer in de eigen klas) waarin zij intensieve begeleiding krijgen*
 - Gebrek aan dagelijkse structuur
 - Gebrek aan regelmatige persoonlijke aandacht en ondersteuning van een volwassene
 - Gebrek aan vertrouwen in docenten/ouders/hulpverleners
 - Gedragsproblemen
3. *Dezelfde voorziening als 2, maar dan maar voor een deel van de dag/week; de rest van de tijd brengt de jongere door in de eigen klas*
 - Gebrek aan dagelijkse structuur
 - Gebrek aan regelmatige persoonlijke aandacht en ondersteuning van een volwassene
 - Gebrek aan vertrouwen in docenten/ouders/hulpverleners
 - Gedragsproblemen (vaak minder zwaar dan bij 2)
4. *Een lokaal op loket op school waar jongeren binnen kunnen lopen voor ondersteuning (bijv. informatie)*
 - Studiekeuzeproblematiek
 - Gebrek aan steun of hulp vanuit de omgeving (ouders)
5. *Voorziening die zich richt op specifieke doelgroep, zoals tienermoeders of scholieren met een eetstoornis, binnen of buiten de reguliere klas*
 - Gaat in op specifiek probleem van de doelgroep
6. *Docenten krijgen bijscholing*
 - Dit type voorziening gaat niet direct in op aspecten van problemen van jongeren, maar zorgt vooral voor een betere signalering van de problematiek die er speelt.
7. *De school professionaliseert het digitale leerlingdossier waardoor er snel maatwerk geboden kan worden als er iets mis dreigt te gaan en waardoor het eerder gesignaleerd wordt als er iets mis gaat*
 - Dit type voorziening gaat niet direct in op aspecten van problemen van jongeren, maar zorgt vooral voor betere signalering van problematiek die er speelt.
 - Zorgt voor één plan rondom een jongere; gaat in op het probleem van versnippering en weinig continuïteit in de zorg voor deze jongeren.

5.5 Conclusie

In deze paragraaf lichten we de belangrijkste conclusies van dit hoofdstuk toe per onderzoeksvraag.

Is de voorziening ook een echte plusvoorziening zoals beoogd, dat wil zeggen een combinatieprogramma van regulier onderwijs, diverse soorten hulpverlening en daar waar nodig arbeidstoeleiding?

Het grootste deel van de plusvoorzieningen die onderwerp waren van deze evaluatie, zijn een combinatieprogramma zoals beoogd. Het onderwijs staat veelal centraal, en de extra begeleiding wordt verzorgd door medewerkers van de school of plusvoorziening, of waar nodig worden experts van externe instanties ingeroepen. Bij een enkele plusvoorziening was er geen sprake van een combinatieprogramma. Ook was er een enkele keer geen sprake regulier onderwijs. Verder hebben we gezien dat het bijscholen van docenten niet voldoet aan de omschrijving van een combinatieprogramma, als de docent geen extra tijd krijgt om leerlingen te begeleiden. Ook het professionaliseren van het leerlingdossier is geen combinatieprogramma zoals hier bedoeld.

Hoe kunnen de door de regio's voorgestelde plusvoorzieningen worden gecategoriseerd? Welke komen het meeste voor?

Bij bestudering van de projectplannen hebben zijn de volgende categorieën ontdekt:

1. Inzet van coaches/trajectbegeleiders voor jongeren die in een reguliere klas zitten;
2. Voorziening waarbij jongeren die dreigen uit te vallen tijdelijk in een andere klas zitten (en niet meer in de eigen klas) waarin zij intensieve begeleiding krijgen;
3. Dezelfde voorziening als 2. maar dan maar voor een deel van de dag/week; de rest van de tijd brengt de jongere door in de eigen klas;
4. Een lokaal of loket op school waar jongeren binnen kunnen lopen voor ondersteuning (bijv. informatie);
5. Voorziening die zich richt op een specifieke doelgroep, zoals tienermoeders of scholieren met een eetstoornis, binnen of buiten de reguliere klas;
6. Docenten krijgen bijscholing;
7. De school professionaliseert het digitale leerlingdossier waardoor er snel maatwerk geboden kan worden als er iets mis dreigt te gaan en waardoor het eerder gesignaleerd wordt als er iets mis gaat;
8. Overige plusvoorzieningen.

Zowel in het vo als mbo komt categorie 2 het meest voor, daarna categorie 3, gevolgd door categorie 1. Het gaat om voorzieningen waarbij jongeren tijdelijk in een andere klas extra begeleiding krijgen, en het toewijzen van coaches. Dit zijn de voorzieningen die met name inzetten op intensieve aandacht en begeleiding. We kunnen concluderen dat de meest voorkomende plusvoorzieningen een combinatieprogramma zijn zoals beoogd in de regeling, namelijk een voorziening waarbij een combinatie wordt aangeboden van onderwijs, extra zorg- en of hulpverlening, en waar nodig arbeidstoeleiding.

Op welke aspecten van de problemen van overbelaste jongeren gaan deze plusvoorzieningen vooral in en welke aspecten worden niet of in mindere mate door de plusvoorzieningen opgevangen?

De meest voorkomende voorzieningen (coaches en tijdelijke plaatsing in kleine klas met intensieve begeleiding) richten zich met name op de volgende problemen:

- gebrek aan dagelijkse structuur;
- gebrek aan regelmatige persoonlijke aandacht en ondersteuning van een volwassene;
- gebrek aan vertrouwen in docenten/ouders/hulpverleners;
- gebrek aan continuïteit in zorg/ hulpverlening;
- motivatieproblemen;
- gedragsproblemen.

Hoewel het ook een mogelijkheid is dat er waar nodig ook hulp aan wordt geboden voor specifieke problemen (bijvoorbeeld schuldhulpverlening), is de kern van deze voorzieningen dat het ingaat op de behoefte van jongeren aan structuur en verbondenheid.

Voor de voorzieningen waar een jongere binnen kan lopen voor ondersteuning en de voorziening voor een specifiek doelgroep ligt dit precies andersom; het gaat primair om het oplossen van een bepaald probleem (studiekeuzeproblematiek, ondersteuning bij zwangerschap) maar het is mogelijk dat er ook aspecten in opgenomen zijn die gaan om structuur en verbondenheid.

De overige twee typen voorzieningen gaan niet direct in op problemen van de jongeren, maar dragen bij aan het goed signaleren en toewijzen van jongeren, waardoor begeleiding of hulp effectiever kan worden ingezet. Het professionaliseren van docenten zorgt vooral voor betere signalering van problematiek die er speelt. Het professionaliseren van het leerlingdossier zorgt er vooral voor dat er één plan wordt gemaakt rondom een jongere; het gaat in op het probleem van versnippering en weinig continuïteit in de zorg voor deze jongeren.

6 Samenwerking partijen, aansluiting en neveneffecten

6.1 Inleiding

Om de plusvoorzieningen op te kunnen zetten of bestaande voorzieningen uit te kunnen breiden naar een plusvoorziening was het noodzakelijk dat verschillende partijen binnen een regio samen zouden (gaan) werken. Zo moesten scholen in het kader van de plusvoorzieningen een samenwerkingsverband hebben. Daarvoor kon een nieuwe samenwerkingsovereenkomst gesloten worden of een addendum worden toegevoegd aan de samenwerkingsovereenkomst die in het kader van de Uitvoeringsregeling bestrijding voortijdig schoolverlaten en regionale meld- en coördinatiefunctie voortijdig schoolverlaten was getekend. Belangrijk was wie per regio de rol van contactschool en contactgemeente op zich zou nemen. Daarnaast was samenwerking tussen scholen en gemeente belangrijk in verband met de borging van de plusvoorzieningen vanaf 2012³. Rondom de samenwerking tussen verschillende partijen met betrekking tot de plusvoorzieningen zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld.

1. Hoe is aangesloten bij al bestaande voorzieningen voor deze doelgroep?
2. Hoe is de beoogde samenwerking vorm gegeven tussen de partijen?
3. Welke neveneffecten heeft de invoering van de plusvoorziening tot stand gebracht? (o.a. samenwerking tussen partijen, niveau van andere onderwijsvoorzieningen, waar deze jongeren voorheen gebruik van maakten)
4. Welke knelpunten zijn bij de subsidieaanvraag en de opzet van de plusvoorziening aan het licht gekomen?

In de interviews, die zijn afgenomen in negen regio's, zijn deze vragen aan bod gekomen. In dit hoofdstuk doen we verslag van de resultaten van deze interviews.

6.2 Aansluiting bij bestaande voorziening

Aan medewerkers van plusvoorzieningen in het vo en mbo en aan RMC-coördinatoren uit negen regio's zijn vragen voorgelegd over de aansluiting bij bestaande voorzieningen. Het idee hierachter is dat het wenselijk zou zijn als plusvoorzieningen ingebed zijn in de zorgketen zodat er een meer sluitend vangnet ontstaat voor jongeren die extra ondersteuning nodig hebben. De antwoorden die gegeven zijn, hebben we ingedeeld in een aantal subonderwerpen. Deze bespreken we hieronder.

In een deel van de gevallen zijn bestaande voorzieningen, zoals rebound, uitgebreid, omdat deze voorziening al goed ingebed is in de zorgketen en omdat die ook al effectief is gebleken. In dit geval is met name de capaciteit van de voorziening verhoogd zodat meer overbelaste jongeren er aan deel konden nemen.

Daarnaast wordt vaak genoemd dat de samenwerking binnen scholen en tussen scholen en hulpverlening sterk verbeterd is door de plusvoorzieningen, waardoor mensen elkaar beter weten te vinden. Door deze verbeterde samenwerking sluiten de voorzieningen beter op elkaar aan en worden hiaten opgevuld.

Een veelgenoemde manier waarop verder gezorgd wordt voor aansluiting met bestaande voorzieningen, is het opstellen van handelingsroutes. Op het moment dat gesignaleerd wordt dat een jongere overbelast is en mogelijk uit gaat vallen, moet binnen de school duidelijk zijn welke handelingsroute bewandeld moet worden om de jongere bij een voorziening te plaatsten die past bij de problematiek. In dit kader wordt

3 Bij het verschijnen van de Regeling in 2009 was nog niet bekend dat na 2012 structurele middelen beschikbaar zouden komen voor plusvoorzieningen.

ook gesproken over het harmoniseren van werkprocessen; de manier waarop een jongere naar extra begeleiding toegeleid wordt, moet eenduidig zijn. Uit de interviews komt naar voren dat, hoewel dit punt door velen gesignaleerd wordt, er in veel gevallen nog geen sprake is van duidelijke handelingsroutes waar de plusvoorzieningen deel van uit maken. Het ontbreekt in sommige regio's zelfs aan een noodzakelijke voorwaarde om handelingsroutes op te kunnen stellen; namelijk een overzicht van welke (plus)voorzieningen er überhaupt zijn.

6.3 Vormgeving samenwerking

Allereerst is gevraagd tussen welke partijen er samenwerking is in het kader van de plusvoorzieningen. Hierop werd steeds geantwoord met een opsomming van partijen, waaronder onderwijs, gemeente ZAT, bedrijfsleven, schoolmaatschappelijk werk, GGZ, bureau jeugdzorg, leerplichtambtenaren, schoolarts, hulpverleners/coaches, procesmanagers, jeugdhulpdienst, begeleiders, politie, leerplicht, GGD, Jeugdpolitie, jongerenwerkers, gezinsvoogden en thuiszorg.

De veranderingen in samenwerking die vooral genoemd worden zijn:

- Samenwerkingsverbanden die er al waren zijn geïntensiveerd door de plusvoorziening
- Er wordt meer 'regionaal' gedacht als het gaat om voorkomen van VSV
- Er is een stuurgroep (of vergelijkbaar) plusvoorzieningen opgericht waarin scholen en gemeente vertegenwoordigd zijn
- Nieuwe afbakening van verantwoordelijkheden van verschillende partijen
- Er is buiten het ZAT om een nieuw team opgericht dat helpt in de doorverwijzing van jongeren met problemen. Kenmerkend is dat dit team elkaar vaker spreekt en dat besprekingen ook minder formeel gaan dan ZAT vergaderingen, waardoor de toewijzing van jongeren naar hulp sneller verloopt.

In een regio is de nieuwe samenwerking rondom de plusvoorzieningen nog heel pril, waardoor moeilijk te zeggen is wat er op dit gebied werkelijk bereikt is.

In een andere regio werd genoemd dat het aantal partijen en overlegvormen bijna niet meer te tellen is, wat een improductieve insteek is om aan de slag te gaan met overbelaste jongeren. Daarom is er een platform nodig waar zaken afgestemd kunnen worden rondom de plusvoorzieningen. In deze regio vindt juist een verschuiving plaats van 'regionaal' denken naar 'gemeentelijk' denken. Het verkrijgen van inzicht in de complexe samenwerking in deze regio is cruciaal om de plusvoorzieningen effectief in te kunnen zetten.

6.4 Neveneffecten van de invoering van de plusvoorziening

Aan de respondenten is gevraagd naar (eventuele) neveneffecten van plusvoorzieningen. Respondenten hebben verschillende effecten aangemerkt als neveneffecten van plusvoorzieningen. In deze paragraaf wordt verslag gedaan van de antwoorden van de respondenten. Zoals in het begin van dit hoofdstuk is aangegeven was één van de voorwaarden waaraan de beoogde plusvoorziening moest voldoen om in aanmerking te komen voor een subsidie, het versterken van een bestaand samenwerkingsverband of het aangaan van een nieuw samenwerkingsverband. De vraag is of deze nieuwe (of versterkte bestaande) samenwerking ook een uitwerking heeft buiten de plusvoorziening om.

De geïnterviewden geven over het algemeen een positief beeld af van de – in enkele gevallen – geforceerde samenwerking. Door de samenwerking in het kader van plusvoorzieningen is er meer contact gekomen tussen onderwijsinstellingen onderling maar ook tussen onderwijsinstellingen en zorgpartners. Er zijn kortere lijnen met externe partijen ontstaan en men weet elkaar steeds beter te vinden. Er is meer informatie over beschikbare voorzieningen in de regio gekomen en docenten weten hierdoor beter waarnaar ze kunnen doorverwijzen. Men is ook in het kielzog van plusvoorzieningen veel meer gaan

zoeken naar samenwerking "omdat je er achter komt dat je er zelf niet uitkomt. (...) Er zijn grenzen aan de zorg die je als school kunt verlenen. Je helpt jongeren om hun weg te vinden bij externe partijen".

Regio's geven aan dat scholen meer lucht hebben gekregen en dat men soms gericht bezig is geweest met duidelijkere rolverdeling. Zo vertelt een geïnterviewde "er is een aantal docenten dat te ver opgaat in hun eigen hulpverlening. Ga het als docent niet oplossen of proberen op te lossen, maar laat het aan de professional over. Wij willen ook de docentrol duidelijk hebben en daarmee heeft het wel een positief neveneffect gehad dat docenten ook naar het steunpunt komen en het probleem uit handen geven". Een andere regio herkent dit effect van de plusvoorziening op de rolverduidelijking en samenwerking: "Dat intern begeleiders niet altijd doorverwijzen wisten we al, maar dat is hiermee helderder geworden. Het directe resultaat ervan is dat dit jaar bij opleidingsteams ingezet wordt op concrete taken. Van voorkomende situaties hebben we nu een overzicht gemaakt. Daarin staan de voorzieningen binnen de school, signaleringstips, basisbegeleiding, route van de hulp".

Een ander positief geluid dat geïnterviewden laten horen is het ontstane wederzijds begrip en waardering voor de andere partij. Een geïnterviewde geeft aan: "Een kleine groep zag de plusvoorziening in het begin als een bedreiging van het eigen werk (pluscoach vs. maatschappelijk werk)".

Het algemene beeld dat uit de interviews naar voren komt is de verschuiving van *naast elkaar* werken naar *met elkaar* werken, niet alleen tussen scholen maar ook tussen projectleiders en bestuurders.

Op de vraag of de plusvoorzieningen ook effect gehad hebben op de andere, al bestaande, voorzieningen in de regio, antwoordt men verschillend. In de ene regio is men van mening dat de plusvoorziening een middel is om bestaande voorzieningen in stand te houden waar anders eigenlijk geen geld voor was, "men gaat het ene gat vullen met het andere". In een andere regio had men geen bestaande voorzieningen voor de doelgroep waardoor de effecten ook nihil zijn.

6.5 Knelpunten bij de subsidieaanvraag en opzet plusvoorzieningen

In de interviews is gevraagd of de RMC-regio's knelpunten ervaren hebben bij de subsidieaanvraag en bij de opzet van de plusvoorzieningen. Bijna elke regio die deelnam aan de evaluatie heeft problemen ondervonden op minstens één van deze punten. Knelpunten die het meest genoemd zijn, worden in de volgende subparagrafen beschreven.

6.5.1 Knelpunten bij de subsidieaanvraag

Knelpunt subsidieaanvraag: tijdspad

De Tijdelijke subsidieregeling plusvoorziening overbelaste jongeren is gepubliceerd in september 2009 en de subsidieaanvraag moest anderhalve maand later ingediend zijn. Het plan van aanpak diende voor maart 2010 ingediend te zijn en op uiterlijk 1 september 2010 moest de contactschool de inhoudelijke tussenrapportage ingediend hebben. Deze snelheid en timing bleek voor veel instellingen lastig, "het moest erg snel, we hoorden net voor de kerstvakantie dat er voor 1 maart gestart moest zijn" en "de subsidieaanvraag was een stroperig traject. De planning liep niet geheel soepel: toen we net gestart waren met de opzet van de plusvoorziening werd er al om een tussenevaluatie gevraagd. Het was niet helder". Ook het starten met een (nieuwe) voorziening halverwege een schooljaar is door een groot aantal geïnterviewden genoemd als knelpunt, evenals het creëren van draagvlak in het korte tijdsbestek: "lastig om alle partijen rond de tafel te krijgen in goede harmonie, zodat iedereen zegt: daar wil ik aan meewerken".

Knelpunt subsidieaanvraag: borging door gemeente

Eén van de voorwaarden van het verstrekken van de subsidie aan een RMC-regio was de borging door de RMC-contactgemeente voor structurele voortzetting van de voorziening na 2011. De precieze inhoud van deze borging bleek bij een klein aantal geïnterviewden onduidelijk: "wat vooral een stempel heeft gedrukt is de discussie over borging met de gemeente, onder andere qua kosten: waar teken je voor?". Ook werd aangegeven dat de aanvraag door de borging complex werd omdat het heel moeilijk is om in met name een grote regio, waar verschillende gemeenten onder vallen, consensus te krijgen over de borging. Ook de onduidelijkheid bij de gemeenten over de borging bleek een knelpunt bij de aanvraag, "wat betekent het nou dat ze allemaal hun handtekening hebben gezet?. Dat wisten zij zelf [gemeente] eigenlijk ook niet. Dat maakt het proces ook lastiger".

Knelpunt subsidieaanvraag: doelgroep

De omschrijving van de doelgroep van de plusvoorziening, zoals opgesteld in de subsidieregeling, bleek voor een enkele regio te breed en te onduidelijk om mee te werken. "Het issue van wat is de doelgroep zorgt soms wel voor discussie: wanneer behoort iemand tot de doelgroep? Iemand met gedragsproblemen? Er zijn verschillen in mening daarover. Wanneer is het niet meer jouw doelgroep?". Een geïnterviewde geeft verder aan: "in de regeling zit een aanname dat je als school kan weten wie er voor een plusvoorziening in aanmerking komt." Hoewel opmerkingen van deze strekking niet veel gemaakt zijn tijdens de interviews, is het toch opmerkelijk te noemen dat het incidenteel voorkomt dat men zich kennelijk nog niet bewust is van de rol die de school heeft in het binnenboord houden van leerlingen.

6.5.2 Knelpunten bij de opzet van de plusvoorziening

Planning en startmoment

Zowel het korte tijdsbestek tussen de goedkeuring en het opzetten van de plusvoorziening als ook het startmoment van de plusvoorziening zijn door veel regio's genoemd als knelpunten. Een aantal sprekende voorbeelden die in dit kader genoemd zijn:

"We hebben gezien dat de plusvoorziening pas een half jaar of jaar later echt van de grond is gekomen. En dat is niet alleen hier in deze regio gebeurd. Er is een verschil tussen het plan indienen en deze daadwerkelijk tot uitvoering brengen. Het indienen moet je gewoon doen, maar het uitvoeren daar heb je echt tijd voor nodig; je moet dingen inrichten, regelen, nadenken, mensen invliegen. Je kunt soms gewoon niet midden in het schooljaar iets beginnen. Dus daar loop je tegen een grens op van 'dit kan gewoon niet'."

"Het project is later gestart. De subsidie is in het eerste jaar nauwelijks ingezet. We hebben gekozen om met ingang van het nieuwe schooljaar te starten, met reguliere plannings. De regeling komt halverwege schooljaar: Je kunt niet halverwege het schooljaar dingen omgooien, er zijn grenzen aan flexibiliteit."

"Ik denk dat we, als we het hebben over voldoende tijd, iets te ambitieus zijn geweest. Iedereen; wij als uitvoeringspartners, maar ook het Rijk".

"Ik denk dat we gewoon gezien hebben dat we met zijn allen meer tijd nodig hadden om tot daadwerkelijke uitvoering te komen, waarbij je je kunt afvragen of je, als je de deadline een half jaar verder had gezet, dat dan iets veranderd had. (...) Wat natuurlijk wel raar is, is dat er niet met schooljaren wordt gewerkt, terwijl we allemaal met schooljaren werken. Het hele Ministerie van Onderwijs werkt ook met schooljaren. (...) Dan weet je dat het onzinnig is om iets in maart te gaan starten, want dan zijn er daarna de examens, iedereen is vanaf mei toch al met andere dingen bezig. Je gaat dan niks starten. Je

kunt wel beginnen met de eerste stappen zodat je aan het begin van volgend schooljaar iets kunt beginnen.”

Een regio die wel is gestart vóóordat de beschikking er was, geeft aan dat zij daarmee een enorm risico hebben genomen: “we moesten het risico nemen en ervan uitgaan dat het wel goed zou komen, anders hadden we het niet gered. (...) Je moet natuurlijk een heel traject gaan uitzetten en mensen op gaan leiden, ze moeten op die locaties ingewerkt worden. Dat was een titaanarbeid”. Ook als de basis er al lag – goede samenwerking, vertrouwen, elkaar kennen – en je dezelfde doelstelling hebt, is de tijdsdruk als knelpunt ervaren, “het heeft wel veel gekost van veel mensen”.

Informatie verschaffen en afstemming bestaande voorzieningen

Een ander veel genoemd knelpunt is het ontbreken van informatie en het verduidelijken van de diverse rollen: wie doet wat? Zo geeft een geïnterviewde aan dat het meer tijd heeft gekost dan gedacht “het is best een groot netwerk dat opgezet moet worden rond plusvoorziening: zij moet geïnformeerd worden over de rol en afstemming”. Een andere geïnterviewde: “vanuit de gemeente naar de overige ketenpartners (scholen/jeugdhulpverlening) en vanuit rectoren richting de school stakte de informatie: niemand wist wat het was. (...) Niemand heeft de jongeren in beeld, heeft ook te maken met informatievoorziening van jeugdhulpverlening naar scholen toe. Je moet eerst een relatie aangaan met scholen. Het gaat allemaal erg traag. Maar als je de criteria die zijn opgesteld over de doelgroep laat zien, dan komt er meer herkenning en komt het daarna vanzelf”. Het uitleggen wat de plusvoorziening anders maakt dan bestaande voorzieningen bleek nodig: “omdat we de plusvoorziening dicht bij onderwijs hebben georganiseerd kost het tijd, tijd om teams/docenten te laten weten wat een plusvoorziening is. Veel communicatie. Daarnaast kost het tijd voor [het uitleggen van de inhoud van] de plusvoorziening: wat doen we, hoe verhouden we ons tot docenten, tot wat matchpoint doet”. Ook is er in sommige regio’s in eerste instantie gesteggel geweest over het inzetten van de subsidie: “schoolmaatschappelijk werk wilde de middelen daarvoor inzetten maar eigenlijk moeten ze dat op een andere manier bekostigen en dat is uiteindelijk volgens mij nu wel gebeurd op die manier. En er was natuurlijk aanvankelijk wat geruzie over wie nu wat kreeg. Er is ook wat geschoven met middelen. Maar uiteindelijk waren de partijen wel tevreden met hoe de verdeling was en sinds de verdeling rond is gebeurt alles ook in een hele harmonieuze sfeer en kunnen ook wederzijds elkaars leningen worden opgevangen, daar wordt helemaal geen probleem van gemaakt. Dat loopt eigenlijk allemaal wel in harmonie”.

6.6 Conclusie

In deze paragraaf lichten we de belangrijkste conclusies van dit hoofdstuk per onderzoeksvraag toe.

Hoe is aangesloten bij al bestaande voorzieningen voor deze doelgroep?

De aansluiting bij bestaande voorzieningen is op verschillende manieren gerealiseerd; de meest duidelijke vorm was het uitbreiden van een bestaande voorziening zodat er plaats zou zijn voor (meer) overbelaste jongeren.

Daarnaast is er ingezet op het verbeteren van samenwerking binnen scholen, waardoor de bestaande voorzieningen en plusvoorzieningen op elkaar aangesloten werden. Dit leidt ertoe dat hiaten in bestaand aanbod van voorzieningen worden opgevuld door de plusvoorzieningen.

Een veelgenoemde manier waarop verder gezorgd wordt voor aansluiting met bestaande voorzieningen, is het opstellen van handelingsroutes en het harmoniseren van werkprocessen binnen scholen. Noodzakelijke voorwaarde om dit voor elkaar te krijgen is dat duidelijk is welke voorzieningen er bestaan en voor wie deze geschikt zijn.

Hoe is de beoogde samenwerking vorm gegeven tussen de partijen?

In het algemeen wordt genoemd dat er met de komst van de plusvoorzieningen meer samenwerking is ontstaan tussen partijen binnen een regio. Partijen die genoemd worden in dit kader: onderwijs, gemeente ZAT, bedrijfsleven, schoolmaatschappelijk werk, GGZ, bureau jeugdzorg, leerplichtambtenaren, schoolarts, hulpverleners/coaches, procesmanagers, jeugdhulpdienst, begeleiders, politie, leerplicht, GGD, Jeugdpolitie, jongerenwerkers, gezinsvoogden en thuiszorg.

Een enkele keer is aangegeven dat er zoveel samenwerkingsverbanden zijn dat men door de bomen het bos niet meer ziet. In deze betreffende regio wordt gewerkt aan een overzicht van samenwerkingsverbanden en een platform waarbinnen de plusvoorzieningen een plaats moeten krijgen.

Welke neveneffecten heeft de invoering van de plusvoorziening tot stand gebracht? (o.a. samenwerking tussen partijen, en waar deze jongeren voorheen gebruik van maakte)

Door de samenwerking in het kader van plusvoorzieningen weten onderwijsinstellingen onderling, maar ook onderwijsinstellingen en zorgpartners elkaar meer en sneller te vinden. Daarnaast is men ook meer gaan zoeken naar samenwerking met anderen. Een ander neveneffect dat naar voren is gekomen, is dat er meer duidelijkheid is over waar de taken van docenten liggen op het gebied van zorg: wanneer en aan wie kunnen leerlingen doorverwezen worden bij overbelasting? Ten slotte, men is meer met elkaar gaan werken om de jongeren te helpen in plaats van naast elkaar: de jongeren staan centraal.

Welke knelpunten zijn bij de subsidieaanvraag en de opzet van de plusvoorziening aan het licht gekomen?

Bijna elke regio heeft knelpunten ervaren bij de subsidieaanvraag of de opzet van de voorziening. Onder geïnterviewde professionals van de regio's die wel knelpunten hebben ervaren, zijn de meeste genoemde knelpunten bij de subsidieaanvraag het korte tijdspad, de borging door de gemeente en de doelgroepomschrijving. Men vond de snelheid en timing waarin de subsidieaanvraag geschreven en geïmplementeerd moest worden snel en ongelukkig gekozen. Onduidelijkheid bestond bij de definitie van de borging van de beoogde plusvoorziening door de gemeente, zowel aan de kant van de onderwijsinstellingen, als die van gemeenten. Het was in veel gevallen niet duidelijk wat het praktisch betekende dat er voor 'borging' getekend was. Dit heeft het proces van opstarten van de plusvoorzieningen bemoeilijkt. Daarnaast heeft de brede definitie van 'overbelaste jongeren' een paar regio's belemmerd in het opstellen van de subsidieaanvraag.

Ook bij het opzetten van de plusvoorziening heeft een groot aantal regio's knelpunten ervaren. De meest genoemde zijn: planning en startmoment van de plusvoorziening, verschaffen van informatie over de plusvoorziening en afstemming met bestaande voorzieningen. Halverwege het schooljaar starten met een nieuwe voorziening bleek voor veel regio's niet haalbaar, waardoor ze later zijn gestart met de plusvoorziening. Het uitleggen van de meerwaarde van de plusvoorziening aan de diverse partijen bleek daarnaast meer tijd te kosten dan gepland.

7 Ontwikkeling van deelnemers aan plusvoorzieningen

7.1 Inleiding

Zoals in de inleiding besproken, is het vanwege de gebruikte onderzoeksopzet niet mogelijk om uitspraken te doen over de effectiviteit van plusvoorzieningen. Het was immers gezien de tijdsperiode en situatie in de regio's niet mogelijk om betrouwbare controlegroepen mee te nemen in de evaluatie. Wat wel mogelijk is, is het beschrijven van de ontwikkeling van de jongeren die aan het onderzoek deel hebben genomen, op het gebied van dreigend voortijdig schoolverlaten en overbelasting. Ook kunnen we op een beschrijvende manier verschillen tonen in ontwikkeling van jongeren die deelnemen aan verschillende plusvoorzieningen. De onderzoeksvragen die opgesteld zijn voordat duidelijk werd dat een experimentele onderzoeksopzet niet mogelijk zou zijn, waren de volgende:

1. Zijn de problemen van de overbelaste jongeren merkbaar minder geworden en is er een verband van dit resultaat met de participatie aan de plusvoorziening?
2. Is de schooluitval van de overbelaste jongeren merkbaar minder geworden en is er een verband van dit resultaat met de participatie aan de plusvoorziening?
3. Welke factoren bleken van positieve c.q. negatieve invloed op het functioneren van de plusvoorziening en welke kritische succes- en faalfactoren worden door de uitvoerders van de plusvoorzieningen onderkend die van belangrijke invloed waren op de geboekte resultaten?
4. Welke initiatieven werken wel en welke werken niet? Welke initiatieven zijn effectief?

In de volgende paragrafen wordt uitgelegd op basis van welke resultaten wij tot een voorzichtig antwoord op deze vragen komen, waarbij we in acht nemen dat uitspraken over de effectiviteit van plusvoorzieningen op basis van deze gegevens niet mogelijk zijn.

7.2 Afname problematiek overbelaste jongeren

Om na te gaan of de problematiek van de jongeren die deelnamen aan de evaluatie daadwerkelijk is afgenomen na deelname aan een plusvoorziening, is een vergelijking gemaakt tussen de problematiek ten tijde van de voormeting en de problematiek ten tijde van de nameting. In deze analyse zijn alleen de jongeren meegenomen die deel hebben genomen aan zowel de voor- als de nameting.

7.2.1 Ontwikkeling problematiek algemeen

In deze paragraaf gaan we per leefgebied na of er tussen de voor- en nameting een verschil is in percentage jongeren dat problemen heeft op het betreffende gebied. Voor een verantwoording van de definitie van leefgebieden zie Bijlage A, de ontwikkeling van de vragenlijst Multiproblematiek1.

Het percentage jongeren dat problemen ondervindt neemt op zes van de tien leefgebieden significant af na deelname aan de plusvoorziening (Tabel 20). Op het gebied Problemen in omgang met anderen, Ernstige gebeurtenissen en Geldzorgen neemt het percentage niet af. Met name het gelijk blijven van geldzorgen is opvallend: schuldenproblematiek heeft een sterk versturende invloed op studiesucces van jongeren en uit diverse projectplannen blijkt dat plusvoorzieningen daarom praktische hulp bieden bij schulden, bijvoorbeeld door toeleiding naar schuldhulpverlening. Desondanks zien we op dit gebied geen afname van problemen.

Tabel 20 Verschil jongeren met probleem op leefgebied voormeting en nameting (%)

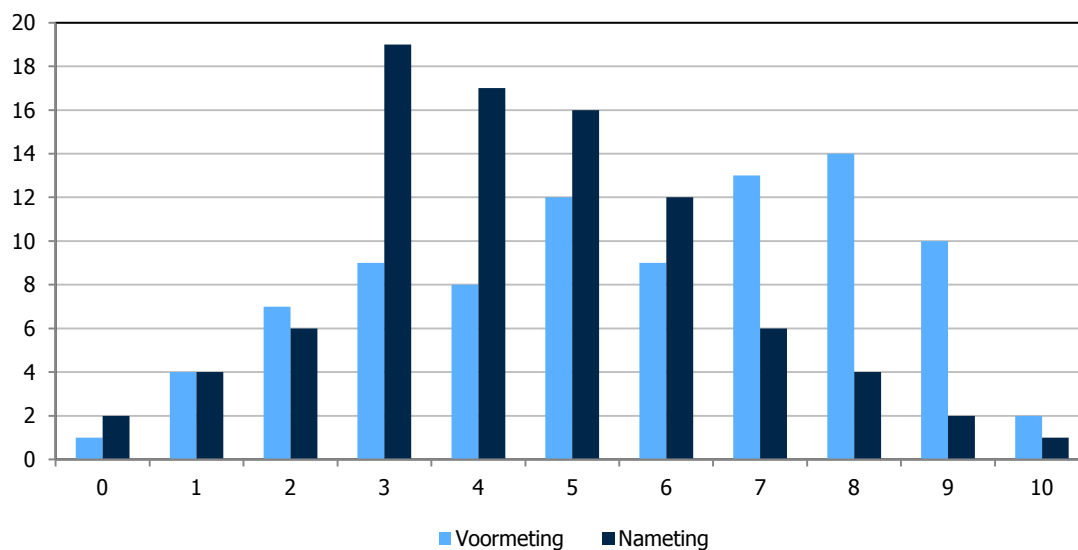
	Voormeting	Nameting
Leefgebied 1: Problemen in de omgang met anderen	65%	53%
Leefgebied 2: Woonproblemen	72%	56%
Leefgebied 3: Problemen in het gezin	64%	53%
Leefgebied 4: Moeilijk praten met ouders	52%	35%
Leefgebied 5: Negatieve invloed vrienden	40%	27%
Leefgebied 6: Ongezonde gewoonten	56%	32%
Leefgebied 7: Ziekte of beperking	71%	49%
Leefgebied 8: Geldzorgen	45%	49%
Leefgebied 9: Problemen met politie of justitie	45%	27%
Leefgebied 10: Ernstige gebeurtenis	72%	72%
Overbelast (n=118)	94%	93%

Bron: Enquête Multiproblematiek 1 en 2. Vet gedrukt: significant verschil.

Echter, het percentage 'overbelaste' jongeren die op twee of meer leefgebieden problemen ondervinden, neemt niet af. Het aantal gebieden waarop jongeren problemen ondervinden neemt gemiddeld wel af na deelname aan een plusvoorziening. In tabel 20 wordt het verschil getoond tussen voor- en nameting op het aantal gebieden waarop jongeren problemen ondervinden. Hieruit kunnen we afleiden dat onder de jongeren die deel hebben genomen aan beide metingen de mate van overbelasting weliswaar af is genomen tijdens deelname aan een plusvoorziening, maar dit verschil heeft vooral te maken met de afname van 'zeer overbelast' (bijvoorbeeld problemen op meer dan vijf levensgebieden) naar 'overbelast' (problemen op meer dan twee levensgebieden). Het aantal 'overbelasten' (in de strikte zin van het woord: problemen op twee of meer levensgebieden) is in de voor- en nameting nagenoeg gelijk (94% vs. 93%). Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat selectieve respons op de nameting er voor zorgt dat de jongeren die bijna geen problemen meer ondervinden en de jongeren die juist heel veel problemen ondervinden, niet hebben deelgenomen aan de nameting.

In figuur 2 wordt aangegeven op hoeveel leefgebieden tegelijk jongeren problemen ondervinden. Per aantal problemen tegelijk (horizontale as) wordt aangegeven hoeveel jongeren dit aantal problemen tegelijk ondervindt. Duidelijk is dat er tussen voor- en nameting een verschuiving naar links plaatsvindt. Bij de voormeting ligt de piek op problemen op acht leefgebieden, terwijl bij de nameting de piek ligt op problemen op drie leefgebieden tegelijk.

Figuur 2 Aantal jongeren per aantal leefgebieden waarop tegelijk problemen worden ondervonden (n=118)

Bron: Enquête Multiproblematiek 1 en 2.

7.2.2 Ontwikkeling problematiek per type plusvoorziening

In de vorige paragraaf zagen we dat er een afname is van de problematiek. Verschilt deze afname per type plusvoorziening? De verschillende plusvoorzieningen zijn gedefinieerd als acht verschillende typen (zie ook paragraaf 5.3), zoals in tabel 21 beschreven is.

Tabel 21 Type plusvoorzieningen

Type plusvoorziening
1. Inzet van coaches/trajectbegeleiders voor jongeren die in een reguliere klas zitten.
2. Voorziening waarbij jongeren die dreigen uit te vallen tijdelijk in een andere klas zitten (en niet meer in de eigen klas) waarin zij intensieve begeleiding krijgen.
3. Dezelfde voorziening als 2. maar dan maar voor een deel van de dag/week; de rest van de tijd brengt de jongere door in de eigen klas.
4. Een lokaal of loket op school waar jongeren binnen kunnen lopen voor ondersteuning (bijv. informatie).
5. Voorziening die zich richt op specifieke doelgroep, zoals tienermoeder of scholieren met een eetstoornis, binnen of buiten de reguliere klas.
6. Docenten krijgen bijscholing.
7. De school professionaliseert het digitale leerlingdossier waardoor er snel maatwerk geboden kan worden als er iets mis dreigt te gaan en waardoor het eerder gesignaleerd wordt als er iets mis gaat.
8. Overige plusvoorzieningen.

In tabel 22 is het aantal respondenten weergegeven dat zowel aan de voor- als nameting mee heeft gedaan.

Tabel 22 Aantal respondenten per type plusvoorziening die aan meting 1 en 2 hebben meegedaan

	Aantal
1: Coaching	35
2: Rebound	35
3: Inloopvoorziening	33
4: Parttime rebound	12
5: Specifieke doelgroep	0
6: Bijscholing docenten	0
7: Professionaliseren leerlingdossier	2
8: Overige plusvoorzieningen	0
Totaal	118

Bron: Enquête Multiproblematiek 1 en 2.

Vanwege de omvang van de respondentgroepen is er voor gekozen om in verdere analyses alleen type 1 tot en met type 4 mee te nemen.

We hebben in kaart gebracht of de percentages van jongeren die per levensgebied een probleem hebben, verschilt per type plusvoorziening. Per levensgebied zijn we wederom nagegaan welk percentage van de jongeren problemen ondervindt op het betreffende gebied, tijdens de voormeting en tijdens de nameting.

Tabel 23 Plusvoorziening 'Coaching': verschil jongeren met probleem op leefgebied voormeting en nameting (%)

	Voormeting	Nameting
Leefgebied 1: Problemen in de omgang met anderen	63%	52%
Leefgebied 2: Woonproblemen	70%	56%
Leefgebied 3: Problemen in het gezin	63%	63%
Leefgebied 4: Moeilijk praten met ouders	48%	37%
Leefgebied 5: Negatieve invloed vrienden	33%	33%
Leefgebied 6: Ongezonde gewoonten	41%	15%
Leefgebied 7: Ziekte of beperking	78%	67%
Leefgebied 8: Geldzorgen	41%	41%
Leefgebied 9: Problemen met politie of justitie	44%	22%
Leefgebied 10: Ernstige gebeurtenis	70%	82%
Overbelast (n=35)	93%	93%

Bron: Enquête Multiproblematiek 1 en 2. Vet gedrukt: significant verschil.

Tabel 24 Plusvoorziening 'Niet in de klas (rebound)': verschil jongeren met probleem op leefgebied voormeting en nameting (%)

	Voormeting	Nameting
Leefgebied 1: Problemen in de omgang met anderen	73%	50%
Leefgebied 2: Woonproblemen	77%	46%
Leefgebied 3: Problemen in het gezin	59%	59%
Leefgebied 4: Moeilijk praten met ouders	50%	36%
Leefgebied 5: Negatieve invloed vrienden	50%	18%
Leefgebied 6: Ongezonde gewoonten	73%	46%
Leefgebied 7: Ziekte of beperking	77%	41%
Leefgebied 8: Geldzorgen	36%	46%
Leefgebied 9: Problemen met politie of justitie	59%	32%
Leefgebied 10: Ernstige gebeurtenis	77%	64%
Overbelast (n=35)	96%	91%

Bron: Enquête Multiproblematiek 1 en 2. Vet gedrukt: significant verschil.

Tabel 25 Plusvoorziening 'Inloopvoorziening': verschil jongeren met probleem op leefgebied voormeting en nameting (%)

	Voormeting	Nameting
Leefgebied 1: Problemen in de omgang met anderen	57%	54%
Leefgebied 2: Woonproblemen	71%	54%
Leefgebied 3: Problemen in het gezin	68%	54%
Leefgebied 4: Moeilijk praten met ouders	64%	36%
Leefgebied 5: Negatieve invloed vrienden	43%	21%
Leefgebied 6: Ongezonde gewoonten	61%	43%
Leefgebied 7: Ziekte of beperking	64%	46%
Leefgebied 8: Geldzorgen	57%	57%
Leefgebied 9: Problemen met politie of justitie	39%	21%
Leefgebied 10: Ernstige gebeurtenis	75%	68%
Overbelast (n=33)	93%	100%

Bron: Enquête Multiproblematiek 1 en 2. Vet gedrukt: significant verschil.

Tabel 26 Plusvoorziening 'Deel van de dag niet in de klas': verschil jongeren met probleem op leefgebied voormeting en nameting (%)

	Voormeting	Nameting
Leefgebied 1: Problemen in de omgang met anderen	75%	58%
Leefgebied 2: Woonproblemen	42%	33%
Leefgebied 3: Problemen in het gezin	67%	17%
Leefgebied 4: Moeilijk praten met ouders	33%	25%
Leefgebied 5: Negatieve invloed vrienden	33%	42%
Leefgebied 6: Ongezonde gewoonten	50%	17%
Leefgebied 7: Ziekte of beperking	58%	33%
Leefgebied 8: Geldzorgen	42%	58%
Leefgebied 9: Problemen met politie of justitie	33%	42%
Leefgebied 10: Ernstige gebeurtenis	58%	75%
Overbelast (n=12)	100%	83%

Bron: Evaluatie plusvoorzieningen 2011 Enquête Multiproblematiek 1 en 2. Vet gedrukt: significant verschil.

In voorgaande tabellen is te zien dat voor alle plusvoorzieningen geldt dat op praktisch alle levensgebieden het aandeel jongeren dat er problemen op ondervindt, afneemt.

Vervolgens zijn we met behulp van GLM repeated measures-analyse nagegaan of er in de afname van problematiek op een van de tien levensgebieden een verschil zou bestaan tussen de vier typen plusvoorzieningen. We hebben geen significante verschillen gevonden in vermindering van problemen op de tien levensgebieden tussen plusvoorzieningen.

7.3 Afname risico op schooluitval

Om na te gaan of de dreigende schooluitval van de jongeren daadwerkelijk is afgenomen na deelname aan een plusvoorziening, is een vergelijking gemaakt tussen de dreigende schooluitval ten tijde van de voormeting en de dreigende schooluitval ten tijde van de nameting. In deze analyse zijn alleen de jongeren meegenomen die deel hebben genomen aan de voor- en nameting.

Als maat voor dreigende schooluitval zijn de volgende twee indicatoren gebruikt (zie Bijlage A)

1. Positieve houding ten opzichte van school (3-puntschaal; 1 is laag, 3 is hoog)

Onderliggende items:

- Ik vind mijn opleiding leuk
- Ik ben blij met de keuze voor mijn opleiding
- Ik kan mijn opleiding goed aan
- Ik loop achter op school
- Ik wil heel graag mijn diploma halen
- Ik denk dat ik mijn diploma ga halen
- Ik vind mijn school te moeilijk
- Ik wil stoppen met school

2. Negatief gedrag ten opzichte van school (3-puntschaal; 1 is laag, 3 is hoog)

Onderliggende items:

- Hoe vaak heb je gespijbeld in de afgelopen 3 maanden?
- Hoe vaak ben je te laat op school of stage gekomen in afgelopen 3 maanden?

Tabel 27 Verschil houding en gedrag t.o.v. school tussen voor- en nameting: alle plusvoorzieningen (gemiddelde, n=118)

	Voormeting	Nameting
Positieve houding t.o.v.school	2,47	2,68
Negatieve gedrag t.o.v. school	2,42	1,76

Bron: Enquête Multiproblematiek 1 en 2. Vet gedrukt: significant verschil.

Uit tabel 27 blijkt dat de positieve houding ten opzichte van school gemiddeld significant hoger is geworden na deelname aan plusvoorzieningen in het algemeen. Ook zien we dat het negatieve schoolgedrag gemiddeld significant is afgenomen tijdens deelname aan de plusvoorziening. Dreigende schooluitval (positieve houding en negatief gedrag t.o.v. school) is dus significant lager geworden nadat jongeren deel hebben genomen aan een plusvoorziening.

We zijn nagegaan of er ook verschillen zijn in vermindering van dreigende schooluitval tussen de diverse typen plusvoorzieningen. In tabel 28 worden de verschillen getoond tussen voor- en nameting op positieve houding ten opzichte van school en negatief gedrag ten opzichte van school.

Tabel 28 Verschil houding en gedrag t.o.v. school tussen voor- en nameting: vier type plusvoorzieningen (gemiddelde, n=118)

		Voormeting	Nameting
Plusvoorziening: coaching	Positieve houding t.o.v.school	2,40	2,65
	Negatieve gedrag t.o.v. school	2,54	1,91
Plusvoorziening: niet in de klas	Positieve houding t.o.v.school	2,41*	2,65*
	Negatieve gedrag t.o.v. school	2,53	1,70
Plusvoorziening: inloopvoorziening	Positieve houding t.o.v.school	2,47	2,68
	Negatieve gedrag t.o.v. school	2,42	1,76
Plusvoorziening: deel van de dag niet in de klas	Positieve houding t.o.v.school	2,58*	2,81*
	Negatieve gedrag t.o.v. school	1,88	1,83

Bron: Enquête Multiproblematiek 1 en 2. Vet gedrukt: significant verschil. * Verschil is marginaal significant ($p < 0.06$).

We zien in tabel 28 dat de gemiddelden de verwachte (en gewenste) richting op gaan: voor alle plusvoorzieningen geldt dat jongeren gemiddeld een meer positieve houding krijgen ten opzichte van hun opleiding en dat het negatieve gedrag ten opzichte van school afneemt. De verschillen zijn echter niet allemaal significant; dit heeft waarschijnlijk te maken met de lage N bij uitsplitsing naar type plusvoorziening.

7.4 Uitval onder jongeren die deelnemen aan een plusvoorzieningen

Van de 118 jongeren die deel hebben genomen aan voor- en nameting (multiproblematiek 1 en 2), bleken er 8 uitgevallen bij de nameting. Drie van deze uitvallers hadden al een diploma op mbo niveau 2 of 3. De vijf overige uitvallers zijn gestopt met hun opleiding zonder startkwalificatie, waardoor het percentage nieuwe vsv-ers gedurende negen maanden onder de deelnemers aan beide metingen vier procent is. Als antwoord op de vraag wat de reden van uitval is, geven zij de volgende antwoorden:

'Alles op school liep mis..'

'Ik vond er niks aan en toen ben ik gestopt'

'Omdat ik mijn stage niet heb afgerond" (2)

"Opleiding voldeed niet aan mijn verwachtingen'

Van deze vijf jongeren geven er vier aan dat zij de komende tijd willen gaan werken in plaats van een opleiding volgen. Eén van hen heeft daadwerkelijk werk gevonden, namelijk een baan als huishoudelijk hulp. Eén van deze vijf uitvallers geeft aan een LOI-opleiding te willen gaan volgen.

Aangezien *alle* jongeren die deel hebben genomen aan plusvoorzieningen het onderwijs dreigden te verlaten zonder startkwalificatie, zou gesteld kunnen worden dat vier procent uitval in negen maanden niet hoog is (in vergelijking met zo'n drie procent vsv jaarlijks landelijk onder alle Nederlandse jongeren). Hierbij moet nogmaals opgemerkt worden dat er waarschijnlijk sprake is van selectieve respons: de jongeren waar het niet goed mee is gegaan hebben mogelijk niet deelgenomen aan de nameting.

8 Plusvoorzieningen in een breder kader

De tot zover besproken onderdelen van de evaluatie plusvoorzieningen zijn uitgevoerd onder respondenten die allen betrokken waren bij plusvoorzieningen, als professional of als deelnemer. Dit hoofdstuk heeft als doelstelling om uit te zoomen, door in te gaan op landelijke gegevens die te maken hebben met bekendheid en succes van plusvoorzieningen. De doel is om hiermee plusvoorzieningen in een breder perspectief te plaatsen.

8.1 Landelijke gegevens ZAT-teams en plusvoorzieningen

Het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) voert jaarlijks de monitoren uit in het vo en mbo om in kaart te brengen wat de stand van zaken is rondom de organisatie en functie van Zorg- en adviesteams (ZAT's). Jaarlijks worden enquêtes afgenomen onder betrokkenen van de ZAT's waarin vragen worden gesteld over onder andere de samenwerking en de functie van de ZAT's. Omdat de deelnemers aan dit landelijke onderzoek bij uitstek kennis hebben van de opzet en uitvoering van plusvoorzieningen, heeft de opdrachtgever gevraagd om extra vragen in de vragenlijsten van het NJI op te laten nemen over plusvoorzieningen. Het NJI heeft aan deze oproep gehoor gegeven en in samenwerking met ResearchNed is een extra set vragen opgesteld.

In deze paragraaf wordt verslag gedaan van de resultaten van deze extra vragen.

8.1.1 Verhouding evaluatie plusvoorzieningen ZAT-monitor

Er is een aantal relevante verschillen tussen de ZAT-monitor en de evaluatie plusvoorzieningen:

1. In de resultaten van de ZAT-monitor zijn alle 12 provincies en 3 grootstedelijke jeugdzorgregio's vertegenwoordigd, in tegenstelling tot de evaluatie plusvoorzieningen, waarin 18 regio's vertegenwoordigd zijn;
2. Deelnemers aan de ZAT-monitor zijn betrokken bij een ZAT, maar niet noodzakelijk bij plusvoorzieningen. Voor de deelnemers aan de evaluatie plusvoorzieningen ligt dit andersom; zij zijn zeker betrokken bij plusvoorzieningen, maar niet noodzakelijk bij een ZAT. De gegevens van de ZAT-monitor zijn een waardevolle aanvulling op de resultaten van deze evaluatie, omdat hiermee een beeld verkregen kan worden van de mate waarin plusvoorzieningen bekend zijn onder professionals die zich bezig houden met onderwijs en zorg;
3. In de ZAT-monitor wordt een beperkt aantal vragen gesteld, die verschillen per niveau (vo en mbo) waardoor vo en mbo niet optimaal vergelijkbaar zijn. Dit in tegenstelling tot de gegevens van de evaluatie plusvoorzieningen, waarin vo en mbo wel optimaal vergelijkbaar zijn;
4. De vragenlijst van de ZAT-monitor is afgenomen in het najaar van 2011, ruim een half jaar later dan de vragenlijsten binnen de evaluatie plusvoorzieningen. De ZAT-monitor is dus afgenomen op een moment dat de plusvoorzieningen al 'meer ontwikkeld' waren dan op het moment dat de vragenlijsten van de evaluatie plusvoorzieningen zijn afgenomen.

Bij de afname van de vragenlijst van de ZAT-monitor in de vo en mbo in het najaar van 2011, zijn extra vragen over plusvoorzieningen toegevoegd. Op het moment dat de vragenlijst door het NJI werd afgenomen, waren de (voorlopige) resultaten van de huidige evaluatie plusvoorzieningen nog niet bekend. De indeling van plusvoorzieningen in zeven typen, die voorliggend rapport hanteert, is daarom niet gebruikt in de extra vragen van de NJI ZAT-monitor. De indeling die wel gehanteerd is, is wat minder fijnmazig, maar levert desondanks een interessant beeld van de frequentie waarmee de plusvoorzieningen rebound, parttime-rebound en coaching voorkomen, en tevens of de middelen voor plusvoorzieningen ook zijn ingezet voor het professionaliseren van docenten. Daarnaast is ook gevraagd naar oordelen

(rapportcijfers) over verschillende aspecten rondom plusvoorzieningen. De resultaten mogen vanwege de anonimiteit van deelnemers niet getoond worden op het niveau van onderwijsinstelling of persoon.

8.1.2 ZAT mbo

De vragenlijsten waarin de extra vragen over plusvoorzieningen zijn opgenomen, zijn afgenomen onder deelnemers van de kenniskringen zios-mbo. Het betreft hier vertegenwoordigers van roc's, aoc's en vakscholen met een mbo-afdeling. In de kenniskringen participeren alle mbo-instellingen in Nederland. De deelnemers zijn functionarissen die door hun college van bestuur zijn aangewezen als de kartrekker in de ontwikkeling van de zorgstructuur en de afstemming en samenwerking daarbij met partijen buiten de school. Medewerkers met deze specifieke taak zijn meestal ondergebracht bij een stafdienst of servicecentrum. De vragenlijst in het mbo is ingevuld door 61 betrokkenen in het mbo. Een derde van de vragenlijsten (31%) is ingevuld door een zorgcoördinator of een medewerker die zich met deelnemersbegeleiding of zorg bezighoudt. Een kwart van de respondenten (28%) is hoofd, directeur of manager van de deelnemersbegeleiding, deelnemerszorg of servicecentrum, nog eens 16% is staf- of beleidsmedewerker en 7% vestigings- of afdelingsdirecteur. De resterende 18% heeft een andere functie.

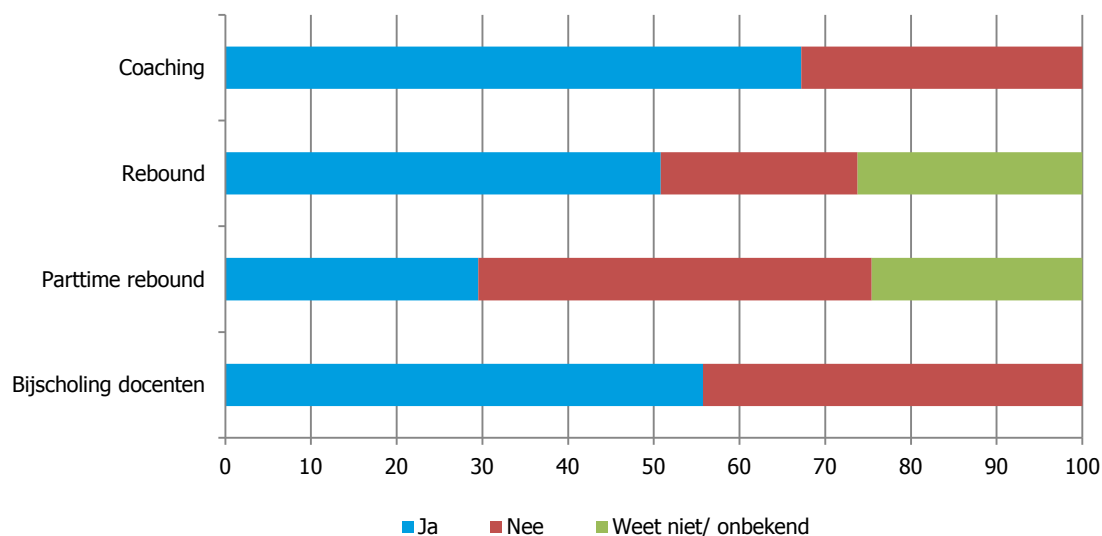
Plusvoorzieningen in het mbo

Van de type plusvoorzieningen die in voorliggend rapport worden onderscheiden, is in de vragenlijst van de ZAT-monitor gevraagd naar de volgende verschijningsvormen (vetgedrukt).

- 1. Coaching/trajectbegeleiding**
- 2. Rebound'**
- 3. Parttime-rebound**
4. Inloopvoorziening
5. Specifieke doelgroep
- 6. Bijscholing docenten**
7. Professionalisering leerlingdossier

Uit de resultaten blijkt dat slechts 5 van de 61 respondenten (8%) heeft aangegeven dat van de vier bovengenoemde plusvoorzieningen er niet één voorkomt op de instelling waar zij werkzaam zijn. In figuur 3 wordt duidelijk dat in het mbo op landelijk niveau de eerste twee type plusvoorzieningen (coaching (67%) en rebound (51%)) het meest voorkomen, zoals ook gevonden is in de vragenlijst die binnen de evaluatie plusvoorzieningen is afgenomen in het mbo. Ook de volgorde van frequentie waarin de voorzieningen voorkomen komt overeen. Opvallend is dat meer dan de helft dan de respondenten (56%) in figuur 3 aangeeft dat de middelen voor plusvoorzieningen ook worden ingezet voor de bijscholing van docenten.

Figuur 3: Type plusvoorzieningen in het mbo (percentages, n=61)

Aan de respondenten in het mbo is ook gevraagd naar hun waardering voor de samenwerking tussen partijen zoals school, leerplicht en overige instanties, hun oordeel over de kwaliteit van de toeleiding naar plusvoorzieningen en naar hun algemeen oordeel over het functioneren van de plusvoorzieningen. Daarnaast is gevraagd om een inschatting te maken van het oordeel van jongeren en docenten over de plusvoorzieningen. De aspecten die beoordeeld zijn, worden als (ruim) voldoende beoordeeld. Zoals uit de interviews onder jongeren en docenten is gebleken, hebben ook de deelnemers in het mbo de verwachting dat jongeren en docenten de plusvoorzieningen positief waarderen.

Tabel 29: Oordelen over plusvoorzieningen in het mbo (n=61)

	Gemiddeld cijfer	Standaarddeviatie
Kwaliteit signalering en toewijzing	6,7	0,74
Samenwerking partijen	7,2	0,74
Waardering van jongeren	7,1	0,65
Waardering van docenten	7,1	0,52
Oordeel algemeen	6,8	1,2

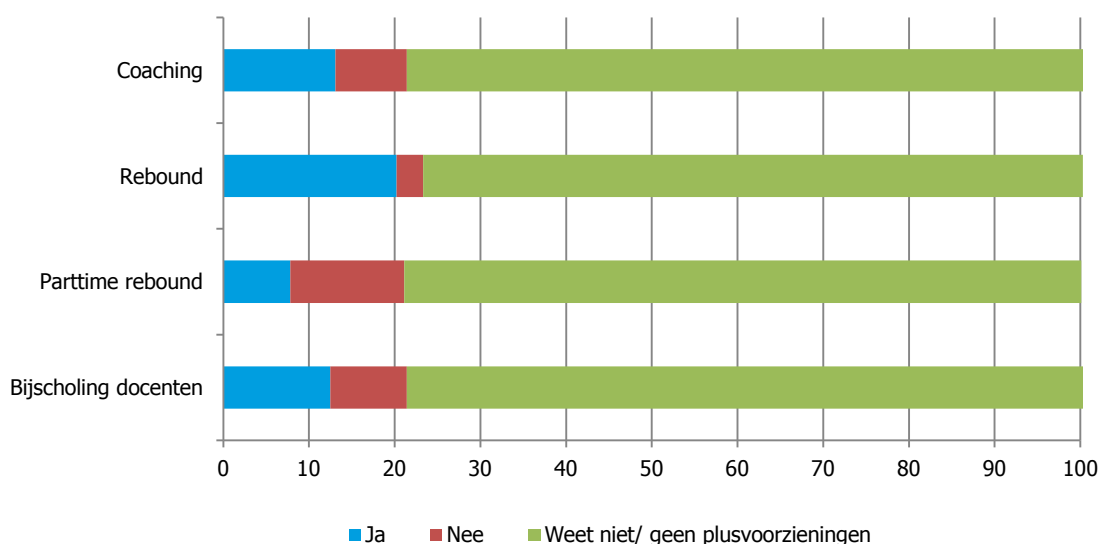
8.1.3 ZAT vo

De vragenlijst in het kader van de ZAT-monitor in het vo is afgenomen onder 1321 schoolvestigingen voor vo. De respons vormt een representatieve afspiegeling van de steekproefpopulatie voor de kenmerken onderwijstype (samenstelling van de vestigingen naar praktijkonderwijs, vmbo, vmbo-havo-vwo, en havo/vwo), vestigingsgrootte gemeten in leerlingaantallen, spreiding van scholen over provincies en grootstedelijke regio's, en de urbanisatiegraad van de gemeenten waarin scholen zijn gevestigd. De vragenlijst die in het vo is afgenomen, is ingevuld door 611 respondenten. De helft van deze respondenten (50%) heeft een functie als zorgcoördinator. Daarnaast is dertien procent directielid en twaalf procent docent. De overige functies die de respondenten bekleden zijn afdelingsleider (6%) locatielider (4%), leerlingbegeleider (4%) en orthopedagoog/psycholoog (4%).

Plusvoorzieningen in het vo

Op de vraag of er binnen de school sprake is van één of meerdere plusvoorzieningen, antwoordt 26 procent positief. Op 37 procent van de scholen is geen plusvoorziening aanwezig, maar is de respondent wel op de hoogte van het aanwezig zijn van een plusvoorziening binnen de gemeente, RMC-regio of swv-vo. Bijna 31 procent van de respondenten in het vo geeft aan dat er zowel binnen de school, als daarbuiten geen plusvoorziening bestaat, en vijf procent weet niet of er plusvoorzieningen zijn in of buiten de school. Dit is een groot contrast met het mbo, waar slechts acht procent aangaf dat er geen sprake is van minstens één van de meest voorkomende plusvoorzieningen binnen de instelling. In figuur 4 is te zien dat van de veelvoorkomende plusvoorzieningen, rebound (20%) in het vo het meest voorkomt, gevolgd door coaching (13%). Ook hier valt op dat bijscholing van docenten (13%) relatief vaak voorkomt (net zo vaak als coaching).

Figuur 4: Type plusvoorzieningen in het vo (percentage, n=611)

Waardering aspecten plusvoorzieningen vo

Aan de respondenten in het vo zijn vragen gesteld over de waardering van verschillende aspecten van de plusvoorzieningen. Omdat maar een deel van de respondenten daadwerkelijk te maken heeft met plusvoorzieningen, zijn deze vragen aan ongeveer een kwart van alle respondenten voorgelegd. In tabel 30 valt op dat de samenwerking gemiddelde een 6,2 krijgt. Ruim acht procent geeft een onvoldoende (5 of lager) aan de samenwerking tussen school en andere partijen zoals leerplicht en jeugdzorg. Daarnaast blijkt uit de resultaten dat, hoewel het gemiddelde voldoende is, ruim 24 procent de efficiëntie van plusvoorzieningen onvoldoende vindt. Efficiëntie wordt in deze vragenlijst omschreven als: 'de mate waarin kosten en baten met elkaar in verhouding zijn'. Daarentegen geeft slechts negen procent een onvoldoende als gevraagd wordt naar een algemeen oordeel over de plusvoorziening(en) zoals deze tot nu toe hebben gefunctioneerd voor de school van de respondent. Samengevat blijkt dat in het algemeen deelnemers in het vo de plusvoorzieningen positief waarderen, maar dat er verbeterpunten liggen op het vlak van samenwerking met andere partijen en de efficiëntie van plusvoorzieningen.

Tabel 30: Oordelen over plusvoorzieningen in het vo (n=611)

	Gemiddeld cijfer	Standaarddeviatie
Samenwerking partijen	6,2	1,24
Kwaliteit signalering en toewijzing	6,8	1,09
Effectiviteit plusvoorzieningen	6,8	1,03
Efficiëntie plusvoorziening	6,3	1,44
Oordeel algemeen	6,8	1,12

8.1.4 Samenvatting landelijke resultaten (ZAT monitor)

- Leden van ZAT-teams in het mbo zijn bekender met plusvoorzieningen dan leden van ZAT-teams in het vo;
- In het vo en mbo zijn rebound en coaching de bekendste plusvoorzieningen; gevolgd door het bijscholen van docenten;
- Samenwerking tussen partijen (school, leerplicht en overige instanties) wordt in het mbo positiever beoordeeld dan in het vo.

Naast de relatie die we leggen tussen bekendheid van en oordeel over plusvoorzieningen binnen ZAT-teams en de resultaten van de huidige evaluatie, maken we ook een verbinding tussen vsv-resultaten 2010-2011 en de resultaten van voorliggende evaluatie. In de volgende paragraaf wordt ingegaan op de vsv-resultaten 2010-2011.

8.2 Vsv-resultaten en plusvoorzieningen

Centraal in het vsv-beleid staan de vsv-resultaten, waarmee jaarlijks nagegaan wordt hoeveel procent reductie er is bereikt in het aantal nieuwe vsv-ers ten opzichte van het peiljaar 2005-2006. De regeling plusvoorzieningen is opgesteld om de "harde kern" van overbelaste jongeren binnen het onderwijs te houden om zo het aantal vsv-ers terug te dringen. Vanwege de centrale plaats van de vsv-resultaten in het beleid ligt het voor de hand om in voorliggende evaluatie ook aandacht te besteden aan de relatie tussen plusvoorzieningen en vsv-resultaten. In BRON wordt niet geregistreerd welke jongeren overbelast zijn, waardoor op basis van BRON niet te berekenen is hoe het ervoor staat met de uitval onder overbelaste jongeren in het bijzonder. Ook is duidelijk dat er veel meer factoren een rol spelen in de landelijke vsv-resultaten dan de plusvoorzieningen alleen. Naast de plusvoorzieningen wordt immers overig vsv-beleid gevoerd dat als doel heeft het aantal vsv-ers te reduceren, wat tevens een veel groter deel van de middelen van het totale vsv-beleid in beslag neemt dan de plusvoorzieningen. Ook is er sprake van politieke en economische veranderingen die van invloed kunnen zijn (geweest) op de vsv-resultaten. Om deze reden is het belangrijk om terughoudend te zijn in het veronderstellen van een causaal verband tussen plusvoorzieningen en reductie van het aantal vsv-ers. Desalniettemin is het interessant om een aantal aspecten die in kaart gebracht zijn in de evaluatie plusvoorzieningen, te relateren aan de voorlopige vsv-resultaten 2010-2011.

8.3 Vsv-resultaten per deelnemende regio

Om de anonimiteit van de respondenten te waarborgen, worden de regio's niet bij naam genoemd. In figuur 5 zijn de deelnemende regio's geanonimiseerd weergegeven. Regio's die nauw samenwerken en daarom als één 'regio' zijn meegenomen in de evaluatie (zoals bijvoorbeeld regio 22 en 24), zijn ook in figuur 5 weergegeven als één geheel. De kleuren in de linker kolom verwijzen naar het behaalde vsv-

resultaat op basis van de voorlopige cijfers 2010-2011⁴. De kleuren in de overige kolommen verwijzen naar de oordelen (rapportcijfers) die (RMC-)coördinatoren gegeven hebben over verschillende aspecten die te maken hebben met plusvoorzieningen.

Opvallend is dat de regio's met een uitstekend (donkergroen) vsv-resultaat (regio l, m en n) op alle aspecten ruim voldoende (lichtgroen) tot goed (donkergroen) oordelen. Bij de regio's met een matig (lichtgroen) vsv-resultaat (regio f tot en met k) is vaker de score net voldoende (geel) te zien, en ook eenmaal onvoldoende (rood). Bij de vijf regio's met een onvoldoendevsv-resultaat zien we in verhouding weinig oordelen boven de 7,5. Onder deze regio's vormt *regio e* een opvallende uitzondering: hoewel het vsv-resultaat onvoldoende is, beoordelen betrokken coördinatoren van deze regio alle aspecten met een ruim voldoende tot goed.

8.3.1 Aspecten buiten en binnen de plusvoorzieningen

We hebben in het bijzonder gekeken naar de visie van professionals op verschillende aspecten van de plusvoorzieningen. We maken hierbij onderscheid tussen enerzijds de visie op aspecten buiten de plusvoorzieningen (samenwerking tussen verschillende partijen en toeleiding naar de plusvoorziening) en anderzijds de visie op plusvoorzieningen zelf (effectiviteit, efficiëntie, plusvoorziening algemeen).

Aspecten buiten de plusvoorzieningen

Het ligt voor de hand dat de aspecten buiten de plusvoorziening (samenwerking en toeleiding naar de plusvoorziening) tekenend zijn voor de situatie op het gebied van de infrastructuur tussen onderwijs en zorg. Als deze niet vloeiend verloopt, heeft dit naast een negatief effect op de effectiviteit van plusvoorzieningen, mogelijk ook een negatief effect op het terugdringen van vsv in het algemeen. We zien inderdaad dat de hogere oordelen (>7,5) over de samenwerking tussen onder andere onderwijs en zorg vooral voorkomen bij de regio's met een goed vsv-resultaat. Uitzondering hierop vormt *regio e*, zoals eerder besproken. De oordelen over de adequate toewijzing van jongeren aan een plusvoorziening laat een minder verwacht beeld zien: juist de regio's met een onvoldoende vsv-resultaat scoren hier hoog op, terwijl de regio's met een reductie van vsv tussen de 25-en 30 procent (matig) hier veel kritischer over zijn.

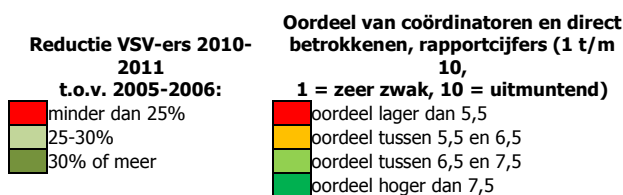
Aspecten binnen de plusvoorzieningen

Voor de oordelen over aspecten binnen de plusvoorziening geldt; hoe beter het vsv-resultaat, hoe hoger het gemiddelde oordeel over plusvoorzieningen. Een mogelijke verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat regio's die de plusvoorzieningen effectief en efficiënt hebben weten in te zetten, betere vsv-resultaten hebben bereikt vanwege deze plusvoorzieningen. Dat dit de (enige) verklaring is, is echter niet zo voor de hand liggend, gezien de bescheiden plaats die plusvoorzieningen innemen in het volledige palet van vsv-beleid. Een meer plausibele verklaring is dat regio's die goed op weg zijn met het terugdringen van vsv, 'ontvankelijker' zijn voor het effectief en efficiënt opzetten en versterken van plusvoorzieningen. Het is immers duidelijk dat de uitvoering van plusvoorzieningen vereist dat bijvoorbeeld de samenwerking tussen partijen voldoende is, en dat bijvoorbeeld ook de overbelaste jongeren in beeld zijn. Mogelijk zijn om deze reden coördinatoren van regio's die gewenste vsv-resultaten bereiken, enthousiaster over plusvoorzieningen dan coördinatoren van regio's die minder goed scoren.

4 Bij samenwerking tussen drie regio's met verschillend resultaat, is het meest voorkomende resultaat getoond; bij samenwerking tussen twee regio's met verschillend resultaat, is het resultaat van de grootste regio getoond. Voor een regio was het resultaat 'lichtrood'. Om deze regio niet herkenbaar op te nemen is deze weergegeven als donkerrood.

Figuur 5: Vsv-resultaten en oordelen van coördinatoren in de deelnemende RMC-regio's (n=43)

RMC-resultaat 2010-2011	De samenwerking tussen school, gemeente en overige instanties (hulpverlening/justitie etc.)	De adequate toewijzing van jongeren aan een plusvoorziening	De effectiviteit van de plusvoorziening (werkt het voor jongeren?)	De efficiëntie van de plusvoorziening (zijn de kosten en baten met elkaar in verhouding?)	Algemeen oordeel plusvoorziening
RMC-regio a					
RMC-regio b					
RMC-regio c					
RMC-regio d					
RMC-regio e					
RMC-regio f					
RMC-regio g					
RMC-regio h					
RMC-regio i					
RMC-regio j					
RMC-regio k					
RMC-regio l					
RMC-regio m					
RMC-regio n					

8.4 Conclusie

Het doel van dit hoofdstuk is om plusvoorzieningen in een breder kader te plaatsen door uit te zoomen en in te gaan op landelijke resultaten omtrent vsv-beleid.

Uit de ZAT-monitor vo en mbo (NJI) bleek dat men binnen het mbo veel bekender is met plusvoorzieningen dan binnen het vo. Rebound en coaching komen het meest voor, en bijscholing van docenten is ook zowel in het vo als mbo relatief bekend. Over de effectiviteit zijn betrokkenen bij ZAT-teams over het algemeen positief.

Uit de vergelijking tussen vsv-resultaten per regio (% reductie vsv 2010-2011 t.o.v. 2005-2006) en resultaten van de enquête onder coördinatoren, blijkt over het algemeen dat hoe beter de vsv-resultaten zijn, hoe positiever de regio is over samenwerking tussen verschillende partijen binnen de regio. Ook bleek dat in het algemeen de regio's met goede vsv-resultaten, het meest positief zijn over de effectiviteit en efficiëntie van de plusvoorzieningen. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat regio's die goed op weg zijn met het terugdringen van vsv, het meest 'ontvankelijk' zijn voor het effectief en efficiënt inzetten van plusvoorzieningen. Het vraagt onder andere een goede samenwerking tussen partijen en inzicht in de problematiek van jongeren binnen de regio om plusvoorzieningen goed in te kunnen zetten.

9 Plusvoorzieningen: wat werkt wel en wat werkt niet?

9.1 Succes- en faalfactoren

In zowel de enquête als interviews die onder professionals afgenomen zijn, is gevraagd naar positieve kanten of succesfactoren van de plusvoorzieningen en ook naar de zwakke kanten of faalfactoren. Het gaat om factoren die ervoor zorgen dat de plusvoorziening al dan niet effectief is in het terugdringen van voortijdig schooluitval onder overbelaste jongeren. Het gaat ook om factoren die op een andere manier positief of negatief bijdragen aan de situatie in regio's, zoals de effecten van plusvoorzieningen op niet-overbelaste leerlingen.

9.2 Succesfactoren

Succesfactoren binnen de plusvoorziening:

Structuur/duidelijkheid

Een punt dat ook door meerdere professionals genoemd wordt is dat de structuur die de plusvoorziening biedt gunstig is voor overbelaste jongeren. Er worden heldere afspraken gemaakt over de doelstelling en er zijn vaste mentoren betrokken bij het programma. Veel structuur, rust en regelmaat zijn belangrijke factoren die een plusvoorziening succesvol maken. Structuur en verbondenheid kunnen de jongeren ook met name in het mbo krijgen met behulp van een stage. Hun eigenwaarde groeit dan en ze zien en krijgen meer mogelijkheden.

Extra aandacht voor jongeren

Voor veel plusvoorzieningen geldt dat de jongeren extra aandacht krijgen. Dit wordt genoemd als succesfactor van de plusvoorzieningen; de persoonlijke aandacht helpt ook volgens de professionals overbelaste jongeren om binnen het onderwijs te blijven. Begeleiders moeten de tijd en ruimte krijgen om jongeren daadwerkelijk te volgen. Nabijheid bij de jongeren is daarom ook belangrijk.

Betrokkenheid bij jongeren

Een aantal professionals noemt dat de jongeren die deelnemen aan een plusvoorziening echt gezien worden door de begeleiders; veelal hebben deze jongeren weinig gerichte, positieve aandacht gehad van volwassenen en hebben hun vertrouwen in volwassenen verloren. De betrokkenheid van de begeleiders bij de jongeren helpt de jongeren om binnen het onderwijs te blijven. Nadruk wordt gelegd op de band die de professionals hebben met de leerlingen. Belangrijk is dat er warmte gecreëerd wordt, maar dat er ook grenzen aangeven kunnen worden. Het is belangrijk dat begeleiders beschikbaar zijn en dat jongeren terecht kunnen bij de begeleiders. Door persoonlijke betrokkenheid bij jongeren krijgen begeleiders veel informatie over de problematiek van de jongeren, waardoor de jongeren gericht geholpen kunnen worden. Een valkuil is dat aan het einde van een traject het risico bestaat dat de band met de begeleider abrupt ten einde komt wat voor de jongeren een te grote overgang kan zijn. Een belangrijk aandachtspunt is daarom dat er goede nazorg is, en dat de begeleider op de achtergrond aanwezig blijft ter ondersteuning

Aanwezigheid experts

De problematiek van overbelaste jongeren is vaak zo zwaar dat er extra expertise nodig is om de jongeren op een juiste manier te begeleiden en hen zo hun diploma te laten behalen. Door meerdere professionals is genoemd dat het belangrijk is dat er experts met gespecialiseerde kennis betrokken zijn bij de plusvoorziening.

Adequate, toegespitste begeleiding

Kenmerkend voor veel plusvoorzieningen is dat de extra hulp en begeleiding georganiseerd wordt rondom de jongere; het is veelal maatwerk. Genoemd wordt dat de begeleiding binnen de plusvoorziening toegespitst wordt op problematiek van de individuele leerling zodat ze de juiste hulp krijgen. Plusvoorzieningen zijn flexibeler op het individu inzetbaar dan andere voorzieningen. Een zorgvuldige intake helpt bij het opzetten van op de jongeren toegespitste hulp. De wachttijd is korter dan bij andere hulpverlening; de plusvoorziening kan snel en doelgericht ingezet worden. In sommige gevallen is volledig ingezet op adequate toeleiding van jongeren naar bestaande voorzieningen, zoals in het geval van het professionaliseren van het digitale leerlingdossier.

Terugstroom regulier onderwijs

Door verschillende professionals wordt benadrukt dat een plusvoorziening de doelstelling zou moeten hebben om de jongere weer terug te laten stromen naar het reguliere onderwijs. De plusvoorziening is succesvol geweest als dit gelukt is. Jongeren komen met meer passende bagage terug op hun school waardoor de kans dat ze het diploma behalen groter wordt. Sommige projecten zorgen voor een gefaseerde terugleiding naar de school van herkomst.

"Je zou kunnen zeggen dat de plusvoorziening succesvol is wanneer de leerlingen die je geholpen hebt, binnen de daarvoor gezette tijd hun diploma halen en wanneer hun problematiek afneemt. Desnoods doen ze er een jaar langer over, dan heb je nog succes gehad."

Meerdere keren is ook genoemd dat onderwijs centraal zou moeten staan en dat de zorg een ondersteunende factor moet zijn. Zorg zou geen centrale plaats moeten hebben; het gaat uiteindelijk om het behalen van het diploma. Dit wordt eerder bereikt als het onderwijsaspect voorop staat.

Succesfactoren buiten de plusvoorziening:

Jongeren in beeld die risico op uitval hebben

Belangrijk voor het terugdringen van schooluitval onder overbelaste jongeren is dat de jongeren die dreigen uit te vallen in beeld zijn bij de school. De opzet en/of uitbreiding van de plusvoorzieningen heeft volgens een aantal professionals geleid tot extra signalering en meer zicht op de problematiek. In sommige gevallen zijn scholen actief aan de slag gegaan om de signalering van overbelasting te verbeteren; een voorbeeld hiervan is de 'signaalkaart', een hulpmiddel voor docenten om na te gaan bij welke signalen gedacht moet worden aan het doorverwijzen van een leerling naar zorg binnen de school, waaronder de plusvoorziening.

"Er worden echt veel meer leerlingen besproken, dat is niet te vergelijken met het aantal leerlingen die in het ZAT besproken zijn."

Een enkele regio heeft veel moeite gehad met het in kaart brengen van de overbelaste jongeren. Waar andere regio's 'intuïtief' wisten over welke doelgroep het ging, had deze regio daar geen beeld bij. Er is hier veel tijd en geld ingezet om eerst de 'witte vlekken' in kaart te brengen.

Een andere opmerkelijke casus is een ROC instelling die aangaf dat eigenlijk alle jongeren binnen de instelling in de categorie 'overbelast' vallen. De professionals die hier werkzaam zijn, willen niet weten welke problematiek er speelt bij de jongeren, omdat op het moment dat zij dit zouden weten, hen dit verplicht er iets mee te doen en dit zou de zorgcapaciteit van de instelling ver overschrijden. Zij kiezen ervoor om niet in te gaan op de problematiek van de jongeren. De jongeren met ernstige gedragsproblematiek krijgen gedragstraining om zo de vaardigheden te verwerven om binnen het onderwijs te kunnen blijven. In dit geval kan dus niet gezegd worden dat de komst van de plusvoorzieningen heeft gezorgd voor extra zicht op overbelaste jongeren.

Samenwerking

Effectieve plusvoorzieningen vereisen korte lijnen binnen de school. Om leerlingen snel en adequaat aan een plusvoorziening deel te laten nemen is het belangrijk dat medewerkers binnen een school elkaar weten te vinden zonder ingewikkeld proces van indicatiestelling. Genoemd wordt dat door de komst van de plusvoorzieningen er meer dialoog is ontstaan door de hele organisatie. Er wordt gesproken over wat werkt en wat niet; kennis wordt gedeeld.

"Dat wij met zijn allen samen gaan praten en in plaats van in ons eentje maar wat dingen doen."

Daarnaast wordt genoemd dat het belangrijk is dat er een goede samenwerking is tussen scholen binnen een regio voor de kennisoverdracht, ondersteuning bij handelingsverlegenheid en bundeling van krachten. Om deze samenwerking te versterken is een deskundige, gemotiveerde projectleider plusvoorzieningen belangrijk.

Samenwerking tussen school en hulpverlening of zorg is belangrijk in het tot stand brengen van adequate hulp voor overbelaste jongeren. In deze samenwerking moeten de verschillende mogelijkheden voor interventies besproken worden. Ook hier wordt genoemd dat korte lijnen en heldere afspraken over verantwoordelijkheden belangrijk zijn.

Snelle toeleiding

Op het moment dat gesignaleerd wordt dat een jongere overbelast is en mogelijk uit gaat vallen op school, is het cruciaal dat de toeleiding tot de plusvoorziening snel tot stand wordt gebracht. De timing van de toeleiding is belangrijk voor de kans om de jongere binnenboord te houden. Om de toeleiding snel te laten verlopen hoort de plusvoorziening laagdrempelig te zijn voor de jongeren.

Bijeffecten van plusvoorzieningen:

Deskundigheid docenten

Een gunstig bij-effect van de opzet/uitbreiding van de plusvoorzieningen is dat docenten meer kennis hebben gekregen van de problematiek rondom overbelaste jongeren. Bewustwording van de problematiek van overbelaste jongeren wordt gezien als een grote succesfactor van plusvoorzieningen. Dit brengt een veranderde kijk op de doelgroep met zich mee wat het makkelijker maakt voor docenten om overbelasting te signaleren. Ook heeft dit in het algemeen het begrip van docenten voor overbelaste jongeren vergroot en tevens de motivatie om de overbelaste jongeren binnen het onderwijs te houden.

Positieve effecten voor jongeren

Jongeren krijgen meer positieve feedback binnen de plusvoorziening en kunnen 'ontstressen'. Ook positief is dat de jongeren een nieuwe kans krijgen; ze worden door de plusvoorziening uit de negatieve spiraal gehaald waar zij zaten. De jongeren krijgen de kans om aan zichzelf te werken. Ook wordt genoemd dat de betrokkenheid van de jongeren bij de eigen problematiek en toekomst wordt vergroot. Deze factoren dragen bij aan het voorkomen van voortijdige schooluitval.

Plusvoorzieningen ontlasten scholen/docenten/leerlingen

Door verschillende professionals wordt genoemd dat het voor scholen (docenten en leerlingen) gunstig is dat zij ontlast worden omdat de zorg voor deze leerlingen met problemen wordt overgenomen door de plusvoorziening. Op deze manier kan de school zich beter richten op de primaire taak; onderwijs verzorgen. Er is sprake van duidelijke doelstellingen bij alle partijen; het wordt duidelijk wie waarvoor verantwoordelijk is. Ook de klasgenoten van de overbelaste jongeren worden ontlast en gaan beter presteren. De tevredenheid van zowel docenten als leerlingen gaat omhoog, aldus een zorgcoördinator.

9.3 Faalfactoren

Faalfactoren binnen plusvoorzieningen

Initiatief jongeren

Wat regelmatig aan de orde kwam in de interviews, is dat van overbelaste jongeren niet verwacht moet worden dat zij zelf actief op zoek gaan naar extra begeleiding op het moment dat zij dreigen uit te vallen. De zorg moet zich organiseren rond de jongeren, als er teveel initiatief van jongeren uit moet gaan dan is de kans dat zij niet bij de extra begeleiding terecht komen groot. Het gaat immers om jongeren die het vertrouwen in volwassenen en hulpverlening vaak kwijt zijn. Bij 'inloop'-voorzieningen wordt er niet voldoende rekening gehouden met dit punt.

Locatie

Een aantal keer is genoemd dat de locatie van de plusvoorziening een belemmering vormt voor de effectiviteit ervan; als de plusvoorziening zich relatief ver van de woon/leefomgeving van de jongere bevindt, dan vormt dit voor de doelgroep een drempel om daadwerkelijk deel te nemen. Er wordt genoemd dat het belangrijk is dat de plusvoorziening binnen de leefwereld van de jongere te vinden is. Deze opmerking werd gemaakt door betrokkenen in stedelijke omgeving; waar een verre afstand naar en andere plusvoorziening inhoudt dat jongeren door de stad moeten reizen in plaats van in de eigen buurt naar school te kunnen.

Onderwijs moeizaam/minimaal

Een minpunt dat vaak genoemd wordt, is het aspect onderwijs dat in sommige plusvoorzieningen moeizaam of minimaal verloopt. Bij met name voorzieningen waarbij leerlingen uit de klas worden geplaatst wordt het schoolproces onderbroken en wat het risico op een (grotere) schoolachterstand met zich meebrengt. Ook zijn er bij deze voorzieningen soms geen mogelijkheden om praktijkvakken aan te bieden terwijl die wel bij het curriculum horen. In het vo wordt genoemd dat het niveau van de lessen binnen de plusvoorziening niet altijd op peil is.

Overbelaste jongeren bij elkaar

Door een aantal professionals is aangegeven dat er goed na moet worden gedacht over de samenstelling van de groep overbelaste jongeren die bij elkaar in een voorziening worden geplaatst. Het is niet wenselijk dat jongeren met gedragsproblemen in dezelfde groep komen jongeren zonder gedragsproblemen; de aandacht wordt dan teveel naar de jongeren met gedragsproblemen getrokken wat ten koste gaat van de effectiviteit van de voorziening voor de jongeren zonder gedragsproblemen.

Nazorg

Een punt dat regelmatig naar voren kwam, is dat de nazorg na deelname aan een plusvoorziening niet altijd voldoende aandacht krijgt. Een probleem dat vaak optreedt, is dat de docenten die te maken hebben gehad met de jongeren op het moment dat de problemen van de jongeren zich uitten, negatieve verwachtingen hebben over het gedrag en de kansen van de jongeren. Hoewel de plusjongeren met meer bagage dan voor deelname aan de plusvoorziening verder gaan met het reguliere onderwijs, zijn het vaak de docenten die geen verandering verwachten en zo de negatieve interactie met de leerlingen in stand houden. Om dit probleem aan te pakken, zou betere nazorg vanuit de plusvoorziening helpen; de docent moet een bepaald kennisniveau hebben over het omgaan met deze jongeren en er zou nog regelmatig contact moeten zijn met de professional vanuit de plusvoorziening om te monitoren en ondersteunen als een jongere weer op eigen kracht verder gaat.

Faalfactoren binnen de school

Documentatie

De dossiervorming vanuit de school met betrekking tot de overbelaste leerling is niet altijd optimaal, waardoor het lastig is om adequaat en snel te handelen als dat nodig is. Ook zorgt dit ervoor dat jongeren vaak hetzelfde verhaal moeten vertellen en zich niet 'gezien' voelen. Wat daarnaast genoemd wordt is dat de overgang van het basisonderwijs naar het vo en de overgang van vo naar mbo ondersteund zou kunnen worden door betere informatieoverdracht tussen onderwijsinstellingen. Vaak zijn er al heel vroeg signalen bekend bij scholen die er op wijzen dat jongeren overbelast kunnen raken en risico lopen op voortijdige schooluitval. Als deze informatie beter overgedragen zou worden, zouden de leerlingen met een verhoogd risico op uitval vroeger in beeld zijn bij school waardoor uitval voorkomen makkelijker is.

Onbekendheid

De bekendheid met plusvoorzieningen bij met name docenten laat volgens de professionals vaak te wensen over. Dit heeft te maken met de communicatie over de plusvoorzieningen; deze zou verbeterd moeten worden zodat duidelijk is welke voorzieningen er zijn voor de doelgroep. Belangrijk is ook dat plusvoorzieningen soms duidelijker geprofileerd moeten worden; waar bestaat het programma uit? Binnen de hele school zou helder moeten zijn welke voorzieningen er zijn voor welke doelgroep, zodat de juiste jongeren bij de juiste voorziening terecht komen. Aan de andere kant wordt ook door een enkele respondent genoemd dat er soms expres geen reclame voor de plusvoorziening wordt gemaakt om een grote toestroom te voorkomen omdat deze niet gehanteerd kan worden met de capaciteit die de voorziening heeft.

Samenwerking

Een punt dat regelmatig terug kwam is de valkuil dat docenten of coaches teveel geneigd zijn om zelf hulp te bieden aan de jongeren, in plaats van hulp te organiseren en coördineren rondom de jongeren. Het ontbreekt hierin dan aan een natuurlijke samenwerking en de neiging van medewerkers van scholen om

problemen zelf op te willen lossen. Dit heeft soms ook te maken met argwaan tussen scholen en hulpverlening; een aantal respondenten noemden dat zij de indruk hebben dat scholen vaak van mening zijn dat zij zelf de probleemjongeren het best kennen, terwijl de hulpverlening van mening is dat alleen zij de expertise hebben om met de problematiek van de jongeren om te kunnen gaan. Hierdoor worden 'eilanden' in stand gehouden en vindt men elkaar niet in het organiseren van een plan rondom een jongere.

Wat de samenwerking binnen een regio betreft wordt genoemd dat de samenwerking tussen scholen en gemeente kwetsbaar is; wanneer een partij afhaakt of in gebreke blijft bij het nakomen van afspraken, zijn de plusvoorzieningen direct in gevaar; alle partners moeten meewerken om de plusvoorzieningen te doen laten slagen.

Timing start plusvoorziening

Een aantal keer wordt genoemd dat scholen jongeren te laat doorverwijzen naar een plusvoorziening; de jongeren zitten dan al zo diep in de problemen dat het extra moeilijk is om hen binnenboord te houden. Het succes van de plusvoorziening hangt mede af van het moment waarop de plusvoorziening wordt ingezet; vaak geldt hoe eerder, hoe beter.

Toewijzing

Het blijkt niet altijd duidelijk welke jongeren doorverwezen moeten worden naar de plusvoorziening en welke beter geholpen zijn met andere vormen van ondersteuning. Binnen scholen zijn medewerkers het daar soms niet over eens. Een aantal scholen geeft aan dat er nog gezocht wordt naar een duidelijke procedure bij toewijzing naar een plusvoorziening.

Daarnaast werd gesignaleerd dat met name in de grote steden vooral de jongeren 'die veel herrie maken', de jongeren met gedragsproblemen, geselecteerd worden voor een plusvoorziening, terwijl de jongeren met meer verborgen problematiek niet opgemerkt worden en geen extra begeleiding krijgen. Dit heeft te maken met het feit dat jongeren met externaliserend probleemgedrag meer opvallen en meer overlast veroorzaken op school, maar eigenlijk is dit niet eerlijk voor de kans op een startkwalificatie van jongeren met verborgen of internaliserende problematiek.

Privacy

Een punt wat soms belemmerend werkt in het uitvoeren van de plusvoorzieningen zijn de zorgen die mensen kunnen hebben over de privacy van de jongeren. Dossievorming en informatieoverdracht is belangrijk om jongeren adequaat en snel te kunnen helpen, aan de andere kant is niet altijd helder wanneer dit de privacy van de jongeren schendt. Bijvoorbeeld bij de warme overdracht van het vo naar het mbo is het gunstig dat de nieuwe school op de hoogte is van eventuele problemen, aan de andere kant kan het voor de jongeren belemmerend werken als er negatieve verwachtingen zijn met betrekking tot het gedrag en de kansen van de jongeren. Privacy-bescherming van jongeren wordt genoemd als lastige afweging waar verschillende partijen het vaak over oneens zijn.

Faalfactoren beleid en financiering

Borging

Een punt dat genoemd werd dat ongunstig is voor de effectiviteit van de plusvoorzieningen is het tijdelijke karakter van veel plusvoorzieningen; de (financiële) toekomst is onzeker waardoor volgens een aantal professionals de plusvoorzieningen de status van een tijdelijk project hebben gehouden. Wanneer de

continuïteit niet gewaarborgd is, maakt dit bepaalde processen extra lastig, zoals het aannemen van personeel. Ook maakt dit het creëren van draagvlak binnen de school lastig; medewerkers zijn niet geneigd hun werkwijze aan te passen voor een tijdelijk project.

Capaciteit

Wat de effectiviteit van de plusvoorzieningen ook beïnvloedt, is het gebrek aan capaciteit binnen de voorzieningen. Een aantal professionals geeft aan dat een deel van de overbelaste jongeren die eigenlijk in een plusvoorziening thuishoren daar niet aan deel kunnen nemen. Een voorbeeld hiervan is dat de plusvoorziening gedurende het schooljaar volstroomt, waardoor leerlingen die later in het schooljaar aangemeld worden buiten de boot vallen. Als er meer vraag is dan aanbod dan levert dat acute hulpproblemen op.

Financiering

Bij het vragen naar faalfactoren of minpunten van plusvoorziening aan de professionals, werden er vaak antwoorden gegeven die betrekking hebben op financiële aspecten van plusvoorzieningen.

Met name de onzekerheid over de financiering werd vaak genoemd; in eerste instantie waren de gelden die beschikbaar waren voor het opzetten of uitbreiden van plusvoorzieningen bedoeld als aanjaagsubsidie; de verantwoordelijkheid van de borging en voortzetting van de voorzieningen lag bij de RMC-regio's. Hoewel over deze borging afspraken zijn gemaakt in de projectplannen, bleek het in de praktijk in een groot deel van de regio's niet helder hoe deze borging precies vorm gegeven zou worden. Dit nam onzekerheid over de continuïteit van de plusvoorzieningen met zich mee. Deze onzekerheid werd versterkt door de financiële kwetsbaarheid van de plusvoorzieningen; de doelgroep is klein, de uitvoering is tijdrovend en relatief duur.

Toen bleek dat er in het nieuwe regeerakkoord opnieuw subsidie voor de plusvoorzieningen opgenomen was, loste dit de onzekerheid gedeeltelijk op. Echter, een aantal respondenten geeft aan dat binnen scholen en gemeenten op andere vlakken juist bezuinigd moet worden en dat zij daarom vrezen dat de plusgeldten op zullen gaan aan andere zaken die op dat moment als urgenter worden gezien. Zij zijn dan ook voorstander van 'geormerkt' geld om zo te voorkomen dat de gelden voor plusvoorzieningen niet bij de plusvoorzieningen terecht komen.

Een punt dat ook vaker genoemd is gaat over de besteding van de subsidie; teveel geld gaat op aan overhead en vergadercultuur, en te weinig wordt in de extra contacturen met de jongeren gestopt. Ook anderen hebben zorgen over de juiste besteding van de subsidie; de geldstromen die te maken hebben met de voorzieningen voor jongeren zijn soms niet goed in beeld binnen de RMC-regio, waardoor zelfs de situatie kan ontstaan dat dezelfde voorziening dubbel gefinancierd wordt, zonder dat dit opgemerkt wordt door de subsidie verstrekkers. De suggestie is gedaan om de besteding van de gelden voor plusvoorzieningen beter te laten controleren door een onafhankelijke instantie.

Meten resultaten

Om draagvlak te creëren binnen scholen en om financiële borging van de gemeente te krijgen, is het belangrijk dat aangetoond kan worden dat de plusvoorzieningen bijdragen aan het voorkomen van voortijdig schoolverlaten onder overbelaste jongeren. Daarom is er een aantal regionale initiatieven om de effectiviteit van plusvoorzieningen aan te tonen. Professionals lopen tegen het probleem aan dat de resultaten van de plusvoorzieningen moeilijk te meten zijn. Het is bijvoorbeeld vaak pas na jaren duidelijk of de overbelaste jongeren inderdaad hun startkwalificatie hebben behaald. Ook werd genoemd dat het bij het meten van resultaten onhandig is dat er een kunstmatige grens ligt tussen plusvoorzieningen en andere VSV-maatregelen; vaak overlappen deze (gedeeltelijk).

Criteria /doelgroep

Hoewel de meeste professionals prima uit de voeten kunnen met de criteria waar de doelgroep aan moet voldoen, is ook door een aantal professionals genoemd dat deze problemen opleveren. Een aantal keer is genoemd dat de definitie te 'eng' is; het zou volgens een aantal professionals bijvoorbeeld logisch zijn om ook jongeren toe te laten tot een plusvoorziening die mbo niveau 2 niet aankunnen, maar wel overbelast zijn en dus hulp nodig hebben bij het afmaken van een opleiding mbo niveau 1 en vervolgens bij de arbeidstoeleiding. Hoewel deze jongeren nooit een startkwalificatie zullen halen, is het wel van belang dat zij geen maatschappelijke uitvallers worden. Aan de andere kant zijn er ook professionals die de criteria waar de doelgroep aan moet voldoen juist te breed vinden, waardoor er binnen de regio discussie is ontstaan welke jongeren geholpen zouden moeten worden met plusvoorzieningen. Daarnaast wordt ook genoemd dat jongeren die al uitgevallen zijn recht zouden moeten hebben op een plaats in de plusvoorziening; op dit moment behoort een uitvaller eigenlijk niet tot de doelgroep terwijl deze jongeren er wel baat bij zouden hebben om deel te mogen nemen. Kritisch commentaar dat we gehoord hebben is dat er teveel gekeken wordt naar (cijfers van) *nieuwe* voortijdig schoolverlaters. Daarnaast is een aantal keer is ook genoemd dat de criteria niet duidelijk waren. Er werd dan verwezen naar de discussie rondom jongeren met LGF (Leerling Gebonden Financiering) of LWOO (Leerweg Ondersteunend Onderwijs), die beschreven wordt in paragraaf 4.4.

Subsidieaanvraag

Hoewel de Regeling plusvoorzieningen in de meeste regio's zeer welkom was, hebben we ook kritische geluiden over de procedure gehoord. Een aantal professionals gaf aan dat de planning rondom de aanvraag van de subsidie niet goed was; er was volgens hen onvoldoende tijd om de projectplannen zorgvuldig op te stellen en hier draagvlak voor te creëren binnen de regio. Dit heeft er toe geleid dat nadat de subsidie was toegekend, er niet direct gestart kon worden met het besteden van het geld; de plannen waren nog niet concreet genoeg uitgewerkt.

9.4 Effectiviteit van typen plusvoorzieningen

Op basis van verschillende onderdelen van de evaluatie leggen we in deze paragraaf uit welke voorzieningen effectiever blijken en welke minder. We beginnen met de resultaten uit een literatuurstudie, vervolgens gaan we in op de resultaten uit de voor- en nameting van dreigende schooluitval en multiproblematiek onder plusjongeren en ten slotte bespreken we de resultaten van de enquêtes en interviews onder jongeren en professionals die betrekking hebben op de verschillende typen plusvoorziening.

9.4.1 Effectiviteit op basis van kenmerken van typen plusvoorzieningen

In de Regeling plusvoorzieningen wordt een aantal kenmerken genoemd waar een plusvoorziening aan hoort te voldoen. Op basis van deze voorgeschreven kenmerken kan nagegaan worden of de verschillende typen plusvoorzieningen hier aan voldoen en bij afwezigheid van bepaalde kenmerken is het waarschijnlijk dat de effectiviteit van de plusvoorziening hier onder te lijden heeft. De (minimale) kenmerken die beschreven worden in de Regeling zijn noodzakelijk om 'Plusvoorziening' te mogen heten en om daarmee een effectieve plusvoorziening te kunnen zijn. De volgende kenmerken komen uit de regeling naar voren:

- De plusvoorziening zorgt ervoor dat de jongere 'gezien' wordt; persoonlijke aandacht staat centraal.
- De juiste doelgroep (overbelaste jongeren) wordt bereikt met de plusvoorzieningen.
- De plusvoorziening is toegankelijk voor alle jongeren die tot de doelgroep behoren.
- De plusvoorziening is een combinatie van onderwijs, zorg en waar nodig arbeidstoeleiding.

- De plusvoorziening bestaat uit een aanbod van begeleiding dat toegespitst is op de betreffende jongere.
- De plusvoorziening is laagdrempelig voor de doelgroep.
- Snelle toeleiding naar de plusvoorziening.

We bespreken per type plusvoorziening of deze voldoet of kan voldoen aan deze kenmerken.

Tabel 31 Type plusvoorzieningen

Type plusvoorzieningen	
1.	Coaching: inzet van coaches/trajectbegeleiders voor jongeren die in een reguliere klas zitten.
2.	Rebound: voorziening waarbij jongeren die dreigen uit te vallen tijdelijk in een andere klas zitten (en niet meer in de eigen klas) waarin zij intensieve begeleiding krijgen.
3.	Parttime-rebound: dezelfde voorziening als 2. maar dan maar voor een deel van de dag/week; de rest van de tijd brengt de jongere door in de eigen klas.
4.	Inloopvoorziening: een lokaal of loket op school waar jongeren binnen kunnen lopen voor ondersteuning (bijv. informatie).
5.	Specifieke doelgroep: voorziening die zich richt op specifieke doelgroep, zoals tienermoeder of scholieren met een eetstoornis, binnen of buiten de reguliere klas.
6.	Bijgescholen docenten: docenten krijgen bijscholing waardoor zij beter leren signaleren en/of overbelaste jongeren leren begeleiden.
7.	Leerlingdossier professionaliseren: de school professionaliseert het digitale leerlingdossier waardoor er snel maatwerk geboden kan worden als er iets mis dreigt te gaan en waardoor het eerder gesignaleerd wordt als er iets mis gaat.
8.	Overige plusvoorzieningen, zoals voorzieningen gericht op arbeidstoeleiding of werkervaringstrajecten.

De typen 1 tot en met 4 (zie Tabel 31) kunnen voldoen aan deze kenmerken, mits juist uitgevoerd, en zijn daarmee in potentie effectief in het terugdringen van schooluitval onder overbelaste jongeren. Voor type 5 ligt dit anders; deze is namelijk alleen toegankelijk voor jongeren met een bepaald type problematiek. Hierdoor zou het kunnen dat jongeren met problemen op één leefgebied hier aan deelnemen (bijvoorbeeld eetstoornis) en dat overbelaste jongeren niet deel kunnen nemen omdat zij niet voldoen aan de specifieke eisen. Dit brengt de toegankelijkheid en laagdrempeligheid voor de doelgroep in gevaar. Hierdoor loopt deze voorziening het risico minder effectief te zijn in het terugdringen van school uitval onder overbelaste jongeren dan voorzieningen type 1 tot en met 4.

Voor type 6 is het niet duidelijk wie de doelgroep is; alle leerlingen krijgen immers te maken met een bijgeschoolde docent. Tevens is niet duidelijk in hoeverre het hier om een 'voorziening' gaat. Als de docent in kwestie geen extra tijd krijgt om persoonlijke aandacht aan de overbelaste jongeren te geven, is dit eigenlijk geen plusvoorziening zoals bedoeld in de Regeling. Om deze reden kan ook van dit type plusvoorziening verwacht worden dat het minder effectief is in het terugdringen van school uitval onder overbelaste jongeren dan voorzieningen die wel aan alle kenmerken voldoen.

Ook type 7 voldoet niet aan kenmerken die de regeling voorschrijft. Het is een stap in het toeleiden van leerlingen naar de hulp die zij nodig hebben, maar het richt zich niet speciaal op overbelaste jongeren. Ook de persoonlijke aandacht is niet gegarandeerd; dit hangt af van het type begeleiding dat de leerling krijgt nadat uit het dossier gebleken is wat de leerling nodig heeft. Om deze redenen wordt ook van dit type plusvoorziening verwacht dat het minder effectief is in het terugdringen van school uitval onder overbelaste jongeren dan voorzieningen die wel aan alle kenmerken voldoen.

Samenvattend betekent dit dat op basis van de minimale kenmerken waar een plusvoorziening aan moet voldoen plusvoorzieningen typen 1 tot en met 4 in potentie effectief zijn, maar dat over de effectiviteit van plusvoorziening 5 tot en met 8 bij voorbaat getwijfeld kan worden.

9.4.2 Effectiviteit op basis van voor- en nameting dreigende schooluitval en multiproblematiek

Op basis van de analyses van verschillen tussen voor- en nameting van dreigende schooluitval en problematiek op verschillende leefgebieden, zijn er voor de plusvoorzieningen type 1 tot en met 4 (zie Tabel 31: 1 Coaching, 2 Rebound, 3 Parttime rebound, 4 Inloopvoorziening) aanwijzingen gevonden dat deze plusvoorzieningen voor de jongeren die deel hebben genomen aan de evaluatie, mogelijk effectief zijn in zowel het verminderen van dreigende schooluitval, als het verlichten van de multiproblematiek. Op basis van de gegevens van de huidige evaluatie mogen echter geen uitspraken gedaan worden over de effectiviteit van plusvoorzieningen in het algemeen; tijdens deze evaluatie is slechts een verschil waargenomen die mogelijk, maar zeker niet perse, wijst op een effect van de plusvoorzieningen waar de deelnemende jongeren aan hebben deelgenomen.

Voor de overige plusvoorzieningen type 5 tot en met 8 (zie Tabel 31: 5 Specifieke doelgroep, 6 Docenten krijgen bijscholing, 7 Digitaal leerlingdossier, 8 Overige plusvoorzieningen) zijn geen data beschikbaar uit een voor- en nameting om na te gaan of deze plusvoorzieningen hetzelfde patroon laten zien. Wat betreft plusvoorziening type 6 (docenten krijgen bijscholing) en type 7 (digitaal leerlingdossier) had dit te maken met het feit dat deze voorzieningen voor alle jongeren zijn, waardoor het niet helder was wie de overbelaste jongeren zijn en wie dan deel zouden nemen aan de voor- en nameting. Voor plusvoorziening type 5 en type 8 zijn geen gegevens beschikbaar mede omdat deze plusvoorzieningen minder voorkomen dan de eerste vier, waardoor er geen mogelijkheid voor voldoende respons voor deze plusvoorzieningen was.

9.4.3 Effectiviteit volgens professionals

Uit de interviews en enquêtes blijkt dat over het algemeen professionals het er over eens zijn dat plusvoorzieningen effectief zijn in het voorkomen van voortijdige schooluitval onder overbelaste jongeren als het gaat om de effectiviteit van de typen 1 Coaching, 2 Rebound 3 Parttime-rebound, en 4 Inloopvoorziening. Respondenten gaven aan dat jongeren die eerder uitgevallen zouden zijn, door de plusvoorzieningen binnen het onderwijs gehouden worden. De effectiviteit van de andere plusvoorzieningen wordt iets minder duidelijk onderschreven door de professionals. Voor type 6, bijscholing docenten, geldt dat de keuze om plusgeld hier aan te besteden vaak gemaakt is vanwege de onzekerheid over de borging van de voorzieningen en niet omdat de verwachting was dat dit de meest effectieve vorm van plusvoorziening zou zijn. Voor type 7, professionalisering digitale leerlingdossier, geldt dat professionals van mening zijn dat dit een belangrijke stap is in het organiseren van de juiste zorg rondom overbelaste jongeren, maar dat de effectiviteit ervan sterk af zal hangen van de mate waarin alle partijen bereid zijn er aan mee te werken in de toekomst.

In regio's waar niet gekozen is voor de 'klassieke' plusvoorzieningen (type 1 tot en met 3), bleek verdeeldheid over deze keuze; sommige respondenten betreurden het dat er daardoor geen voorziening was opgericht die zorgde voor directe aandacht en ondersteuning voor de jongeren.

9.4.4 Effectiviteit volgens jongeren

Uit de interviews en enquêtes onder jongeren blijkt dat het overgrote deel de plusvoorziening heel effectief vindt. In de enquêtes zijn dezelfde onderwerpen besproken als in de interviews. Het voordeel van de enquêtes is dat hiermee een grote groep benaderd is (n=93), daarentegen is het voordeel van de interviews dat hiermee dieper ingegaan kon worden op de achtergrond van de mening van de jongeren. Op deze manier vullen de resultaten van de enquêtes en interviews elkaar aan. Eerst tonen we de resultaten uit de enquête succes- en faalfactoren die is afgenomen onder jongeren.

Tabel 32 Rapportcijfers plusvoorziening gegeven door jongeren (n=93)

	Gemiddeld	Minimum	Maximum
Het eerste gesprek (intake gesprek) dat je had over het project	7,6	2	10
De informatie die je hebt gekregen over het project voordat je begon aan het project	7,0	1	10
De manier waarop begeleiders en/of docenten met je omgaan	8,4	4	10
De begeleiding die je hebt gehad met dingen die te maken hebben met je opleiding	7,7	1	10
De begeleiding die je hebt gehad met dingen die te maken hebben met je persoonlijke leven	7,7	1	10
Welk rapportcijfer geef je aan het project in zijn geheel?	7,6	2	10

Bron: Evaluatie Plusvoorzieningen, enquête mening over plusvoorziening onder jongeren.

In tabel 32 is te zien dat de rapportcijfers die jongeren geven aan verschillende aspecten van de plusvoorzieningen, gemiddeld ruim voldoende tot goed zijn. Het rapportcijfer over de informatie die jongeren gekregen hebben over de plusvoorziening voordat zij er aan begonnen zijn, scoort het laagst. De manier waarop de begeleiders en/of docenten met de jongeren omgaan scoort het hoogst.

Daarnaast hebben we ook aan aantal stellingen voorgelegd aan de jongeren om na te gaan wat zij van de plusvoorziening vinden. In tabel 33 worden de resultaten getoond.

Tabel 33 Oordeel jongeren over aspecten plusvoorziening (% , n=93)

	Klopt niet	Klopt een beetje	Klopt helemaal	Weet niet
Er is een begeleider of docent binnen dit project die begrijpt wat er in mij omgaat.	6,5	25,8	61,3	6,5
Door dit project is er meer structuur in mijn leven gekomen.	17,2	38,7	39,8	4,3
Door dit project gaat het beter met mijn opleiding.	14,0	34,4	44,1	7,5
Door dit project gaat het beter met mijn persoonlijke leven.	23,7	33,3	38,7	4,3
Ik ben blij dat ik aan dit project ben begonnen :	8,6	26,9	59,1	5,4
Dit project past mij.	15,1	29,0	51,6	4,3
Begeleiders of docenten binnen dit project vinden het belangrijk hoe het met me gaat.	1,1	17,2	81,7	0,0
Door dit project leer ik om zelf verantwoordelijkheid te nemen voor mijn leven.	14,0	25,8	54,8	5,4
Door dit project leer ik dat ik zelf dingen kan veranderen in mijn leven.	11,8	33,3	51,6	3,2
Door dit project kan ik mijn opleiding afmaken.	16,1	20,4	53,8	9,7

Bron: Evaluatie Plusvoorzieningen, enquête mening over plusvoorziening onder jongeren.

Ook als we kijken naar de antwoorden op de stellingen die we aan de jongeren hebben voorgelegd, zien we dat de meerderheid van de jongeren positief is over de plusvoorziening waar zij aan deelnemen. Ook hier zien we dat met name de rol van de begeleiders goed scoort; ruim 81 procent geeft aan dat er binnen het project begeleiders of docenten zijn die het belangrijk vinden hoe het met de jongeren gaat. De stelling waar relatief veel jongeren het mee oneens zijn is dat het door dit project beter gaat met hun persoonlijke leven. Uit de interviews, waarin ook deze stellingen zijn voorgelegd, weten we dat jongeren vaak aangeven dat het in de plusvoorziening weinig of niet over hun persoonlijke *leven* gaat en dat daar ook niet aan gewerkt wordt. De persoonlijke aandacht die zij krijgen richt zich meer op schoolprestaties, afspraken, en hoe de jongere zich op dat moment voelt en gedraagt.

Resultaten interviews jongeren

De resultaten van de interviews hebben we ingedeeld in onderwerpen waar de jongeren hun mening over hebben gegeven.

Effectiviteit van de plusvoorziening

Over het algemeen concluderen de jongeren dat de plusvoorziening hen heeft geholpen. Ze vinden het een goed initiatief. Ze hebben de juiste hulpverlening gekregen en hebben alles weer op een rijtje gekregen. Veel leerlingen hebben hun schoolachterstand met behulp van een plusvoorziening ingehaald, wat eerder een onmogelijke opgave leek. De deelnemende jongeren zouden andere overbelaste jongeren ook aanraden deel te nemen aan de plusvoorzieningen. Het feit dat plusvoorziening veelal een persoonlijke aanpak gebruiken, met een intensieve ondersteuning en begeleiding wordt als zeer positief ervaren. In het reguliere onderwijs krijgen de leerlingen niet die persoonlijke begeleiding die wel nodig zeggen te hebben.

Strengere begeleiders

De begeleiders worden als streng ervaren, maar dat is volgens de jongeren ook nodig. Er is meer controle dan in een reguliere klas en de begeleiders zitten er bovenop bij problemen. Hoewel streng, zijn de begeleiders ook erg betrokken bij de jongeren. Jongeren kunnen altijd terecht bij de begeleiders, die goed luisteren en zoeken naar een oplossing.

Aandacht en betrokkenheid

Wat vaak genoemd wordt door de jongeren is dat zij het als heel prettig ervaren dat er echt iemand naar ze luistert. Leraren op de reguliere scholen zijn volgens hen minder betrokken. Door de kleine klassen krijgen ze extra aandacht. Ze kunnen naar begeleiders toe, maar de begeleiders merken vaak ook als er iets is en vragen hier dan naar.

Er zijn goede contacten ontstaan tussen jongeren en begeleiders, sommigen spreken zelfs van een vriendschap. Iemand die ze altijd kunnen bereiken. Er is over het algemeen een goede band tussen begeleiders en leerlingen.

"Je bent hier geen nummer. Dat zou niet werken. Ze kennen hier alle namen. Daardoor is er ook meer controle."

Schoolresultaten

Als er minder jongeren in de klas zitten, kunnen de jongeren zich beter concentreren. Dit resulteert volgens hen in betere schoolresultaten. De meeste jongeren geven aan dat hun schoolresultaten (veel) beter zijn door deelname aan de plusvoorziening.

Laatste kans

De plusvoorzieningen wordt door de jongeren als een laatste kans gezien. Een groot deel geeft aan dat zij zonder de plusvoorziening van school gegaan zouden zijn maar dat ze het heel belangrijk vinden om toch hun school af te maken.

Gedragsproblemen

Als gevraagd wordt naar wat de jongeren leren in de plusvoorziening, merken we dat zij vooral ook leren om met hun gedragsproblemen om te gaan. Deelnemers leren met name hoe om te gaan met andere leerlingen en met leraren. Ook leren ze hoe ze zich moeten beheersen, verantwoordelijkheid te nemen en meer zelfvertrouwen te krijgen.

Verbeterpunten

Het grootste deel van de jongeren dat we geïnterviewd hebben, kon geen verbeterpunten voor de plusvoorziening noemen. Een paar jongeren waren ontevreden over bepaalde aspecten. Een enkeling klaagde bijvoorbeeld over het onderwijs; dat vakken niet goed worden uitgelegd en zij de dingen rondom hun schoolwerk zelf moeten uitzoeken. Tevens kwam naar voren, dat in sommige plusvoorzieningen iedereen zijn eigen huiswerk zit te doen in plaats van gezamenlijk de vakken te volgen. Dit wordt door deze jongeren als niet motiverend ervaren.

Ook was niet iedereen tevreden over de informatie vooraf over de plusvoorziening; sommige jongeren wisten niet precies wat de plusvoorziening in zou gaan houden en kwamen daar pas achter nadat ze gestart waren.

Tot slot waren enkele jongeren ook van mening dat de overgang van plusvoorziening naar regulier onderwijs te groot is; ze missen de ondersteuning en betrokkenheid van hun begeleiders.

9.5 Conclusie

In deze paragraaf lichten we per onderzoeksvraag de belangrijkste conclusies toe met betrekking tot de effectiviteit van plusvoorzieningen.

Zijn de problemen en de schooluitval van de overbelaste jongeren merkbaar minder geworden en is er een verband van dit resultaat met de participatie aan de plusvoorziening?

Hoewel het onderzoeksdesign niet toelaat om uitspraken te doen over een causale relatie tussen de plusvoorziening en het voorkomen van uitval of verminderen van overbelasting, hebben we door op verschillende manieren naar allerlei aspecten rondom de plusvoorzieningen te kijken toch een sterke indruk gekregen van de effectiviteit van plusvoorzieningen. De resultaten wijzen de richting op dat met name de 'klassieke' plusvoorzieningen, die een combinatieprogramma zijn van onderwijs en zorg zoals beoogd in de regeling, effectief zijn in zowel het verminderen van problemen als het terugdringen van voortijdig schooluitval onder overbelaste jongeren. Er is een duidelijke wens onder professionals gesignaleerd om deze plusvoorzieningen een vaste plaats te geven binnen het instrumentarium dat VSV helpt voorkomen vanwege de effectiviteit die zij toeschrijven aan deze plusvoorzieningen.

Welke initiatieven werken wel en welke werken niet? Welke initiatieven zijn effectief (en efficiënt)?

In de huidige evaluatie hebben we aanwijzingen gevonden dat met name de plusvoorzieningen waarbij jongeren tijdelijk in een andere klas verblijven, de hele dag of een deel van de dag, en een combinatie van onderwijs en zorg aangeboden krijgen, en de plusvoorzieningen waarbij jongeren die regulier onderwijs volgen een coach toegewezen krijgen, zeer effectief zijn. Sterke aspecten zijn de persoonlijke aandacht en de structuur en verbondenheid die deze plusvoorzieningen in zich hebben. De voorzieningen die het meest effectief blijken, komen op dit moment het meest voor. Het zijn voorzieningen die direct hulp bieden aan jongeren en daardoor ook direct effect kunnen hebben in het terugdringen van uitval in deze groep jongeren.

De resultaten geven aanwijzingen dat de inloopvoorziening minder effectief is in het terugdringen van VSV onder overbelaste jongeren; het richt zich met name op een bepaald type problematiek (zoals studiekeuze-problematiek) maar biedt niet per definitie de persoonlijke aandacht, structuur en verbondenheid waar overbelaste jongeren baat bij hebben. Er wordt waarschijnlijk te veel gevraagd van het eigen initiatief van overbelaste jongeren; het aspect dat zorg om de jongere heen georganiseerd moet worden zit hier onvoldoende in.

Van de overige voorzieningen hebben we het vermoeden dat deze ook minder direct effect hebben op het verminderen van de problemen van jongeren en/of het voorkomen van VSV. Het zijn voorzieningen die op zichzelf de jongeren niet direct helpen; deze voorzieningen kunnen hooguit ondersteunen in het proces rondom signalering en toewijzing. Het professionaliseren van docenten is geen plusvoorziening zoals beoogd zolang de docenten geen extra tijd hebben om jongeren te ondersteunen. We verwachten geen direct effect op het voorkomen van uitval onder overbelaste jongeren als alleen ingezet wordt op het bijscholen van docenten. Echter, in combinatie met extra coachingstaken van docenten, of in het kader van betere nazorg van jongeren die een plusvoorzieningstraject hebben doorlopen, zou het bijscholen van docenten wel een goede aanvulling kunnen zijn. Ook het professionaliseren van het digitale leerlingdossier is geen plusvoorziening zoals geogd; dat wil zeggen, de subsidie wordt niet direct besteed aan een combinatieprogramma van onderwijs en zorg voor de overbelaste jongeren. Hoewel uit de interviews zeker blijkt dat goede dossiervorming heel belangrijk is voor onder andere de adequate verwijzing zien wij dit eerder als randvoorwaarde om met plusvoorzieningen aan de slag te gaan, dan als een daadwerkelijke plusvoorziening. Leerlingdossiers beschouwen wij als basisvoorzieningen die op scholen aanwezig zouden moeten zijn en niet als voorzieningen waar de regeling plusvoorzieningen voor ingezet zou moeten worden.

Welke factoren bleken van positieve c.q. negatieve invloed op het functioneren van de plusvoorziening en welke kritische succes- en faalfactoren worden door de uitvoerders van de plusvoorzieningen onderkend die van belangrijke invloed waren op de geboekte resultaten?

Uit de enquêtes en interviews onder professionals zijn verschillende factoren genoemd die een rol spelen in de effectiviteit van plusvoorzieningen.

De positieve factoren die genoemd zijn:

Succesfactoren binnen plusvoorzieningen (kenmerken die de plusvoorziening effectief maken):

- Aanwezigheid experts
- Adequate, toegespitste begeleiding
- Betrokkenheid bij jongeren
- Extra aandacht voor jongeren
- Structuur/duidelijkheid
- Focus op terugstroom naar regulier onderwijs

Succesfactoren buiten plusvoorzieningen(kenmerken die de plusvoorziening effectief maken):

- Jongeren snel signaleren die risico op uitval hebben
- Verbeterde samenwerking binnen scholen, tussen scholen en tussen scholen en gemeente
- Snelle toeleiding

Positieve effecten van plusvoorzieningen (bijeffecten van plusvoorzieningen):

- Verbeterde bewustwording en deskundigheid docenten
- Plusvoorzieningen ontlasten scholen/docenten/leerlingen

Negatieve factoren:

Faalfactoren binnen plusvoorzieningen (kenmerken die de plusvoorziening minder effectief maken):

- Er wordt te veel initiatief van de overbelaste jongeren gevraagd
- Locatie: plusvoorziening is te ver van huis
- Onderwijs binnen de plusvoorziening verloopt moeizaam/minimaal
- Er worden jongeren met en zonder gedragsproblemen bij elkaar gezet waardoor de jongeren met gedragsproblemen alle aandacht naar zich toe trekken
- Onvoldoende nazorg voor jongeren: na de plusvoorziening valt de begeleiding helemaal weg
- Onvoldoende nazorg voor docenten: docenten krijgen geen begeleiding in het omgaan met een jongere die terugkomt van een plusvoorziening

Faalfactoren binnen de school:

- Documentatie rondom de leerlingen is niet op orde
- Onbekendheid binnen de school dat plusvoorzieningen bestaan
- Samenwerking binnen school is niet optimaal: er wordt niet echt samengewerkt
- Samenwerking tussen scholen en gemeente is niet optimaal: afspraken worden niet nagekomen
- Timing start plusvoorziening: toeleiding als de jongere bijna uitgevallen is
- Toewijzing: onduidelijke werkprocessen
- Privacy: vanwege zorgen om privacy wordt informatie niet gedeeld

Faalfactoren beleid en financiering

- Borging niet op orde
- Capaciteit: te weinig geld om alle jongeren te helpen
- Financiering: geld komt niet op de juiste plaats terecht, gebrek aan toezicht
- Meten van resultaten is lastig
- Criteria van de doelgroep worden ervaren als niet helder/ te eng/ te breed
- Projectplan moest te snel ingediend worden

10 Voorbeeld: Utrechtse School

10.1 Inleiding

In de voorgaande hoofdstukken zijn verschillende vormen van plusvoorzieningen en hun effecten beschreven. In dit hoofdstuk wordt de Utrechtse School uitgelicht als praktijkvoorbeeld van een plusvoorziening. De Utrechtse School is een voorziening voor leerlingen uit het voortgezet en middelbaar beroepsonderwijs in de regio Utrecht.

De Utrechtse School is voorbeeld van 'type 2' plusvoorziening, waar jongeren die dreigen uit te vallen tijdelijk in een andere klas worden geplaatst, waar zij intensieve begeleiding krijgen. Bijzonder aan de Utrechtse School is dat de voorziening deels deze rebound-functie heeft (kortdurende time-out van maximaal enkele weken), maar dat leerlingen ook voor een langere periode geplaatst kunnen worden (maximaal twee jaar). Een deel van de leerlingen behaalt het diploma (vmbo, AKA) op de Utrechtse School. Leerlingen kunnen ook rechtstreeks vanuit het basisonderwijs instromen. Utrechtse School heeft dus meer het karakter van een aparte school.

In volgende paragrafen komen de verschillende aspecten van de Utrechtse School, waaronder de selectie en toelating en de resultaten, aan de orde. Dit hoofdstuk is een samenvatting van het onderzoek Resultaten en ontwikkelingen van de Utrechtse School dat in opdracht van het ministerie van OCW is uitgevoerd. De Utrechtse School wordt gemonitord in het kader van de Regiomonitor VSV Utrecht. Voor de evaluatie is gebruik gemaakt van gegevens uit de Regiomonitor, waardoor met name de bespreking van de resultaten wat afwijkt van de brede evaluatie van de plusvoorzieningen.

10.1.1 De Utrechtse school

Op 1 augustus 2009 is de Utrechtse School van start gegaan. De Utrechtse School is een basisvoorziening voor leerlingen, die door een stapeling van problemen, tijdelijk of voor een langere periode niet in het reguliere onderwijs terecht kunnen. Het gaat om jongeren in de leeftijd van 12 tot 23 jaar, die moeite hebben met leren, sociaal emotionele problemen hebben en/of problemen ondervinden in de thuissituatie. Deze jongeren hebben intensieve begeleiding nodig, die in het regulier onderwijs niet gegarandeerd kan worden.

De Utrechtse School valt onder de regie van het Samenwerkingsverband VO 20.1 (SWV VO). In feite omvat het *concept* Utrechtse School twee, relatief los staande onderdelen, namelijk de Utrechtse School zelf, als onderwijsvoorziening en het Schakel Loket, dat zorgt voor de verwijzing en toelating. Een leerling komt niet op de Utrechtse School zonder beoordeling door het Schakel Loket (zie hierna). De Utrechtse School heeft naast een Rebound-voorziening, drie programma's voor jongeren die niet op korte termijn terug naar het reguliere onderwijs kunnen:

- 'Start it!' is bedoeld voor kinderen die van de basisschool komen en waarbij nog onduidelijkheid bestaat over de meest geschikte school. De leerlingen volgen in eigen tempo en met veel begeleiding een onderwijsprogramma, waarbij veel aandacht besteed wordt aan de richtingen waaruit de leerling kan kiezen. Het programma duurt maximaal twee jaar. Na 'Start it!' gaan de leerlingen naar een reguliere school of naar 'Link it!' of 'Do it!'
- 'Link it!' is het uitstroomprofiel bedoeld voor jongeren van 14 tot 16 jaar, die een voorkeur hebben voor theoretisch leren (vmbo-t, havo, vwo). In de praktijk volgen leerlingen binnen 'Link it!' ook de vmbo kaderberoepsgerichte leerweg. De jongeren volgen een individueel programma met intensieve begeleiding. De opleiding kan gevolgd worden op meerdere niveaus of een combinatie van niveaus en wordt afgesloten met een diploma, waarmee de jongeren kunnen doorstromen naar het middelbaar of hoger beroepsonderwijs.
- 'Do it!' is het uitstroomprofiel gericht op jongeren vanaf 15 jaar die een voorkeur hebben voor leren in de praktijk (vmbo-b/k, AKA). Ook deze jongeren volgen een individueel programma en worden

daarbij intensief begeleid. Na afronding van 'Do it!' worden jongeren begeleid naar vervolgonderwijs (mbo niveau 2) of naar werk.

Leerlingaantallen zijn bekend van twee cohorten, namelijk cohort 2009-2010 en cohort 2010-2011. Bij het cohort 2009-2010 gaat het om de instroom in schooljaar 2009-2010 plus alle voorgaande schooljaren (voor start van de Utrechtse School). Dit cohort bestaat uit 220 deelnemers. Het cohort 2010-2011 bestaat uit 123 deelnemers die in schooljaar 2010-2011 zijn ingestroomd.

10.1.2 Samenwerking tussen partijen

De Utrechtse School is een gezamenlijk initiatief van de Utrechtse scholen voor voortgezet onderwijs, verenigd in het Samenwerkingsverband VO, de mbo-instellingen ROC Midden Nederland en ROC ASA en de gemeente Utrecht. De partijen werken intensief samen in en rond de Utrechtse School, vanuit een gedeelde verantwoordelijkheid voor de doelgroep van overbelaste jongeren. Op bestuurlijk niveau worden afspraken gemaakt over koers en beleid van de Utrechtse School, over de financiering en organisatie en over de inbedding in de samenwerking rondom thema's als de aanpak voortijdig schoolverlaten en passend onderwijs. De direct betrokken partijen hebben daarnaast overleg met organisaties zoals de jeugdzorg en GGZ over de hulpverlening aan jongeren van de Utrechtse School.

Op uitvoerend niveau werken de Utrechtse School en het Schakel Loket nauw samen met tal van partijen die betrokken zijn bij de doelgroep. Er bestaat een intensievere samenwerking met jeugdzorg. Met jeugdzorg en de GGZ wordt toe gewerkt naar een gecombineerd onderwijs/zorgprogramma op de Utrechtse School. Via verlengde schooldag activiteiten wordt samengewerkt met lokale instellingen op het gebied van cultuur, jongerenwerk en sport en (laagdrempelige) hulpverlening. In 2011 is een samenwerkingsovereenkomst gesloten tussen de Utrechtse School en het cluster-4 onderwijs in Utrecht. In afwachting van een indicatie voor cluster 4 kunnen leerlingen die op de Utrechtse School zitten alvast op de Pels terecht. Hierdoor vallen leerlingen niet tussen wal en schip en zitten zij niet onnodig thuis.

10.2 Selectie en problematiek

10.2.1 Verwijzing en toelating

De verwijzing naar en toelating tot de Utrechtse School verloopt via het Schakel Loket. Het Schakel Loket beoordeelt de toelaatbaarheid tot de Utrechtse School. Net als de Utrechtse School valt ook het Schakel Loket bestuurlijk onder de verantwoordelijkheid van het Samenwerkingsverband VO, maar er is nadrukkelijk voor gekozen om de Utrechtse School en het Schakel Loket onafhankelijk van elkaar te positioneren. Zo maakt het Schakel Loket dus geen onderdeel uit van de Utrechtse School. Door deze constructie is de toelating losgekoppeld van de exploitatie van de Utrechtse School. Het doel van de schoolbesturen is om uiteindelijk de zorg in en rond de scholen dusdanig te versterken dat het beroep op de Utrechtse School minimaal kan blijven. Het Schakel Loket heeft daarin een dubbele opdracht:

- het hanteren van toelatingscriteria, zodanig dat alleen die jongeren op de Utrechtse School terecht komen voor wie er geen ander, beter alternatief is,
- het stimuleren van scholen om de eigen zorg in en rond de school te versterken en te benutten om jongeren met zware, complexe problemen te helpen.

Het Schakel Loket toetst dan ook niet alleen de individuele kenmerken en problemen van een aangemelde leerling, maar ook de inspanningen die de verwijzende school heeft gepleegd om de leerling te helpen. Waar nodig kan het Schakel Loket scholen daarin ook ondersteunen en adviseren.

Het Schakel Loket is ontstaan uit de vroegere Permanente Commissie Leerlingenzorg (PCL) van het Samenwerkingsverband VO. De PCL is een wettelijk voorgeschreven orgaan dat functioneert in en voor het voortgezet onderwijs. Die achtergrond maakt dat het Schakel Loket voortbouwt op jarenlange ervaring en netwerken in het voortgezet onderwijs. Voor het mbo bestond in het verleden een dergelijke bovenschoolse functie niet en is het Schakel Loket relatief nieuw. In de praktijk heeft het Schakel Loket in

het vo een duidelijke rol en positie in de verwijzing van zorgleerlingen. In het mbo heeft het Schakel Loket die rol (nog) niet.

Scholen die – zonder resultaat van aantoonbare interventies – geen oplossing hebben voor leerlingen die binnen het reguliere onderwijs hun loopbaan niet succesvol kunnen ontwikkelen (handelingsverlegen zijn), kunnen bij het Schakel Loket aankloppen voor ondersteuning.

Het Schakel Loket is een breed samengesteld overleg met vertegenwoordigers vanuit verschillende disciplines: vertegenwoordigers (specialisten, zoals orthopedagogen) uit het praktijkonderwijs, cluster 3 en cluster 4 onderwijs, het vmbo, het mbo, de Utrechtse School, de jeugdgezondheidszorg, leerplicht en jeugdzorg. Een vertegenwoordiger uit het cluster 2 onderwijs is op afroep beschikbaar.

Het Schakel Loket geeft adviezen die passen bij de situatie en mogelijkheden van de leerling. Oplossingen worden eerst gezocht binnen de eigen school, maar als dit niet mogelijk is, wordt een oplossing buiten de eigen school gezocht, waaronder de Utrechtse School.

In de praktijk functioneert de verwijzing en toelating binnen het voortgezet onderwijs redelijk goed. Dat hangt sterk samen met de zorgstructuur zoals die in het vo geregeld is. De zorgstructuur binnen de scholen maakt dat problemen gesignaleerd worden en dat er eerst intern naar een aanpak wordt gezocht. Via de lijn van zorgcoördinatoren en zorgadviesteams komt eventueel de verwijzing naar de Utrechtse School tot stand. Verbeterpunten in de bestaande werkwijze zijn de soms langdurige procedure van aanmelding en de terugkoppeling.

In vergelijking met het vo is de situatie in het mbo anders. Jaarlijks vinden slechts enkele aanmeldingen plaats bij het Schakel Loket. Een verklaring is dat de Utrechtse School voor studenten uit het mbo alleen het AKA-programma aanbiedt. Dat betekent dat er geen aanbod is voor studenten die in het mbo een opleiding op niveau 2, 3 of 4 volgen. Een tweede verklarende factor is de andere structuur van signalering en verwijzing in het mbo. Het Schakel Loket en de Utrechtse School zijn nog onvoldoende verbonden met de zorgstructuur in het mbo. Tot slot heeft de komst van de Utrechtse School ertoe geleid dat een deel van de overbelaste leerlingen uit het vmbo nu direct in het mbo-programma van de Utrechtse School wordt geplaatst. Voorheen zouden zij zich hebben aangemeld bij een mbo-school, maar door betere signalering en verwijzing worden deze jongeren nu direct in de Utrechtse School geplaatst.

10.2.2 Problematiek van de leerlingen op de Utrechtse School

Een belangrijke toetssteen voor het succes van de toelatingsprocedure is de samenstelling van de deelnemerspopulatie van de Utrechtse School. Eén van de doelstellingen van de procedure is om er voor te zorgen dat alleen jongeren met een zware, complexe problematiek toegelaten worden. De Utrechtse School is alleen bedoeld voor overbelasten.

Uit onderzoek blijkt dat veruit de meeste deelnemers op de Utrechtse School te maken hebben met één of meerdere vormen van hulpverlening en dat vrijwel alle deelnemers te maken hebben met een stapeling van meerdere problemen op verschillende gebieden. Van de leerlingen uit het cohort 2009-2010 is 97 procent als overbelaste jongere te typeren.⁵ Leerlingen uit het cohort 2010-2011 zijn zelfs allemaal te karakteriseren als overbelast. Alle drie de onderdelen van de Utrechtse School (Start It, Link It, Do It) hebben dus met een zeer zware doelgroep te maken.⁶

Tussen de onderdelen zijn er wel duidelijke verschillen in het type problemen. Start It leerlingen hebben te maken met een complex van problemen, waaronder leerachterstanden en sociaal-emotionele problematiek. Link It leerlingen vertonen een problematische leer- en studiehouding en hebben heel vaak te maken met problemen in de thuissituatie. Hun problemen worden vaak als sociaal-emotioneel of

5 Regiomonitor Utrecht Voortijdig schoolverlaten: Monitoring Utrechtse School – de deelnemers. KBA, 2010.

6 Regiomonitor Utrecht Voortijdig schoolverlaten: Monitoring Utrechtse School: tweede meting. KBA, nog te verschijnen.

stoornis getypeerd en minder vaak als gedragsprobleem. De Do It groep is minder homogeen dan de andere groepen. De problematiek is diverser en dat geldt ook voor de betrokkenheid van hulpverlening.

Ook als de vergelijking wordt gemaakt met de probleemprofielen van deelnemers van de Utrechtse School en uitvallers en zorgleerlingen van ROC Midden Nederland komt naar voren dat de Utrechtse School duidelijk jongeren met de zwaarste categorie binnen de totale zorg- en uitvalproblematiek in huis heeft. De problemen van vrijwel alle leerlingen van de Utrechtse School zijn complexer en zwaarder dan die van de meeste uitvallers en zorgleerlingen in het ROC. Daarmee wordt het beeld bevestigd dat de Utrechtse School daadwerkelijk, zoals ook bedoeld, de zwaarste categorie 'overbelasten' bedient.⁷

In de Regiomonitor Voortijdig Schoolverlaten is onderzoek gedaan naar uitvallers en zorgdeelnemers in het mbo in Utrecht (ROC Midden Nederland, ROC ASA). Uit het onderzoek bij ROC Midden Nederland blijkt dat een omvangrijke groep zorgdeelnemers (28 procent) is te typeren als overbelast: 19 procent heeft complexe *gedrags*problematiek, 9 procent complexe persoonlijke problematiek. Naar schatting is circa 8 procent van het totale aantal deelnemers op ROC Midden Nederland overbelast.⁸ Ook op ROC ASA heeft een groot aantal zorgdeelnemers problemen op meerdere gebieden. Uit het Regiomonitor-onderzoek blijkt dat bijna de helft van alle overbelasten in het mbo een opleiding volgt op niveau 3-4. Op dit moment wordt door de samenwerkende scholen, hulpaanbieders en de gemeente onderzocht hoe de overbelaste jongeren in het mbo op niveau 2-4 het beste geholpen kunnen worden. Door betere signalering moet ook de weg naar de Utrechtse School sneller gevonden kunnen worden voor deelnemers

10.3 Effecten van de Utrechtse School

10.3.1 Intern rendement

Het succes van de Utrechtse School laat zich niet alleen uitdrukken in onderwijsresultaten en een succesvolle schakeling naar vervolgonderwijs of werk, maar ook in de mate waarin de deelnemers zijn geholpen op het gebied van de problemen waarmee zij te maken hebben. Vaak is het oplossen van de problemen, of het ermee leren omgaan een voorwaarde voor het onderwijssucces. Het helpen wegnemen van de belemmeringen die de problemen veroorzaken, duiden we aan als het interne rendement. Vrijwel alle deelnemers van de Utrechtse School hebben te maken met meervoudige problematiek, waarbij gedragsproblemen en problemen in de persoonlijke situatie vrijwel altijd een rol spelen. Voor de overgang naar een regulier mbo-opleiding is het niet alleen belangrijk dat de leerling kwalificatie behaald (AKA-diploma), maar ook dat hij in staat is zich aan te passen aan de eisen die de opleiding stelt. Veel deelnemers van Do It komen in aanmerking voor een vervolg in de beroepsbegeleidende leerweg (bbi) in het mbo. Dat betekent dat zij zich moeten kunnen handhaven in een werksituatie. In het programma en de begeleiding op de Utrechtse School wordt daaraan specifieke aandacht besteed. De problematiek van de deelnemers is zeer individueel bepaald. Juist de stapeling van problemen en de vaak lange probleemgeschiedenis maakt elk geval uniek. Er wordt daarom gewerkt met individuele handelingsplannen, waarin is aangegeven aan welke problemen wordt gewerkt en op welke manier dat gebeurt.

Het interne rendement, dat wil zeggen de toegevoegde waarde in probleemreductie, is nog niet systematisch gemeten in de Utrechtse School. Analyse van individuele gevallen laat zien dat de werkwijze positief effecten heeft. De Utrechtse School heeft inmiddels een systeem van individuele handelingsplannen en periodieke monitoring ingevoerd. Een aandachtspunt voor de toekomst is de nazorg na uitstroom.

7 Regiomonitor Utrecht Voortijdig schoolverlaten: Monitoring Utrechtse School – de deelnemers. KBA, 2010.

8 Regiomonitor Utrecht Voortijdig schoolverlaten: Uitvallers en zorgdeelnemers van ROC Midden Nederland. KBA, 2011

10.3.2 Extern rendement

Voor het extern rendement wordt gekeken naar de uitstroom van de Utrechtse School. In het kader van de Regiomonitor VSV Utrecht worden de deelnemers van de Utrechtse School gevolgd in hun onderwijsloopbaan⁹. Op dit moment zijn uitstroomgegevens bekend van twee cohorten deelnemers, namelijk die van schooljaar 2009-2010 en schooljaar 2010-2011. In het onderzoek wordt op het uitstroommoment gekeken naar het behaalde eindresultaat binnen de Utrechtse School in de vorm van diploma's of certificaten en naar de uitstroombestemming. Vervolgens wordt gekeken of de leerling in het opvolgende schooljaar daadwerkelijk gestart is met de beoogde opleiding en of de leerling een jaar later nog steeds de opleiding volgt. En tot slot wordt elk jaar de balans opgemaakt wat betreft het aantal leerlingen dat een startkwalificatie heeft behaald of VSV-er is geworden.

We geven hier een korte samenvatting van de belangrijkste uitkomsten van de tweede meting. We beperken ons daarbij tot het cohort 2009-2010, omdat van dit cohort ook de gegevens bekend zijn één jaar na de uitstroom. Het onderzoek geeft aan dat de twee cohorten, voor zover nu bekend, niet wezenlijk verschillen wat betreft het gerealiseerde externe rendement.

Onderdeel Start It

Leerlingen binnen Start It volgen onderwijs in de onderbouw van het vmbo. Het is voor deze leerlingen dan ook niet mogelijk om al een diploma of startkwalificatie te halen. De leerlingen zijn allemaal nog leerplichtig en moeten dus ook na uitstroom uit de Utrechtse School nog onderwijs blijven volgen.

Deelnemers	Uitstroom	Diploma	Bestemming	Daadwerkelijk gestart	Situatie na 1 jaar
92	59	n.v.t.	57 onderwijs 2 anders	56 onderwijs	40 van 40 in onderwijs

- Van de 92 deelnemers volgen twaalf leerlingen een verlengd programma in Start It. Tachtig leerlingen zijn uitgestroomd, waarvan 21 intern zijn doorgestroomd (meestal naar Link It) en 59 leerlingen extern zijn uitgestroomd.
- De uitstroombestemming van 57 van de 59 extern uitgestroomde leerlingen is onderwijs: 42 vo, 15 vso/Pro. Twee leerlingen zijn niet uitgestroomd naar onderwijs: één is vertrokken naar het buitenland en één leerling is opgenomen in een penitentiaire inrichting.
- Daadwerkelijk gestart in het volgende schooljaar: van de 57¹⁰ die zijn uitgestroomd met bestemming vo/vso/Pro zijn er 56 daadwerkelijk gestart, waarvan twee leerlingen met enkele maanden vertraging zijn ingestroomd in het vso. Eén leerling met uitstroombestemming vso is niet doorgestroomd naar een onderwijsbestemming. Er was nog geen bestemming voor de leerling bekend.
- Situatie één jaar na uitstroom: alle 40 leerlingen, die inmiddels langer dan een jaar geleden zijn uitgestroomd,¹¹ volgen onderwijs, er zijn geen vsv-ers.
- Nog geen van de Start it leerlingen heeft op de peildatum 1-10-11 een startkwalificatie.
- Het externe rendement in termen van succesvolle doorplaatsing naar onderwijs ligt op 95 procent: 56 van de 59 leerlingen zijn daadwerkelijk doorgestroomd naar vervolgonderwijs. Drie leerlingen zijn niet in onderwijs geplaatst.

Onderdeel Link It

9 Regiomonitor Utrecht Voortijdig schoolverlaten: Monitoring Utrechtse School: tweede meting. KBA, verschijnt februari 2012.

10 Van twee leerlingen zijn geen onderwijsnummergegevens bekend

11 Alleen voor de 43 leerlingen die al in 2009-2010 zijn uitgestroomd kan, aan de hand van het onderwijsnummer, de situatie één jaar na uitstroom worden bepaald. Van 3 leerlingen zijn geen onderwijsnummergegevens bekend.

Leerlingen binnen Link It volgen onderwijs in de bovenbouw van het vmbo (k/t). Leerlingen die na het derde leerjaar uitstromen uit de Utrechtse School kunnen nog geen diploma hebben behaald. Voor alle leerlingen binnen Link It geldt dat zij nog geen startkwalificatie hebben kunnen halen.

Deelnemers	Uitstroom	Diploma	Bestemming	Daadwerkelijk gestart	Situatie na 1 jaar
33	32	15 van de 16 (overige 16 n.v.t.)	29 onderwijs 3 anders	23 onderwijs	10 van 12 in onderwijs

- Van de 33 deelnemers zijn er 32 leerlingen extern uitgestroomd. Een leerling is intern doorgestroomd.
- Van de 32 uitstromers zijn er 16 vanuit klas 3 uitgestroomd (en dus zonder diploma). De andere helft, ook 16, is uitgestroomd vanuit klas 4, waarvan 15 met diploma en 1 zonder diploma.
- De uitstroombestemming van de 32 leerlingen: 7 vo, 5 vso, 17 mbo en 3 anders (2 werk, 1 onbekend).
- Daadwerkelijk gestart in het volgende schooljaar: van de 29 die zijn uitgestroomd met bestemming onderwijs zijn er 23 daadwerkelijk gestart en 6 niet. Het gaat om 4 leerlingen die niet gestart zijn in het mbo, één leerling die niet gestart is in het vo en één leerling die niet gestart is in het VSO.
- Situatie één jaar na uitstroom: van de 12¹² leerlingen die zijn uitgestroomd met bestemming onderwijs zijn er na één jaar 10 in het onderwijs en 2 niet. Nog geen van de Link it leerlingen heeft op de peildatum 1-10-11 een startkwalificatie.
- Het externe rendement in termen van behaalde diploma's bedraagt bijna 95 procent (15 van de 16 in de vierde klas). Het externe rendement in termen van succesvolle doorplaatsing naar onderwijs bedraagt 72 procent: 23 van de 32 leerlingen zijn daadwerkelijk doorgestroomd naar vervolgonderwijs. Negen leerlingen zijn niet in onderwijs geplaatst, één van hen is een jaar later alsnog in het mbo gestart, de overige acht waren op het moment van uitstroom niet meer leerplichtig en zijn een voortijdig schoolverlater.

Onderdeel Do It

Do It leerlingen volgen een AKA-programma en kunnen een diploma halen op mbo-niveau 1. Dat betekent dat zij nog geen startkwalificatie kunnen halen.

Deelnemers	Uitstroom	Diploma	Bestemming	Daadwerkelijk gestart	Situatie na 1 jaar
95	87	50	62 onderwijs 15 werk/leerbaan 10 anders	45 onderwijs	21 van 34 in onderwijs

- Van de 95 deelnemers zijn er 87 uitgestroomd. Er zijn 8 deelnemers die nog een verlengd programma binnen Do It volgen
- Van de 87 uitstromers hebben er 50 een AKA-diploma behaald en 37 niet.
- De uitstroombestemming van de 87 deelnemers: 51 MBO, 11 overig onderwijs, 15 werk/leerbaan en 10 anders (5 leerplicht, 4 onbekend en 1 verhuisd).
- Daadwerkelijk gestart in het volgende schooljaar: van de 62 die zijn uitgestroomd met bestemming onderwijs zijn er 45 daadwerkelijk gestart en 17 niet. Het gaat om 15 leerlingen die niet gestart zijn in het mbo en 2 leerlingen die binnen één maand zijn gestopt in het VSO.
- Situatie één jaar na uitstroom: van de 34 leerlingen¹³ volgen er 21 onderwijs, 13 zijn vsv. Nog geen van de Do it leerlingen heeft op de peildatum 1-10-11 een startkwalificatie.

¹² Alleen voor de 12 leerlingen die al in 2009-2010 zijn uitgestroomd richting onderwijs kan de situatie één jaar na uitstroom worden bepaald.

- Het externe rendement in termen van behaalde diploma's bedraagt 57 procent (50 van de 87).
- Het externe rendement in termen van succesvolle doorplaatsing naar onderwijs bedraagt ongeveer 52 procent (45 van de 87), waarbij moet worden aangetekend dat Do It (AKA) zowel kan toeleiden naar vervolgonderwijs, als naar werk. Voor Do it geldt dat de situatie van deelnemers die niet doorstromen naar een vervolgopleiding (nog) niet in kaart is gebracht. Omdat AKA voor een deel van hen eindonderwijs is, is de vraag hoeveel na uitstroom betaald werk vinden en houden.

Samengevat ligt het externe rendement in termen van succesvolle doorplaatsing naar vervolgonderwijs voor de drie onderdelen Start It, Link It en Do It op respectievelijk 95, 72 en 52 procent. Het moet afgewacht worden of de leerlingen van de Utrechtse School uiteindelijk in het vervolgonderwijs succesvol zullen zijn. Zo blijkt dat van de (meestal gediplomeerde) uitstroom van Do it naar vervolgonderwijs, na een jaar, ongeveer een derde voortijdig schoolverlater is geworden. Over het geheel genomen blijkt bij de vervolgmeting na één jaar echter niet dat er op grote schaal sprake is van uitval.

10.3.3 Omgevingsrendement

De mate waarin de Utrechtse School andere scholen ontlast door de zwaardere 'probleemgevallen' op te vangen noemen we het *omgevingsrendement*. Versterking van de preventieve zorgstructuur is hier een onderdeel van. Bij het aanbieden van zorg in het onderwijs staat preventie centraal, dat wil zeggen het laten volgen van regulier onderwijs, waar nodig met aanvullende zorg en ondersteuning. Scholen zijn zelf primair verantwoordelijk voor hun eigen zorg en lossen problemen in de eerste plaats zelf op. Als de zorg in de scholen goed op orde is, kan de Utrechtse School feitelijk ingezet worden voor die jongeren waarvoor dat echt noodzakelijk is. Daarom is de ontwikkeling van de Utrechtse School gelijk opgegaan met extra investeringen in de zorgstructuur in en rond de scholen.

Naast versterking van de preventieve zorgstructuur vormt ook de ontlasting van de scholen, door plaatsing van overbelaste leerlingen op de Utrechtse School, een aspect van het omgevingsrendement. Doordat leerlingen met een meervoudige en complexe problematiek kunnen doorstromen naar de Utrechtse School neemt de probleemdruk op de verwijzende school af.

Met behulp van cijfers over het aantal voortijdig schoolverlaters in de regio wordt is gekeken in hoeverre de Utrechtse School zorgt voor een vermindering van uitval. Daar wordt alleen naar het vo gekeken, vanwege het kleine aantal plaatsingen vanuit de mbo-instellingen.

Tussen 2009-2010 en 2010-2011 daalde het aantal voortijdig schoolverlaters met 68 en dat terwijl het aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs in Utrecht steeg met 209. Opgemerkt moet worden dat de verschillen tussen de scholen groot zijn. Scholen met speciale vormen van onderwijs (bijvoorbeeld internationale schakelklas) hebben in vergelijking met andere scholen een hoog aantal voortijdig schoolverlaters. Daarnaast zijn er, ondanks de algemene daling van het aantal voortijdig schoolverlaters, ook scholen die de afgelopen twee schooljaren meer voortijdig schoolverlaters kregen. Kijkend naar de twee scholen die de meeste leerlingen plaatsen op de Utrechtse School valt de daling van het aantal voortijdig schoolverlaters op. Op de eerste school daalde het percentage nieuwe voortijdig schoolverlaters van 4,5 procent in schooljaar 2009-2010 naar 3,6 procent in 2010-2011. Op de tweede school bedroegen de percentages respectievelijk 4,5 en 1,9 procent.

Het is niet mogelijk om een direct, causaal verband te leggen tussen de VSV-cijfers op de beide scholen en het functioneren van de Utrechtse School. Wel staat vast dat de leerlingen die zijn doorverwezen naar de Utrechtse School, zonder dat alternatief, een zeer grote kans op uitval hadden gehad. Zouden deze leerlingen zijn uitgevallen, dan hadden de VSV-cijfers zich niet zo positief ontwikkeld. In het vo gaat het per school om relatief kleine aantallen VSV-ers. Hoewel het aantal verwijzingen naar de Utrechtse School per school niet groot is, zou dat aantal wel een aanzienlijk effect hebben op het uitvalpercentage.

13 Alleen voor de 37 leerlingen die al in 2009-2010 zijn uitgestroomd kan de situatie één jaar na uitstroom worden bepaald. Van 3 leerlingen zijn geen onderwijsnummergegevens bekend.

11 Voorbeelden van verschillende typen plusvoorzieningen

In dit hoofdstuk geven we ter illustratie een voorbeeld uit de praktijk van vier typen plusvoorzieningen: coaching, rebound, parttime rebound en een inloopvoorziening. Tijdens de vele bezoeken waarbij de onderzoekers jongeren en professionals geïnterviewd hebben, en in de eigen rapportages en onderzoeksverslagen van diverse regio's, zijn er veel voorbeelden van deze plusvoorzieningen aan de orde gekomen. Duidelijk is dat er gemeenschappelijke kenmerken aan de plusvoorzieningen ten grondslag liggen, waardoor het mogelijk is de voorzieningen in te delen in categorieën. Aan de andere kant viel ook op dat elke plusvoorziening unieke kenmerken heeft, vanwege bijvoorbeeld specifieke doelgroep en problematiek, maar ook door verschillen in visie en draagvlak bij betrokkenen van plusvoorzieningen. Ondanks deze diversiteit binnen de categorieën plusvoorzieningen, hebben we een selectie gemaakt van praktijkvoorbeelden. De voorbeelden voldoen aan de kenmerken van de categorieën plusvoorzieningen zoals omschreven in voorliggende evaluatie. Belangrijk is om te benadrukken dat er vele andere – unieke – voorzieningen genoemd zouden kunnen worden die ook als voorbeeld zouden kunnen dienen.

11.1 Coaching (RMC 29, Rijnmond)

De inzet van 'schoolloopbaancoaches' is een interessante vorm van coaching, vanwege de focus op terugkeer naar regulier onderwijs waarbij rekening gehouden wordt met de behoefte van overbelaste leerlingen aan een betrouwbare volwassene in de buurt die op de achtergrond aanwezig is om te ondersteunen. De schoolloopbaancoach is een coach die ingezet wordt tijdens en na een reboundvoorziening, om de overgang naar en voortzetting van het volgen van regulier onderwijs te ondersteunen.

De Schakel is een bovenschoolse (rebound-)voorziening van de Eenheid Zorg Zuid in Rotterdam-Zuid waar onderwijs en jeugdhulpverlening nauw met elkaar samenwerken om de leerling te ondersteunen. Het uitgangspunt van Eenheid Zorg Zuid is het recht op adequaat onderwijs en zorg op maat. Dit betekent dat onderwijs en hulpverlening aan moeten sluiten op de vraag en mogelijkheden van de leerling. Het uiteindelijke doel is dat jongeren een eigen plek in de samenleving kunnen verwerven en daarbij zelf verantwoordelijkheid kunnen dragen. De doelgroep van de schakel bestaat uit leerplichtige leerlingen tussen de 12 en 18 jaar die om verschillende redenen zijn vastgelopen binnen het reguliere onderwijs, waarbij vaak sprake is van multiproblematiek.

Jongeren die een reboundtraject volgen bij de Schakel kunnen begeleiding krijgen van een schoolloopbaancoach. Tijdens het traject van drie tot zes maanden leren de jongeren de schoolloopbaancoach goed kennen. Het doel is dat de coach "met veel humor en op basis van vertrouwen" een goede band opbouwt met de jongeren. Als de jongeren vervolgens terugstromen naar het regulier onderwijs, houdt de schoolloopbaancoach contact met de jongeren. Het idee hierachter is dat het voor de jongeren erg belangrijk is dat er een volwassen professional in de buurt is die de jongeren begrijpt, steunt en motiveert, en die voor langere tijd op de achtergrond aanwezig is om hulp te bieden. De schoolloopbaancoach onderhoudt contact met de school waar de jongere regulier onderwijs volgt, en is eenvoudig bereikbaar en snel beschikbaar als er hulp nodig is.

11.2 Rebound (RMC regio 21, Agglomeratie Amsterdam)

Een voorbeeld van een reboundvoorziening is de 'Keerklas' van het Wellantcollege (MBO) in Aalsmeer. De doelgroep bestaat uit overbelaste jongeren tussen de 16 en de 23 jaar uit de regio zonder startkwalificatie met belangstelling voor werk in de groene sector. Het doel is om hen via een onderwijstraject alsnog een startkwalificatie te laten behalen. In 2009 werd door RMC regio 21 in de projectplannen voor plusvoorzieningen genoemd dat er in de regio Amstelland en Meerlanden een toename werd

geconstateerd van 'grote stadsproblematiek'. Meer jongeren dan voorheen ontwikkelen onder druk van hun sociale omgeving psychosociale problematiek die van invloed is op het functioneren, waardoor het halen van een startkwalificatie onder grote druk komt te staan. Deze jongeren zijn cognitief in staat regulier onderwijs te volgen dat leidt tot een startkwalificatie, mits er sprake is van een optimale begeleiding. De Keerklas is een voorziening die de overbelaste jongeren in een aparte groep opleidt. Omdat er sprake is van een te grote problematiek en sterk schoolafwijzend gedrag, volstaat regulier onderwijs niet.

De Keerklas is een voorziening waarbij op basis van het principe van 'werkplekgericht leren' scholing, begeleiding, zorg en arbeidstoeleiding één samenhangend geheel vormen. De Keerklas kenmerkt zich kleinschaligheid met een deelnemersgerichte begeleiding en benadering. De begeleiding wordt zoveel mogelijk door één persoon gedaan, de trajectcoach. Deze wordt bijgestaan door een onderwijsassistent die werkt volgens de op de locatie aanwezige zorgstructuur. Indien noodzakelijk regelt de trajectcoach samen met de zorgcoördinator de inzet van instanties en organisaties op het gebied van werk, inkomen en huisvesting. Zo nodig activeert hij het regionale zorg- en re-integratienetwerk. De trajectcoach is hierbij de spin in het web.

De Keerklas is een tijdelijke voorziening. Deelnemers kunnen op ieder moment van het jaar in- en uitstromen waarbij de maximale verblijfsduur een jaar is. De trajectcoach stelt voor iedere deelnemer een handelingsplan op, waarbij veel aandacht wordt besteed aan het aanleren van sociale en beroepsmatige competenties en waarbij daarnaast het oriënteren op toekomstige beroepsmogelijkheden een belangrijke component vormt. De deelnemers werken ongeveer de helft van de week in een voor dit doel ingerichte schoolwerkplaats annex winkel, waar producten worden verkocht die door de deelnemers kunnen worden gefokt, geteeld, maar ook vervaardigd of opgeknapt. Na het verblijf in de Keerklas heeft de deelnemer een positieve schoolervaring en is hij in staat (weer) in te stromen in de reguliere niveau 2 bol of bbl opleiding.

11.3 Parttime rebound (RMC regio 22 en 24, West-Friesland en Noord-Kennemerland)

Op het Tabor d'Ampte (vo) kan de TOP-voorziening (Tijdelijke Ondersteuning bij Problemen) gecategoriseerd worden als parttime rebound. De voorziening is bedoeld voor leerlingen met een leerling-gebonden financiering, maar ook voor leerlingen die tijdelijk hulp en/of ondersteuning nodig hebben. Wanneer er extra hulp nodig is, kan een ambulant begeleider een leerling aanmelden bij de TOP-voorziening. Leerlingen zonder leerlinggebonden financiering worden eerst aangemeld bij het Zorg Advies Team. Ouders worden nauw betrokken bij het proces; door een orthopedagoog wordt contact onderhouden met ouders, en in overleg met de leerling en de ouders wordt een handelingsplan opgesteld. Dit handelingsplan wordt met een medewerker van de TOP-voorziening en eventueel een mentor besproken in een plaatsingsgesprek. Tijdens dit gesprek wordt een persoonlijke overeenkomst getekend door de ouder(s), leerling en medewerker van de TOP-voorziening. De TOP-voorziening levert zorg op maat door in overleg met de leerling af te stemmen welke begeleiding gewenst is. De TOP-voorziening kan fungeren als 'time-out': een opvanglocatie binnen de school waar de leerlingen gedurende een bepaalde periode een deel van de dag doorbrengen. Afhankelijk van de afspraken die gemaakt worden in het handelingsplan, volgt de jongere een aantal uren per schooldag in de reguliere klas en een aantal uren in de TOP-voorziening. Kenmerkend aan de TOP-voorziening zijn de kleine groepen, individuele aandacht en gerichtheid op het volgen van onderwijs. De voorziening biedt hulp bij het plannen en organiseren van schoolwerk en de mogelijkheid tot het maken van toetsen in de voorziening. De TOP-voorziening kan tijdelijke opvang bieden bij kritieke situaties, zoals bijvoorbeeld explosief gedrag van de leerling in de les. Hiermee vangt de voorziening de overbelaste leerlingen op binnen de school, en tevens ontlast het de reguliere klassen bij lastige situaties.

11.4 Inloopvoorziening (RMC regio 1, 2, 3 - Oost-Groningen, Noord-Groningen en Centraal en Westelijk Groningen)

Bij 'Jimmy's' kunnen jongeren binnen het vo en mbo uit de stad en provincie Groningen terecht met vragen op diverse leefgebieden. Het is een inloopvoorziening voor alle Groningse jongeren van 15 jaar tot 23 jaar die informatie en advies biedt op een breed terrein (o.a. geld, seks, opleidingen, werk, uitgaan, etc.). Naast de adviserende functie die het heeft, fungeert deze voorziening als ontmoetingsplaats en als co-werkplek voor jongeren.

De inloopvoorziening heeft zich inmiddels ontwikkeld tot een concept waarbij onderstaande zaken als leidende principes worden gehanteerd in de uitvoering. Een voorziening die verschillende op jeugd betrokken domeinen aan elkaar verbindt. Jimmy's ontwikkelt zich door als een antwoord op verschillende jeugd vraagstukken, waaronder de invulling van het Centrum voor Jeugd en Gezin voor jongeren, jongerenwerk nieuwe stijl en de aanstaande transitie en transformatie jeugdzorg. Naast de stad Groningen wordt het concept momenteel geïmplementeerd in de regio's Noord en Oost Groningen.

Er worden vier onderdelen onderscheiden:

1. Jongeren zijn 'mede-eigenaar' van Jimmy's;
2. Jimmy's biedt kwalitatief en betrouwbare informatie en advies over allerlei zaken waar jongeren vragen over kunnen hebben;
3. Jimmy's gaat samen met de jongere op zoek naar het antwoord;
4. Jimmy's neemt niet over, maar faciliteert en ondersteunt;
5. Jimmy's is een volledige co-creatie van jongeren en professionals;
6. Jimmy's is niet alleen een plek waar jongeren iets kunnen halen, maar ze kunnen er ook iets komen brengen;
7. Jimmy's focust op talentontwikkeling;
8. Bij Jimmy's kunnen jongeren ontdekken waar hun talenten liggen;
9. Jimmy's is een plek waar jongeren elkaar ontmoeten;
10. Waar jongeren gestimuleerd worden en elkaar stimuleren om actief te zijn, samen dingen ondernemen en doen.

Bijlage A Ontwikkeling vragenlijst Multiproblematiek jongeren

Operationalisering overbelasting

Bij het opstellen van de vragenlijst ten behoeve van de evaluatie plusvoorzieningen was het nodig om dieper in te gaan op de operationalisering van het begrip overbelasting. Voortijdig schoolverlaters die in de categorie 'overbelasten' vallen hebben de capaciteit om een startkwalificatie te behalen, maar door een opeenstapeling van problemen vallen zij toch uit. Het probleem is dat de optelsom van positieve en negatieve factoren negatief uitpakt met schooluitval als gevolg. Het hebben van meerdere problemen op zich hoeft niet te betekenen dat iemand overbelast raakt en daarmee risico loopt op schooluitval.

Bij meten van overbelasting worden de volgende indicatoren betrokken:

1. Het aantal levensgebieden waarop problemen of risicofactoren bestaan.
2. Dreigende schooluitval, geoperationaliseerd door de volgende indicatoren:
 - Negatief schoolgedrag (spijbelen, te laat komen, de les uit gestuurd worden)
 - Visie op de voortgang op school (hoe goed gaat het, achterlopen)
 - Motivatie om een diploma te halen
 - Vertrouwen in het zullen halen van een diploma
 - Willen stoppen met de opleiding
 - Het aantal problemen waarvan de jongere vindt dat het negatieve invloed heeft op de kans op een eindexamen

Subjectieve inschatting van invloed van problemen

Bij de laatste indicator, het aantal problemen waarvan de jongere vindt dat het negatieve invloed heeft op de kans op een eindexamen, moet opgemerkt worden dat de antwoorden op deze schoolgerelateerde vragen voorzichtig geïnterpreteerd dienen te worden; ten eerste is het niet zeker of jongeren zich bewust zijn van de invloed van hun problemen op de school (prestaties). Ten tweede zal het in veel gevallen zo zijn dat een opeenhoping van problemen zorgt voor mogelijke schooluitval, terwijl de problemen op zichzelf misschien niet tot schooluitval zullen leiden. Deze indicator wordt wel meegenomen, maar resultaten zullen ook los van deze subjectieve indicator geanalyseerd worden.

Operationalisering leefgebieden van jongeren

Om de leefgebieden te bepalen waarop problemen kunnen ontstaan, zijn we uitgegaan van de brede definitie uit het WRR rapport 'vertrouwen in de school'(2009). Allereerst hebben we leefgebieden vastgesteld waarop overbelaste jongeren problemen kunnen ontwikkelen

Drie leefwerelden

In het WRR rapport worden de volgende drie leefwerelden van jongeren genoemd: thuis, de school en de buurt. Risicofactoren die genoemd worden in het WRR rapport per leefwereld zijn de volgende:

Thuis

- Gebroken gezinnen
- Een ouder gezinnen
- Geen ouders in het spel
- Vaak verhuizen
- Armoede
- Ruzie tussen gezinsleden
- Gebrek aan structuur

School

- Overstap van vmbo naar mbo
- Verkeerde studiekeuze
- In verhouding veel mogelijk overbelaste leerlingen binnen een school

Buurt

- Onveiligheid
- 'Verkeerde' vrienden
- Armoede probleem cumulatie gebied
- Drugsgebruik

Daarnaast worden factoren genoemd die op het niveau van de leerling te vinden zijn, zoals psycho-sociale problemen, verslaving, schulden, crimineel gedrag, het hebben van zorgtaken, gezondheidsproblemen en het meemaken van ernstige gebeurtenissen die veel impact hebben.

Het rapport geeft geen gedetailleerde indeling in leefgebieden waarop problemen kunnen ontstaan. Omdat een dergelijke indeling gewenst is bij het operationaliseren van overbelasting, zijn verschillende bronnen geraadpleegd waarin ook onderscheid gemaakt wordt tussen leefgebieden van jongeren waarop problemen kunnen ontstaan.

In de 'Tijdelijke subsidieregeling plusvoorzieningen overbelaste jongeren', worden de volgende leefgebieden genoemd: gezondheid, financiën, huisvesting, sociale omgeving en maatschappelijk functioneren. Om alle aspecten aan de orde te laten komen die ook in het WRR rapport genoemd zijn, en om bovendien aspecten aan de orde te laten komen waarvan uit onderzoek gebleken is dat deze gerelateerd zijn aan voortijdig schoolverlaten, is de indeling in leefgebieden voor de vragenlijst verfijnd en uitgebreid. Deze aanpassingen zijn mede gebaseerd op indelingen die gebruikt worden in de jeugdhulpverlening, zoals de R75, het JIP, Dienst SZW en Jeugdpeiling.

Tabel 34 Leefgebieden

Leefgebieden volgens de regeling	Uitwerking leefgebieden vragenlijst	Deelonderwerpen per leefgebied
Gezondheid	Gezondheid	Lichamelijke gezondheid Psychische gezondheid Verslaving
Financiën	Financiën	Geldzorgen en/of schulden van de jongere Geldzorgen of schulden van de ouders
Huisvesting	Huisvesting	Vaste woon- of verblijfplaats Tevredenheid met woonsituatie Gevoel van veiligheid thuis Stabiliteit (geen verhuizing in het vooruitzicht)
Sociale omgeving	Psycho-sociaal	Pesten Geweld Conflicten Welbevinden
	Sociale contacten	Contact met vrienden/vriendinnen Contact met ouders/verzorgers/broers zussen Contact met leraren
	Gezin	Gezinssamenstelling Gezondheid van gezinsleden Zorgtaken Conflicten thuis Geborgenheid
	Buurt	APC gebied Gevoel van veiligheid in de buurt
Maatschappelijk functioneren	Politie/justitie	Crimineel gedrag In aanraking komen met politie/justitie
	School	Motivatie Studiekeuze Spijbelen Te laat komen De les uit gestuurd worden
	Ernstige gebeurtenis	Ernstige gebeurtenis met veel impact

Ontwikkeling vragenlijst

Op basis van het theoretisch kader is een conceptvragenlijst opgesteld. Deze vragenlijst bestaat uit achtergrondkenmerken van de leerling, schoolgerelateerde vragen en vragen per leefgebied. Per onderdeel wordt uitgelegd hoe de samenstelling ervan gekomen.

Onderdeel 1 vragenlijst: Achtergrondkenmerken

Bij de achtergrondkenmerken wordt onder andere gevraagd naar de het niveau en leerjaar en naar de postcode om het apc-gebied vast te stellen. De overige achtergrondkenmerken dienen als controlevariabelen.

Onderdeel 2 vragenlijst: School

In het vragenblok 'school' wordt het gedrag met betrekking tot de school gemeten omdat negatief gedrag (spijbelen, te laat komen, de les uit gestuurd worden) op school voorspellend is voor schooluitval.

Daarnaast blijken ook andere factoren, zoals motivatie en vertrouwen, belangrijke voorspellers voor latere uitval te zijn. Om deze reden zijn de volgende onderwerpen in dit vragenblok opgenomen:

- Negatief schoolgedrag (spijbelen, te laat komen, de les uit gestuurd worden)
- Visie op de voortgang op school (hoe goed gaat het, achterlopen)
- Motivatie om een diploma te halen
- Vertrouwen in het zullen halen van een diploma
- Willen stoppen met de opleiding

De resultaten van deze paragraaf dienen als indicator voor dreigende schooluitval.

Onderdeel 3 vragenlijst: Leefgebieden

Voor elk van de deelonderwerpen per leefgebied zijn vragen opgesteld die de jongeren zelf kunnen beantwoorden. Er wordt gevraagd naar de situatie in de laatste drie maanden; het gaat immers om de mogelijke overbelasting op het moment dat de vragenlijst wordt ingevuld. Bij het opstellen van de vragenlijst is zoveel mogelijk uitgegaan van de formulering van vragen in bestaande, gevalideerde vragenlijsten en van instrumenten voor indicatiestelling die gebruikt worden door scholen bij het doorverwijzen naar een (plus)-voorziening (zie literatuurlijst).

Daarnaast is er in de vragenlijst die gebruikt is bij de pilot, in eerste instantie voor gekozen om na elk vragenblok (leefgebied) de vraag te stellen "Heb je wel eens problemen op het gebied van <naam levensgebied> die ervoor zorgen dat het op school minder goed gaat?".

Onderdeel 4 vragenlijst: Ernstige gebeurtenis

In het WRR rapport wordt expliciet genoemd dat overbelaste jongeren vaak één of meer ernstige gebeurtenissen hebben meegemaakt die veel invloed hebben gehad op het leven van de jongeren, zoals echtscheiding van de ouders of een sterfgeval in de omgeving.

Pilot vragenlijst

De vragenlijst die ontwikkeld is op basis van de theoretische achtergrond is getest in een pilot. Deze paragraaf beschrijft achtereenvolgens de keuze voor de steekproef, de resultaten van de pilot en de conclusies die hieruit getrokken zijn.

Keuze steekproef

De vragenlijst is getest onder mbo studenten die zijn opgenomen in het mbo-studentenpanel van ResearchNed14. Er is voor deze groep gekozen, omdat ook in de plusvoorzieningen een grote groep mbo-studenten te vinden is. De pilot had als doel om na te gaan hoe jongeren de vragenlijst ervaren en beoordelen. We gaan ervan uit dat, hoewel in deze groep waarschijnlijk het grootste deel niet overbelast is, op grond van hun oordeel wel een representatief beeld gevormd kan worden van de ervaren duidelijkheid en subjectieve oordelen over de vragenlijst. De vragen die wij hiermee wilden beantwoorden luiden als volgt:

1. Zijn de vragen duidelijk geformuleerd? Zo niet, waar zit de onduidelijkheid?
2. Is de vragenlijst mogelijk te lang volgens de jongeren?
3. Hebben de jongeren een negatief oordeel (moeilijk, te persoonlijk, saai) over de vragen?
4. Hebben de jongeren een positief oordeel (leuk, interessant, leerzaam) over de vragen?

Er zijn 1.723 mbo-studenten uitgenodigd om de vragenlijst in te vullen, waarvan er 768 gerespondeerd hebben. De jongeren konden per vragenblok (leefgebied) aangeven wat zij van de vragen vonden. Zij konden kiezen uit de volgende antwoordcategorieën:

- Leuk
- Interessant
- Moeilijk
- Onduidelijk
- Leerzaam
- Te persoonlijk
- Saai
- Te veel vragen
- Geen van deze dingen

Ook kregen zij per vragenblok (leefgebied) de gelegenheid om een opmerking te maken. Per vragenblok worden de resultaten weergegeven.

Tabel 35 *Beoordeling leefgebieden (% van de respondenten die term van toepassing vond) (n=768)*

	Leuk	Inter- sant	Leerzaam	Moeilijk	Te persoonlijk	Saai	On- duidelijk	Te veel vragen
Op school	32	33	7	1	1	14	4	1
Problemen met anderen	22	32	7	4	8	1	3	1
Wonen	24	27	4	2	6	9	1	0
Gezin	18	26	8	5	17	4	2	2
Vrije tijd	28	22	4	1	6	10	2	1
Gezondheid	21	32	7	3	6	7	1	1
Geldzorgen	16	24	6	2	17	10	1	1
Politie	20	26	5	1	9	9	1	2
Vragenlijst algemeen	39	47	18	2	11	9	3	6

Bron: Pilotvragenlijst evaluatie Plusvoorzieningen.

We vatten hieronder de resultaten samen per vraag die we wilden beantwoorden met deze pilot.

1. Zijn de vragen duidelijk geformuleerd? Zo niet, waar zit de onduidelijkheid?

Een kleine groep (3 procent gemiddeld) vond de vragen niet duidelijk en op basis hiervan zijn een paar aanpassingen gedaan. Enkele formuleringen zijn enigszins aangepast om de eenduidigheid te waarborgen. Daarnaast bleek dat de afsluitende vraag "Heb je wel eens problemen op het gebied van <naam levensgebied> die ervoor zorgen dat het op school minder goed gaat?" door een aantal respondenten als onduidelijk werd ervaren. Het was voor hen niet duidelijk op welke problemen we dan precies doelden. Om deze reden is ervoor gekozen om voor elk probleem waarvan de jongere aangeeft dat er sprake van is, concreet na te vragen of dit specifieke probleem ervoor zorgt dat het minder goed gaat op school.

2. Is de vragenlijst mogelijk te lang volgens de jongeren?

In het algemeen vond slechts zes procent dat de vragenlijst te veel vragen bevat. Per deelonderwerp lag dit percentage nog lager.

3. Hebben de jongeren een negatief oordeel (moeilijk, te persoonlijk, saai) over de vragen?

Slechts twee procent vond de vragenlijst moeilijk. Helaas vond een wat groter deel de vragenlijst te persoonlijk (11%) en saai (9%). Vooral de vragen over het gezin en over geldzorgen werden nogal eens als te persoonlijk beoordeeld. Omdat juist deze leefgebieden vaak genoemd worden in de context van overbelasting, is er voor gekozen deze vragen wel te handhaven.

4. Hebben de jongeren een positief oordeel (leuk, interessant, leerzaam) over de vragen?

Opvallend is dat 39 procent de vragenlijst 'leuk' vindt en zelfs 47 procent vindt de vragenlijst 'interessant'.

Betrouwbaarheid

Motivatie, negatief schoolgedrag (spijbelen, te laat komen, schorsingen).

Definitieve vragenlijst

In de definitieve vragenlijst (Bijlage B) zijn de bevindingen van de pilot verwerkt. Het resultaat is een vragenlijst die eenduidig is en door het grootste deel van de doelgroep positief beoordeeld wordt. Belangrijk is te vermelden dat de vragenlijst zowel op papier als online beschikbaar is. In de online versie is de vragenlijst korter, omdat hier een routing kan worden toegepast; als een jongere aangeeft geen problemen op een bepaald gebied te hebben, dan wordt in de online versie geen vraag gesteld over de mate waarin die problemen mogelijk de school beïnvloeden, terwijl dat in de papieren versie onvermijdelijk is. Tot nu toe blijkt dat het overgrote deel van de regio's de online versie van de vragenlijst gebruikt.

De vragenlijst wordt bij de jongeren afgenomen onder begeleiding van iemand die bekend is met de problematiek van de jongere, zoals bijvoorbeeld de zorgcoördinator. Daarom kunnen we ervan uit gaan dat de vragenlijst tot het einde wordt ingevuld en dat de problemen voor zover deze bekend zijn bij de zorgcoördinator, worden aangegeven. Echter, het blijft mogelijk dat er problemen spelen waar de zorgcoördinator niets van weet en waar de jongere ook in deze vragenlijst geen melding van maakt.

Bijlage B Vragenlijst multiproblematiek I

1 Achtergrondkenmerken

- V1. Wat is je geboortedatum?
- V2. Ben je een jongen of een meisje?
- V3. Wat zijn de vier cijfers van je postcode?
- V4. In welk land ben je geboren?
- V5. In welk land is je moeder geboren?
- V6. In welk land is je vader geboren?
- V7. Vind je het goed als we je over een aantal maanden nog 1 keer per e-mail benaderen om te vragen hoe het gaat op school? Ja / Nee
- V8. Wat is je e-mailadres? <e-mailadres1 e-mailadres2>
- V9. We willen graag weten of je de laatste drie maanden naar school bent geweest. Kies het antwoord dat het best bij je past.
1. Ik stond de laatste drie maanden niet ingeschreven op een school (ga door naar vraag 18)
 2. Ik stond de laatste drie maanden wel ingeschreven op een school, maar ik ging (bijna) niet naar school (→ door naar vraag 10)
 3. Ik stond de laatste drie maanden wel ingeschreven op een school, en ik ging ook (meestal) naar school (→ door naar vraag 10)
- V10. Hoe heet je school?
- V11. Welke opleiding volg je?
- V12. In welk leerjaar zit je?

2 Op school

- V13. Hoe vind je dat het over het algemeen gaat met je opleiding? Denk bij het invullen aan de laatste drie maanden.
- Heel goed
 - Goed
 - Niet goed en niet slecht
 - Slecht
 - Heel slecht
- V14. Geef aan of de volgende stellingen kloppen. Denk bij het invullen aan de laatste drie maanden.
<Klopt helemaal, klopt een beetje, klopt niet >
1. Ik vind mijn opleiding leuk
 2. Ik ben blij met de keuze voor mijn opleiding
 3. Ik kan mijn opleiding goed aan
 4. Ik loop achter op school
 5. Ik wil heel graag mijn diploma halen
 6. Ik denk dat ik mijn diploma ga halen
 7. Ik vind mijn school te moeilijk
 8. Ik wil stoppen met school
- V15. Hoe vaak heb je gespijbeld in de afgelopen 3 maanden?
- Nooit
 - Minder dan 1 keer per maand
 - Maandelijks
 - Wekelijks
 - Dagelijks

V16. Hoe vaak ben je te laat op school of stage gekomen in de afgelopen 3 maanden?

- Nooit
- Minder dan 1 keer per maand
- Maandelijks
- Wekelijks
- Dagelijks

V17. Hoe vaak ben je de les uitgestuurd in de afgelopen drie maanden?

- Nooit
- Minder dan 1 keer per maand
- Maandelijks
- Wekelijks
- Dagelijks

3 Problemen met anderen

V18. Geef van elk van de volgende stellingen aan of jij het ermee eens bent. Denk bij het invullen aan de laatste drie maanden. (Klopt helemaal, klopt een beetje, klopt niet)

- Anderen pesten mij
- Ik pest anderen
- Mensen gebruiken geweld tegen mij (bijvoorbeeld schoppen, slaan)
- Ik gebruik zelf geweld tegen anderen (bijvoorbeeld schoppen, slaan)
- Ik voel me ongelukkig
- Ik heb problemen in de omgang met anderen (vrienden, familie, leraren)

V19. Geef van de volgende problemen aan of deze ervoor zorgen dat het minder goed gaat met je opleiding. Als je bij de vorige vraag hebt ingevuld dat een stelling niet klopt, kruis dan hieronder ook "Nee, dit klopt niet" aan. [Antwoordmogelijkheden: Nee, dit klopt niet- Ja, en hierdoor gaat mijn opleiding minder goed- Ja, maar dit maakt niet uit voor hoe het met mijn opleiding gaat- Ik weet het niet-]

- Anderen pesten bij
- Ik pest anderen
- Mensen gebruiken geweld tegen mij (bijvoorbeeld schoppen, slaan)
- Ik gebruik zelf geweld tegen anderen (bijvoorbeeld schoppen, slaan)
- Ik voel me ongelukkig
- Ik heb problemen in de omgang met anderen (vrienden, familie, leraren)

4 Wonen

V20. Bij wie woon je?

- Ik woon bij allebei mijn ouders
- Ik woon bij mijn moeder
- Ik woon bij mijn vader
- Ik woon bij mijn moeder en haar partner
- Ik woon bij mijn vader en zijn partner
- Ik woon bij een ander lid uit mijn familie
- Ik woon in een pleeggezin / bij mijn adoptieouders
- Ik woon in een leefgroep
- Ik woon op kamers
- Ik woon op mezelf, alleen
- Ik woon samen met mijn partner

Ik woon op mezelf, met mijn kind(eren)

Ik woon samen met partner en kind (eren)

Anders, nl.

- V21. Geef van elk van de volgende stellingen aan of jij het ermee eens bent. Denk bij het invullen aan de laatste drie maanden. (Klopt helemaal, klopt een beetje, klopt niet)
- Ik voel mij niet veilig thuis
 - Ik voel mij niet veilig in mijn buurt
 - Ik voel me niet thuis waar ik woon
 - Ik weet niet zeker of ik nog lang blijf wonen waar ik woon
 - Ik heb problemen met de mensen waar ik nu bij woon
 - Ik wil graag verhuizen
- V22. Geef van de volgende problemen aan of deze ervoor zorgen dat het minder goed gaat met je opleiding. Als je bij de vorige vraag hebt ingevuld dat een stelling niet klopt, kruis dan hieronder ook "Nee, dit klopt niet" aan. [Antwoordmogelijkheden: Nee, dit klopt niet- Ja, en hierdoor gaat mijn opleiding minder goed- Ja, maar dit maakt niet uit voor hoe het met mijn opleiding gaat- Ik weet het niet-]
- Ik voel mij niet veilig thuis
 - Ik voel mij niet veilig in mijn buurt
 - Ik voel me niet thuis waar ik woon
 - Ik weet niet zeker of ik nog lang blijf wonen waar ik woon
 - Ik heb problemen met de mensen waar ik nu bij woon
 - Ik wil graag verhuizen

5 Gezin

- V23. Geef van elk van de volgende stellingen aan of jij het ermee eens bent. Denk bij het invullen aan de laatste drie maanden. (Klopt helemaal, klopt een beetje, klopt niet, niet van toepassing)
- Ik kan niet goed met mijn (stief)moeder praten als ik ergens mee zit
 - Ik kan niet goed met mijn (stief)vader praten als ik ergens mee zit
 - Ik kan niet goed met mijn broers/zussen overweg
 - Mijn ouders begrijpen mij niet
 - Ik vind het niet gezellig thuis
 - Er gebeuren vaak vervelende dingen bij mij thuis
 - Er is vaak ruzie bij mij thuis
 - Er is iemand langere tijd ziek of gehandicapt bij mij thuis
 - Er heeft iemand last van psychische klachten bij mij thuis (depressiviteit, schizofrenie, psychoses)
 - Ik moet meer dan 2 uur per dag zorgen voor iemand in mijn familie (bijv. oppassen, boodschappen doen, zorgtaken)
- V24. Geef van de volgende problemen aan of deze ervoor zorgen dat het minder goed gaat met je opleiding. Als je bij de vorige vraag hebt ingevuld dat een stelling niet klopt, kruis dan hieronder ook "Nee, dit klopt niet" aan. [Antwoordmogelijkheden: Nee, dit klopt niet- Ja, en hierdoor gaat mijn opleiding minder goed- Ja, maar dit maakt niet uit voor hoe het met mijn opleiding gaat- Ik weet het niet- niet van toepassing]
- Ik kan niet goed met mijn (stief)moeder praten als ik ergens mee zit
 - Ik kan niet goed met mijn (stief)vader praten als ik ergens mee zit
 - Ik kan niet goed met mijn broers/zussen overweg
 - Mijn ouders begrijpen mij niet
 - Ik vind het niet gezellig thuis
 - Er gebeuren vaak vervelend dingen bij mij thuis
 - Er is vaak ruzie bij mij thuis
 - Er is iemand langere tijd ziek of gehandicapt bij mij thuis
 - Er heeft iemand last van psychische klachten bij mij thuis (depressiviteit, schizofrenie, psychoses)

- Ik moet meer dan 2 uur per dag zorgen voor iemand in mijn familie (bijv. oppassen, boodschappen doen, zorgtaken)

6 Vrije tijd

- V25. Geef van elk van de volgende stellingen aan of jij het ermee eens bent. Denk bij het invullen aan de laatste drie maanden. (Klopt helemaal, klopt een beetje, klopt niet, niet van toepassing)
- Ik heb geen (goede) vrienden
 - Ik kan niet goed met mijn vrienden praten over dingen waar ik mee zit
 - Door mijn vriend(inn)en doe ik wel eens dingen die eigenlijk niet mogen
 - Ik hoor wel eens van anderen dat zij vinden dat mijn vriend(inn)en een slechte invloed op mij hebben
- V26. Geef van de volgende problemen aan of deze ervoor zorgen dat het minder goed gaat met je opleiding. Als je bij de vorige vraag hebt ingevuld dat een stelling niet klopt, kruis dan hieronder ook "Nee, dit klopt niet" aan. [Antwoordmogelijkheden: Nee, dit klopt niet- Ja, en hierdoor gaat mijn opleiding minder goed- Ja, maar dit maakt niet uit voor hoe het met mijn opleiding gaat- Ik weet het niet niet van toepassing-]
- Ik heb geen (goede) vrienden
 - Ik kan niet goed met mijn vrienden praten over dingen waar ik mee zit
 - Door mijn vriend(inn)en doe ik wel eens dingen die eigenlijk niet mogen
 - Ik hoor wel eens van anderen dat zij vinden dat mijn vriend(inn)en een slechte invloed op mij hebben

7 Gezondheid

- V27. Geef aan hoe vaak je de volgende dingen doet (Nooit, minder dan 1 keer per maand, maandelijks, wekelijks, dagelijks)
- Sigaretten roken
 - Alcohol (bijv. wijn, bier) drinken
 - Blowen
 - XTC/hard drugs gebruiken
 - Doorgaan met gamen/internetten terwijl je beter zou kunnen stoppen
- V28. Geef van de volgende problemen aan of deze ervoor zorgen dat het minder goed gaat met je opleiding. Als je bij de vorige vraag hebt ingevuld dat je iets nooit doet, kruis dan hieronder ook "Nee, dit doe ik nooit" aan. [Antwoordmogelijkheden: Nee, dit doe ik nooit- Ja, en hierdoor gaat mijn opleiding minder goed- Ja, maar dit maakt niet uit voor hoe het met mijn opleiding gaat- Ik weet het niet-]
- Sigaretten roken
 - Alcohol (bijv. wijn, bier) drinken
 - Blowen
 - XTC/hard drugs gebruiken
 - Doorgaan met gamen/internetten terwijl je beter zou kunnen stoppen
- V29. Ben je de afgelopen drie maanden wel eens niet naar school geweest omdat je ziek was?
- Nee
 - 1 tot 2 keer
 - 3 tot 4 keer
 - Meer dan 4 keer
- V30. Heb je een van de volgende lichamelijke handicaps, functiebeperkingen of (chronische) ziektes?
- Je kunt meerdere antwoorden aankruisen.
 - Nee
 - Ik ben blind/slechtziend
 - Ik ben doof/slechthorend
 - Ik heb problemen met bewegen/ ben rolstoelgebonden

- Ik heb ADHD/concentratieproblemen
 - Ik heb psychische problemen
 - Ik heb een autistische stoornis (bijv. Asperger, PDD-NOS)
 - Ik heb vaak last van vermoeidheid, energietekort
 - Ik heb dyslexie of overige spraak-/taalstoornissen
 - Ik heb vaak last van migraine, ernstige hoofdpijn
 - Ik heb RSI
 - Ik heb een andere handicap, chronische ziekte of functiebeperking, namelijk:
- V31. Als je gezondheidsproblemen hebt (gehad), kan je dan aangeven of dit ervoor heeft gezorgd dat het minder goed gaat met jouw opleiding? [Antwoordmogelijkheden: Nee, hier heb ik nooit last van- Ja, en hierdoor gaat mijn opleiding minder goed- Ja, maar dit maakt niet uit voor hoe het met mijn opleiding gaat- Ik weet het niet-]

8 Geldzorgen

- V32. Geef van elk van de volgende stellingen aan of jij het ermee eens bent. Denk bij het invullen aan de laatste drie maanden. (Klopt helemaal, klopt een beetje, klopt niet, niet van toepassing)
- Ik heb zorgen om geld
 - Mijn ouders hebben geldzorgen
 - Ik heb last van schulden
 - Mijn ouders hebben last van schulden
- V33. Geef van de volgende problemen aan of deze ervoor zorgen dat het minder goed gaat met je opleiding. Als je bij de vorige vraag hebt ingevuld dat een stelling niet klopt, kruis dan hieronder ook "Nee, dit klopt niet" aan. [Antwoordmogelijkheden: Nee, dit klopt niet- Ja, en hierdoor gaat mijn opleiding minder goed- Ja, maar dit maakt niet uit voor hoe het met mijn opleiding gaat- Ik weet het niet- niet van toepassing]
- Ik heb zorgen om geld
 - Mijn ouders hebben geldzorgen
 - Ik heb last van schulden
 - Mijn ouders hebben last van schulden

9 Politie

- V34. Geef van elk van de volgende zaken aan hoe vaak het is voorgekomen. Denk bij het invullen aan de laatste drie maanden. (nooit, 1 keer, twee keer, drie of meer keer, zeg ik liever niet)
- Iets doen waarvan ik weet dat ik ervoor opgepakt kan worden door de politie
 - Opgepakt worden door de politie
 - Een taakstraf krijgen
- V35. Heb je een strafblad? (ja, nee, zeg ik liever niet)
- V36. Geef van de volgende problemen aan of deze ervoor zorgen dat het minder goed gaat met je opleiding. Als je bij de vorige vraag hebt ingevuld dat iets niet is voorgekomen, kruis dan hieronder ook "Nooit voorgekomen" aan. [Antwoordmogelijkheden: Nooit voorgekomen- Ja, en hierdoor gaat mijn opleiding minder goed- Ja, maar dit maakt niet uit voor hoe het met mijn opleiding gaat- Zeg ik liever niet-]
- Iets doen waarvan ik weet dat ik ervoor opgepakt kan worden door de politie
 - Opgepakt worden door de politie
 - Een taakstraf krijgen
 - Ik heb een strafblad

10 Ingrijpende gebeurtenis

- V37. Heb je wel eens iets ernstigs meegemaakt wat veel invloed heeft gehad op je leven? (bijvoorbeeld een sterfgeval, ongeval of een andere ernstige gebeurtenis?) (Ja, 1 keer, Ja, 2 keer, ja, drie keer of meer, Nee)
- V38. Als je wel eens iets ernstigs meegemaakt hebt wat veel invloed heeft gehad op je leven, kan je dan aangeven of dit ervoor heeft gezorgd dat het minder goed gaat met jouw opleiding?
[Antwoordmogelijkheden: Ik heb nooit iets ernstigs meegemaakt , Ik heb iets ernstigs meegemaakt en hierdoor gaat mijn opleiding minder goed- Ik heb iets ernstigs meegemaakt en maar dit maakt niet uit voor hoe het met mijn opleiding gaat- Ik weet het niet-]

11 Tot slot

- V39. Op dit moment neem je deel aan een project om je te helpen uiteindelijk je diploma te halen. Kan je kort omschrijven wat de reden was dat je deel mag nemen aan dit project? <vrij tekstveld>

Bijlage C Vragenlijst succes- en faalfactoren professionals

U bent betrokken bij één of meerdere plusvoorzieningen. We willen graag uw mening weten over deze plusvoorziening(en).

Achtergrond

1. Bij welke onderwijsinstelling / school bent u werkzaam?
 - a. Naam onderwijsinstelling of school [open tekstveld] N.B.: graag zo volledig mogelijk
 - b. Plaats van de onderwijsinstelling of school (van de vestiging waar u werkt) [open tekstveld]
 - c. Ik heb geen dienstverband bij een onderwijsinstelling of school. Ik heb wel een dienstverband bij [open]. [exclusief]

2. Kunt u aangeven wat uw functie is? (meerdere antwoorden mogelijk)
 - a. Schoolleider
 - b. RMC-coördinator
 - c. Lid regionale stuurgroep VSV
 - d. Docent
 - e. Coach
 - f. Trajectbegeleider
 - g. Zorgcoördinator
 - h. Anders, namelijk: [open]

3. Hoe groot is uw aanstellingsomvang in fte? *Toelichting: 1,0 fte is een voltijds dienstverband (meestal 5 dagen). 0,8 fte staat meestal voor 4 dagen per week, et cetera.*
[fte]

4. Hoeveel procent van uw tijd besteedt u gemiddeld aan uw taken rondom de plusvoorziening(en)?
 - a. 0 – 25%
 - b. 26 – 50%
 - c. 51 – 75%
 - d. 76 – 100%

Betrokkenheid plusvoorziening

5. Bij welke plusvoorziening(en) bent u betrokken? (als u bij meer dan drie plusvoorzieningen betrokken bent, vul dan de drie plusvoorzieningen in waar u het meest mee bezig bent geweest het laatste jaar)
[open][max. 3 open tekstvelden]

<als er bij vraag 5 twee of drie antwoorden gegeven worden, dan moet voor elk van deze antwoorden vraag 6 tot en met vraag 23 gesteld worden>

<Tussentekst>

U bent betrokken bij meerdere plusvoorzieningen. We willen u graag over elke plusvoorziening een aantal vragen stellen. De volgende vragen gaan specifiek over [naam v5].

Betrokkenheid plusvoorziening - [naam v5] <terug laten komen bij elke vraag in dit blok>

6. Vanaf wanneer bent u (ongeveer) betrokken bij de plusvoorziening [voor elk van de genoemde plusvoorziening(en) in v5]
Sinds [dd-mm-jjjj]
7. Kunt u aangeven welk deel van deze tijd u direct contact heeft met de jongeren die deelnemen aan deze plusvoorziening?
 - a. Ik heb nooit direct contact met deze jongeren
 - b. Ik heb zelden direct contact met deze jongeren
 - c. Ik heb soms direct contact met deze jongeren
 - d. Ik heb het merendeel van deze tijd direct contact met deze jongeren
8. Kunt u kort aangeven wat uw rol is binnen deze plusvoorziening? [open]

Kenmerken plusvoorziening - [naam v5] <terug laten komen bij elke vraag in dit blok>

9. Welke leeftijd hebben de jongeren die deelnemen aan deze plusvoorziening? [van ..tot...jaar]
10. Is er sprake van dreigende schooluitval bij de jongeren die deelnemen aan deze plusvoorziening? [ja, nee, weet niet]
11. Is er sprake van problemen op verschillende leefgebieden bij de jongeren die deelnemen aan deze plusvoorziening? [ja, nee, weet niet]
12. Volgen de jongeren die deelnemen aan deze plusvoorziening een programma van onderwijs, leidend naar het behalen van een startkwalificatie? [ja, nee, weet niet]
13. Is deze plusvoorziening een gecombineerd programma van onderwijs, zorg, hulpverlening en eventueel arbeidstoeleiding? [ja, nee, weet niet] <als antwoord = ja of weet niet: door naar v15>
14. Welke elementen bevat deze plusvoorziening?
 - Onderwijs
 - Zorg
 - Hulpverlening
 - Arbeidstoeleiding

Toeleiding naar de plusvoorziening - [naam v5] <terug laten komen bij elke vraag in dit blok>

15. Aan welke criteria moeten de jongeren voldoen om deel te nemen aan deze plusvoorziening [open tekstveld]
16. Op welke manier wordt vastgesteld dat de jongeren hieraan voldoen? [open tekstveld]
17. Is er bij de plaatsing in deze plusvoorziening overdracht van relevante dossiers/informatie van jongeren? [ja, nee, weet niet]
18. Wordt het ZAT betrokken bij de toeleiding naar deze plusvoorziening? [ja, nee, weet niet]
19. Wordt er bij plaatsing in deze plusvoorziening gebruik gemaakt van een intake formulier? [ja, nee, weet niet]

Oordeel over plusvoorziening - [naam v5] <terug laten komen bij elke vraag in dit blok>

20. Geef over de volgende aspecten van deze plusvoorziening uw oordeel [10-puntschaal: 1= zeer slecht - 10 is zeer goed].
 - a. De samenwerking tussen school, gemeente en overige instanties (hulpverlening/justitie etc.)
 - b. De samenwerking tussen u en directe collega's binnen deze plusvoorziening
 - c. De adequate toewijzing van jongeren aan deze plusvoorziening
 - d. De mate waarin voor u duidelijk is wat uw taken zijn binnen deze plusvoorziening
 - e. De mate waarin voor de jongeren duidelijk is wat er van hen verwacht wordt
 - f. De effectiviteit van deze plusvoorziening (werkt het voor jongeren?)
 - g. De efficiëntie van deze plusvoorziening (zijn de kosten en baten met elkaar in verhouding?)

21. Wij willen u vragen om een algemeen oordeel te geven over <naam plusvoorziening> zoals deze tot nu heeft gefunctioneerd [10-puntschaal: 1= zeer slecht - 10 is zeer goed]
22. Wat zijn volgens u tot nu toe de sterke kanten van deze plusvoorziening? [open]
23. Wat zijn volgens u tot nu toe de zwakke kanten van deze plusvoorziening? [open]
24. Denkt u dat het budget voor deze plusvoorzieningen effectiever kan worden ingezet, en zo ja, hoe dan? [open]
25. Wat moet er volgens u in de toekomst veranderd of verbeterd worden met betrekking tot deze plusvoorziening? (Denk bijvoorbeeld aan samenwerking, toewijzing van jongeren of inhoud van de plusvoorziening) [open]

Ten slotte

26. Heeft u nog andere opmerkingen over de plusvoorziening die niet aan bod zijn gekomen? [open]

Bijlage D Vragenlijst/ interviewschema jongeren

Succes- en faalfactoren plusvoorzieningen

Je hebt meegedaan of doet nog steeds mee aan een project om ervoor te zorgen dat het goed met je blijft gaan op school. Hier willen we je graag wat vragen over stellen.

Achtergrondkenmerken

1. Wat is je geboortedatum?
2. Ben je een jongen of meisje?
3. Wat zijn de vier cijfers van je postcode?
4. In welk land ben je geboren?
5. In welk land is je moeder geboren?
6. In welk land is je vader geboren?
7. Hoe heet je school? [lijst scholen]
8. Welke opleiding volg je? [lijst opleidingen]
9. In welk leerjaar zit je?

Vragen

10. Van wie hoorde je dat je deel mocht nemen aan dit project? [open tekstveld]
11. Wat was de reden dat je deel mocht nemen aan dit project? [open tekstveld]
12. We willen je vragen een rapportcijfer te geven aan een aantal dingen dat met het project te maken heeft.
Welk rapportcijfer geef je aan: [1 t/m 10: 1= zeer slecht - 10 is zeer goed + niet van toepassing]
 - Het eerste gesprek (intake gesprek) dat je had over het project
 - De informatie die je hebt gekregen over het project voordat je begon aan het project
 - De manier waarop begeleiders en/of docenten met je omgaan
 - De begeleiding die je hebt gehad met dingen die te maken hebben met je opleiding
 - De begeleiding die je hebt gehad met dingen die te maken hebben met je persoonlijke leven
13. Welk rapportcijfer geef je aan het project in zijn geheel? . [1 t/m 10: 1= zeer slecht, 10 is zeer goed].
14. Hieronder staan een aantal uitspraken. Kan je aangeven of jij vindt dat deze kloppen of juist niet kloppen? [grid3: klopt niet, klopt een beetje, klopt helemaal + weet niet]
 - Er is een begeleider of docent binnen dit project die begrijpt wat er in mij omgaat
 - Door dit project is er meer structuur in mijn leven gekomen
 - Door dit project gaat het beter met mijn opleiding
 - Door dit project gaat het beter met mijn persoonlijke leven
 - Ik ben blij dat ik aan dit project ben begonnen
 - Dit project past bij mij
 - Begeleiders of docenten binnen dit project vinden het belangrijk hoe het met me gaat
 - Door dit project leer ik om zelf verantwoordelijkheid te nemen voor mijn leven
 - Door dit project leer ik dat ik zelf dingen kan veranderen in mijn leven
 - Door dit project kan ik mijn opleiding afmaken

15. Heb je nog andere dingen geleerd door dit project? [open]
16. Zou je anderen ook aanraden om deel te nemen aan dit project? [Ja, nee, weet niet]
17. Wat zijn volgens jou de positieve kanten van dit project? [open]
18. Wat zou er volgens jou verbeterd moeten worden aan dit project? [open]
19. Heb je verder nog vragen/opmerkingen (over het project) ? [open]

Bijlage E Vragenlijst Multiproblematiek2

Aanvullende vragen op vragenlijst Multiproblematiek1

Als jongeren aangeven dat zij inmiddels niet meer op school zitten wordt hen het volgende vragenblok voorgelegd:

1. Welke opleiding volgde je voordat je van school ging?
 - Lwoo (door naar 4)
 - Vmbo (door naar 4)
 - Mbo (door naar 3)
 - Havo (door naar 4)
 - Vwo (door naar 4)

2. Welke leerweg volgde je?
 - Vmbo theoretische leerweg [door naar 4]
 - Vmbo basisberoepsgerichte leerweg [door naar 4]
 - Vmbo kaderberoepsgerichte leerweg [door naar 4]
 - Vmbo gemengde leerweg [door naar 4]

3. Welke leerweg en niveau volgde je?
 - Niveau 1 BBL
 - Niveau 2 BBL
 - Niveau 3 BBL
 - Niveau 4 BBL
 - Niveau 1 BOL
 - Niveau 2 BOL
 - Niveau 3 BOL
 - Niveau 4 BOL

4. In welk leerjaar zat je?
 - 1e jaar
 - 2e jaar
 - 3e jaar
 - 4e jaar
 - 5e jaar [alleen als antwoord op 1 = 3 of 4]
 - 6e jaar [alleen als antwoord op 1 = 4]

5. Hoe heet de school waar je op zat? [open tekstveld]

6. Hoe heet de opleiding die je volgde? [open tekstveld]

7. Wat is het hoogste diploma dat je gehaald hebt?
 - Vmbo diploma
 - Mbo niveau 1 diploma
 - Mbo niveau 2 diploma [einde blok]
 - Mbo niveau 3 diploma [einde blok]
 - Mbo niveau 4 diploma [einde blok]
 - Havo diploma

- Vwo diploma
 - Geen diploma
 - Ander diploma, namelijk. [open tekstveld]
8. Kan je kort uitleggen waarom je nu niet meer op school zit? [open tekstveld]
9. Ben je van plan om weer naar school te gaan?
- Ja, binnenkort
 - Ja, maar voorlopig niet [door naar 11]
 - Nee [door naar 11]
 - Weet ik nog niet [door naar 11]
10. Je geeft aan dat je binnenkort weer naar school gaat. Wat voor soort opleiding ga je doen?
- Lwoo [einde blok]
 - Vmbo [einde blok]
 - Mbo [einde blok]
 - Havo [einde blok]
 - Vwo [einde blok]
 - Hbo [einde blok]
 - Weet ik nog niet
11. Wat ga je de komende tijd doen?
- Werken [door naar 12]
 - Weet ik nog niet [einde blok]
 - Iets anders, namelijk. [open tekstveld] [einde blok]
12. Heb je al werk gevonden?
- Nee, nog niet [einde blok]
 - Ja, ik heb een baan als (vul hier je baan in) [open tekstveld] [einde blok]

Bijlage F Interviewschema professionals

Interviewleidraad Plusvoorzieningen – Professionals

Hoe is de beoogde samenwerking vorm gegeven tussen de partijen?

Is er sprake van integrale samenwerking binnen de zorgketen? Zo ja, waar bestaat die uit?
Tussen welke partijen is er samenwerking in het kader van plusvoorzieningen?
Is de samenwerking tussen partners door de plusvoorziening verbeterd?
Zijn er door het opzetten/uitbreiden van de plusvoorziening(en) knelpunten in de zorgketen aan het licht gekomen?
Is er door het opzetten/uitbreiden van de plusvoorzieningen meer inzicht ontstaan in knelpunten in de zorgketen?
Bestond deze samenwerking al voor de regeling plusvoorzieningen? Zo ja, is deze versterkt of veranderd door de regeling?
Wat zijn de positieve kanten van deze samenwerking?
Welke verbeterpunten ziet u voor deze samenwerking?

Hoe is aangesloten bij al bestaande voorzieningen voor deze doelgroep?

Is de plusvoorziening aangesloten bij al bestaande voorzieningen voor deze doelgroep?
Op welke wijze onderscheidt de Plusvoorziening zich van de andere voorzieningen?
Op welke manier zou de aansluiting met bestaande voorzieningen verbeterd kunnen worden?
In hoeverre zijn de plusvoorzieningen ingebed in de zorgketen?
Hoe zou de inbedding van plusvoorzieningen in de zorgketen verbeterd kunnen worden?

Welke knelpunten zijn bij de subsidieaanvraag van de plusvoorziening aan het licht gekomen?

Zijn er knelpunten bij de subsidieaanvraag van de plusvoorziening aan het licht gekomen? Zo ja, welke?
Hoe bent u met deze knelpunten omgegaan?
Kunt u aangeven hoe deze knelpunten in de toekomst een rol zullen spelen voor de plusvoorziening?

Zijn er knelpunten bij de opzet van de plusvoorziening aan het licht gekomen?

Zijn er knelpunten bij de opzet van de plusvoorziening aan het licht gekomen? Zo ja, welke?
Hoe bent u met deze knelpunten omgegaan?
Kunt u aangeven hoe deze knelpunten in de toekomst een rol zullen spelen voor de plusvoorziening?

Hoe is de toeleiding naar de plusvoorziening georganiseerd?

Wordt het ZAT betrokken bij de toeleiding naar de plusvoorziening?
Is er bij toeleiding naar de plusvoorziening sprake van een duidelijke hulpvraag en/of doelstelling?
Is er bij plaatsing in de plusvoorziening overdracht van relevante dossiers/informatie van de jongere?
Komt de juiste doelgroep bij de juiste voorziening terecht?

Welke factoren bleken van positieve c.q. negatieve invloed op het functioneren van de plusvoorziening?

Welke (evt. externe)factoren bleken van positieve invloed op het functioneren van de plusvoorziening?
Welke (evt. externe)factoren bleken van negatieve invloed op het functioneren van de plusvoorziening?
Welke factoren zullen een belangrijke rol spelen in de toekomst van de plusvoorziening?

Succes en faalfactoren van de plusvoorziening die van invloed waren op de resultaten?

Wat zijn de succesfactoren van deze plusvoorziening? Hoe beïnvloedden deze de resultaten?
Wat zijn de eventuele faalfactoren van deze plusvoorziening? Hoe beïnvloedden deze de resultaten?
Welke succes- en faalfactoren zullen een belangrijke rol spelen in de toekomst van de plusvoorziening?

Welke neveneffecten heeft de invoering van de plusvoorziening tot stand gebracht?

Heeft de invoering van plusvoorziening ook een neven-effect gehad op de samenwerking tussen partijen?
Heeft de invoering van plusvoorziening ook een neven-effect gehad op andere voorzieningen waar de doelgroep eerder gebruik van maakte?
Heeft de invoering van de plusvoorziening andere neven-effecten gehad?

Bijlage G Selectie van geïnterviewde regio's

In een selectie van negen RMC-regio's zijn interviews afgenomen. Per geselecteerde regio zijn vijf jongeren (2 vo-leerlingen; 3 mbo-leerlingen) en vier professionele betrokkenen (RMC-coördinator, projectleider plusvoorziening vo of mbo, medewerker plusvoorziening vo en medewerker plusvoorziening mbo) geïnterviewd.

Bij het maken van deze selectie van regio's is rekening gehouden met de volgende zaken:

- verschillen in stedelijkheid, gewest, omvang van vsv-problematiek met jongeren en aard van problematiek onder jongeren;
- opvallendheid (in positieve of negatieve zin) in voortgang of samenwerking omdat dit een interessant voorbeeld kan zijn voor andere regio's.

Daarnaast hebben enkele regio's aangegeven niet mee te willen doen aan interviews en zijn om die reden niet geselecteerd.

Selectie van regio's

Op basis van de bovenstaande kenmerken zijn de volgende regio's geselecteerd:

Regio	Reden voor selectie
Zuid-Oost Drenthe (RMC-regio 8)	Vernieuwende manier van registratie en toeleiding naar hulpverlening.
Stedendriehoek (RMC-regio 11)	Het opzetten van de plusvoorzieningen heeft vertraging opgelopen. Mogelijk zijn de valkuilen die zij zijn tegengekomen interessant en leerzaam voor anderen.
Twente (RMC-regio 12)	De overbelaste jongeren in deze regio hebben een combinatie van problemen in een omgeving die afwijkt van andere regio's.
Flevoland (RMC-regio 18)	Er zijn veel overbelaste jongeren in deze regio terwijl zij nog niet zo lang ervaring hebben als de grotere steden om hiermee om te gaan. De fase waarin zij zich bevinden is daarom op dit moment 'uniek'.
Agglomeratie Amsterdam (RMC-regio 21)	De gemeente speelt in Amsterdam een grotere rol dan in andere regio's: interessant om na te gaan welke gevolgen dit heeft voor de opzet en uitvoering van de plusvoorzieningen.
West-Friesland (RMC-regio 22)	Samenwerkingsverband; Deze regio's hebben zelf de voorkeur voor interviews; zij hebben herhaaldelijk aangegeven hiervoor geselecteerd te willen worden. Zij worden als geheel meegenomen.
Noord Kennemerland (RMC-regio 24)	
Rijnmond (RMC-regio 29)	De grootste regio met de meeste overbelaste jongeren.
Walcheren (RMC-regio 32)	Regio waar de contactpersoon van de regio's in Zeeland gevestigd is.
West Brabant (RMC-regio 34)	De enige regio in Brabant die deelneemt aan de evaluatie.

Selectie van plusvoorziening

Wanneer er binnen het vo en/of mbo meerdere plusvoorzieningen zijn, is in overleg met de contactpersoon afgesproken binnen welke plusvoorziening interviews werden gehouden. Hierbij is gelet op de volgende zaken:

1. De omvang van de groep jongeren die bereikt wordt met de plusvoorziening; per plusvoorziening moeten minstens twee jongeren deelnemen aan de kwantitatieve meting.
2. Variatie in 'soort' plusvoorziening; het totaal aan interviews moet een beeld geven van de verschillende typen plusvoorzieningen:
 1. Inzet van coaches/trajectbegeleiders voor jongeren die in een reguliere klas zitten.
 2. Voorziening waarbij jongeren die dreigen uit te vallen tijdelijk in een andere klas zitten (en niet meer in de eigen klas) waarin zij intensieve begeleiding krijgen.
 3. Dezelfde voorziening als 2. maar dan maar voor een deel van de dag/week; de rest van de tijd brengt de jongere door in de eigen klas.
 4. Een lokaal op loket op school waar jongeren binnen kunnen lopen voor ondersteuning (bijv. informatie).

5. Voorziening die zich richt op specifieke doelgroep, zoals tienermoeder of scholieren met een eetstoornis, binnen of buiten de reguliere klas.
 6. Docenten krijgen bijscholing.
 7. De school professionaliseert het digitale leerlingdossier waardoor er snel maatwerk geboden kan worden als er iets mis dreigt te gaan en waardoor het eerder gesignaleerd wordt als er iets mis gaat.
 8. Overige plusvoorzieningen.
3. De voorkeur van de regio voor een bepaalde plusvoorziening: het is mogelijk dat zij bijvoorbeeld van mening zijn dat bepaalde projecten uitblinken in effectiviteit.

Bijlage H Begeleidingscommissie en onderzoekers

Begeleidingscommissie evaluatie plusvoorzieningen

Met het oog op de kwaliteitsbewaking van gegunde onderzoeken en het verspreiden van de (voorlopige) onderzoeksresultaten onder belanghebbenden, roept de directie VSV voor ieder uitgezet onderzoek een begeleidingscommissie in het leven. De begeleidingscommissie is samengesteld uit interne (OCW) partners, indien nodig aangevuld met externe partijen. Per onderzoek wordt op basis van inhoud en expertise een aantal deelnemers uitgenodigd om in de begeleidingscommissie zitting te nemen.

Voor het evaluatieonderzoek 'plusvoorzieningen' zijn dit de volgende deelnemers:

OCW Intern

- Bernard Verlaan, directie BVE, ministerie van OCW
- Jeroen de Weger, directie VO, ministerie van OCW
- Cynthia van Rijbroek, directie JOZ, ministerie van OCW
- Ted Reininga, directie Kennis, ministerie van OCW
- Loes Evers, projectdirectie VSV, ministerie van OCW
- Gerda Brinkman, projectdirectie VSV, ministerie van OCW
- Suzanne Dannenburg, projectdirectie VSV, ministerie van OCW

Extern

- Marije Braun, voormalig projectministerie van Jeugd & Gezin, ministerie van VWS
- Lucy Schmitz, vz Raad van Bestuur Bureau Jeugdzorg Noord-Holland
- Sander Gerritsen, wetenschappelijk onderzoeker Centraal Plan Bureau

De leden van de begeleidingscommissie zorgen, bij afwezigheid, indien mogelijk voor vervanging.

De begeleidingscommissie heeft de volgende taken:

- Het bewaken van de voortgang van het onderzoek conform gemaakte afspraken.
- Het bewaken van de kwaliteit van het onderzoek.
- Waar nodig het bijsturen van het onderzoek met het oog op het gewenste eindresultaat.
- Meelezen met de onderzoekers en hen van opbouwende kritiek / nuttige feedback voorzien.
- Het goedkeuren van het definitieve onderzoeksrapport.
- Het verspreiden van de onderzoeksresultaten aan belanghebbende derden. Eventueel met behulp van persberichten.

Onderzoeksbureau en onderzoekers evaluatie plusvoorzieningen

De evaluatie plusvoorzieningen is uitgevoerd door ResearchNed. ResearchNed is een onafhankelijk onderzoeksinstituut dat is gespecialiseerd in sociaal wetenschappelijk onderzoek, beleidsadvisering en kennisoverdracht op onderwijsgerelateerde thema's in brede zin.

ResearchNed is te typeren als een kennisintensief en gespecialiseerd onderzoeksbureau. Senioren hebben jarenlange ervaring met en kennis over specifieke beleidsissues. Voorbeelden daarvan zijn: studenttevredenheidsonderzoek onder scholieren/studenten in vo, ho en mbo, uitval en voortijdig schoolverlaten, instroom en studiekeuze, bèta en techniek, kwaliteit, ranking, governance en benchmark, studiefinanciering, bestel, structuur en organisatie van het onderwijs, de onderwijsarbeidsmarkt, arbeidsomstandigheden en de relatie tussen onderwijs en arbeidsmarkt.

Door de gekozen organisatievorm waarborgt ResearchNed expliciet en op meerdere wijzen de overdracht en cumulatie van de aanwezige kennis. Deze inhoudelijke expertise wordt gecombineerd met hoogstaande methodologische en wetenschappelijke kwaliteit (onder andere door aandacht voor dataconsolidatie,

betrouwbaarheid, het toepassen van adequate analysetechnieken, en reproduceerbaarheid en documentatie van analyseprotocollen) en het gebruik van geavanceerde ICT-toepassingen. Daarnaast ontwikkelde ResearchNed vanuit het kwaliteitsbeleid vaste protocollen voor het onderhouden van panels, het online ontsluiten van onderzoeksgegevens, benchmark en geavanceerde online enquêtering. Hierbij wordt de privacy van respondenten op verschillende manieren gewaarborgd.

ResearchNed beschikt over een professionele infrastructuur voor het betrouwbaar, veilig en snel uitvoeren van internetenquêtes en online-rapportage. De internetenquêtes in het kader van dit project en andere projecten worden geprogrammeerd met behulp van het softwarepakket DimensionNet van SPSS waarbij gebruik wordt gemaakt van routing en randomisatie van vragen, databasebewerking, tussentijdse correctie en responsberekeningen. De enquête kan in elke gewenste vormgeving aangeboden worden. Ons webenquêtesysteem staat in een beveiligd data warehouse met 24/7 bewaking. Het ligt direct aan de Nederlandse internet-'backbone'. Dit garandeert een optimale verbinding. Het systeem wordt continu bewaakt op prestaties en op bereikbaarheid voor respondenten. Iedere vijf minuten vindt automatisch een controle plaats van het systeem. Indien één van de schakels in dit traject verstoord is, vindt alarmering plaats en kan een hersteloperatie gestart worden.

ResearchNed is in het bezit van de kwaliteitscertificaten ISO 9001:2008 en ISO 20252:2006. In deze laatste internationale kwaliteitsnorm, die ResearchNed als eerste beleidsonderzoeksbureau verwierf, zijn de termen en definities vastgelegd, evenals de eisen aan de dienstverlening voor organisaties en professionals die zich bezighouden met markt-, opinie- en maatschappelijk onderzoek. ResearchNed heeft in het najaar 2010 de audit, waarbij aandacht werd besteed aan onderzoeksmethoden, datacollectie, dataopslag, databewerking en –verwerking en rapportage, glansrijk doorstaan.

De volgende onderzoekers hebben het onderzoek uitgevoerd:

Marjolein Muskens MSc, onderzoeker bij ResearchNed, heeft klinische psychologie gestudeerd aan de Radboud Universiteit Nijmegen waar zij vervolgens de Research Master Behavioural Science cum laude heeft afgerond. Vervolgens is zij als onderzoeker werkzaam geweest bij onder andere het Max Planck Instituut voor Psycholinguïstiek. Als onderzoeker bij ResearchNed heeft zij ervaring met grootschalig onderzoek in het vo, mbo en ho. Zij is bijvoorbeeld verbonden aan het onderzoek binnen de Innovatie Impuls Onderwijs, waarin door middel van experimenten onderzocht wordt hoe het dreigend leraren tekort in het vo opgevangen kan worden zonder dat de kwaliteit van het onderwijs hier onder leidt. Zij heeft ruime ervaring met onderzoeken waarbij gebruik wordt gemaakt van experimentele onderzoeksdesigns en longitudinale datasets. In de evaluatie plusvoorzieningen project treedt zij op als projectleider.

Drs. Joyce Jacobs is onderzoeker bij ResearchNed. Daarvoor werkte zij als onderzoeker bij de Universiteit van Amsterdam en de Erasmus Universiteit Rotterdam. Hier deed zij onder andere onderzoek naar verschillen in opleidingsvereisten en competentieniveaus binnen beroepen in Europa. Naast haar ruime ervaring met het opstellen van vragenlijsten en het uitvoeren van online onderzoek, is zij ook thuis in de kwalitatieve dataverzameling en analyse. Bij diverse projecten heeft zij de uitvoering en uitwerking van kwalitatieve (groeps-) interviews en focusgroepen voor haar rekening genomen. Hierdoor heeft zij tientallen interviews in het onderwijsveld uitgevoerd zowel onder scholieren en studenten als onder professionals (opleiders/docenten, schoolleiders, beleidsmakers) in mbo, vo en ho. Bij ResearchNed is zij sinds 2010 betrokken bij de tevredenheidsonderzoeken JOB-monitor en LAKS-monitor. Daarnaast is zij onder meer betrokken geweest bij de Nulmeting Zeggenschap Leraren, het onderzoek naar het levensfasegericht beleid in het onderwijs, de bètaclustering van opleidingen in het mbo in samenwerking met de kenniscentra en Colo, de Op dit moment is zij onder meer projectleider van de evaluatie naar de Educatieve Minor in het hoger onderwijs en werkt zij aan de huidige JOB- en LAKS-monitoren.

Drs. Marc Thomassen is als onderzoeker in dienst bij ResearchNed. Hij houdt zich vooral bezig met kwantitatief onderzoek op het terrein van onderwijs en arbeidsmarkt. Voor hij in dienst kwam bij ResearchNed heeft hij als medewerker van het ITS meegewerkt aan de Schoolkostenmonitor 2006-2007, waarin de schoolkosten in vo en mbo in kaart zijn gebracht. In de afgelopen jaren heeft Marc diverse tevredenheidsonderzoeken uitgevoerd in het onderwijs (LAKS-Monitor 2010, JOB-Monitor 2007 en 2008, Studentenmonitor 2005,2006,2007, Elsevier Beste studies, Nationale Studentenenquête). Voor het Platform Bètatechniek is hij al twee jaar verantwoordelijk voor de berekening van stimuleringsbijdragen ten behoeve van de Bètatechniek in het hoger onderwijs. Verder is hij betrokken geweest bij de Nota Werken in het Onderwijs 2008, 2009 en 2011. Voor deze projecten heeft hij in Den Haag diverse analyses uitgevoerd op personeelsgegevens van DUO-CFI (IPTO en MIRROR), o.a. over de functiemix en de ontwikkeling van de gemiddelde lestaak van docenten (vo). Verder heeft hij bijgedragen aan de *capaciteitsberekening* voor het voortgezet onderwijs en het opstellen van leerlingenprognoses voor de provincie Utrecht. Momenteel is Marc onder andere betrokken bij de Effectevaluatie Plusvoorzieningen, een onderzoek naar het effect van de inzet van Plusvoorzieningen in de strijd tegen schooluitval van overbelaste jongeren.

Drs. Wouter van Casteren is algemeen directeur bij ResearchNed. Hij heeft brede kennis van het onderwijs(beleid). Hij studeerde politicologie en economie aan de Radboud Universiteit Nijmegen en werkte eerder onder meer als secretaris voor verschillende SER-commissies, waaronder die voor Onderwijs- en Arbeidsmarktvragestukken. Ook werkte hij als beleidscoördinator bij de directie wetenschappelijk onderwijs van het ministerie van OCW, als senior coördinerend beleidsmedewerker bij de Raad voor Werk en Inkomen (RWI) en als teamleider bij het CAOP, waar hij onder meer betrokken was bij de Stichting van het Onderwijs, waarin sociale partners in het onderwijs overleggen met elkaar en met het kabinet over onderwijsvragestukken. Hij heeft brede ervaring als projectleider met tal van (advies)projecten en onderzoeken op terrein van het onderwijs en de arbeidsmarkt en de aansluiting daartussen. Wouter beschikt over een groot netwerk in het onderwijs

Bijlage I Lijst met definities en afkortingen

Afkortingen

OCW	Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
ROC	Regionaal Opleidingen Centrum
Vmbo	voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs
Mbo	middelbaar beroepsonderwijs
Havo	hoger algemeen vormend onderwijs
SES	sociaaleconomische status
Apc-gebied	armoedeprobleemcumulatiegebied
Vsv	voortijdig schoolverlaten

Definities:

- a. Plusvoorziening: een voorziening ten behoeve van de onderwijsinstellingen in een RMC-regio die bestaat uit een gecombineerd programma van onderwijs leidend naar het behalen van een startkwalificatie, zorg, hulpverlening en waar nodig arbeidstoeleiding, dat wordt aangeboden aan jongeren van 12 tot 23 jaar die zodanig ernstige problemen ondervinden op het gebied van financiën, gezondheid, huisvesting, sociale omgeving of maatschappelijk functioneren dat zij de onderwijsinstelling zonder diploma dreigen te verlaten.
- b. Schooljaar: tijdvak dat aanvangt op 1 augustus en eindigt op 31 juli van het daaropvolgende jaar.
- c. Armoedeprobleemcumulatiegebied (apc-gebied): gebied als bedoeld in de Armoedemonitor 2005 van het Sociaal en Cultureel Planbureau en het Centraal Bureau voor de Statistiek.
- d. Apc-leerling: leerling die woonachtig is in een postcodegebied dat valt in een armoedeprobleemcumulatiegebied.
- e. Voortijdig schoolverlaters: jongeren tot 23 jaar die de school verlaten zonder startkwalificatie. Een jongere heeft een startkwalificatie als hij een havo- of vwo-diploma of een diploma op niveau 2 van het mbo haalt. Dit laatste betekent dat hij na het vmbo nog een beroepsopleiding van minimaal twee jaar moet hebben gevolgd. Leerlingen die na het behalen van een vmbo-diploma geen onderwijs meer volgen, worden daarom ook als voortijdig schoolverlaters beschouwd. Ook leerlingen tot 23 jaar die langer dan een maand zonder reden van school wegblijven, vallen onder de voortijdig schoolverlaters.

Bijlage J Lijst met tabellen en figuren

Tabellen

Tabel 1	Deelnemende regio's en metingen verricht per regio	23
Tabel 2	Respons voormeting overbelasting – jongeren	25
Tabel 3	Respons nameting overbelasting – jongeren	26
Tabel 4	Respons enquête beleving plusvoorziening – coördinatoren naar regio	27
Tabel 5	Respons enquête beleving plusvoorziening – direct betrokkenen naar regio	27
Tabel 6	Overzicht gehouden interviews per RMC-regio en doelgroep	28
Tabel 7	Aantal overbelaste jongeren per onderwijstype	29
Tabel 8	Percentage overbelaste jongeren woonachtig in APC gebied	29
Tabel 9	Percentage overbelaste jongeren naar geslacht	30
Tabel 10	Percentage overbelaste jongeren naar RMC-regio waar zij wonen	30
Tabel 11	Percentage overbelaste jongeren naar geboorteland	31
Tabel 12	Percentage overbelaste jongeren naar etniciteit	31
Tabel 13	Respons enquête beleving plusvoorziening – direct betrokkenen naar functie	32
Tabel 14	Percentage jongeren met problemen op een bepaald leefgebied (alle regio's)	35
Tabel 15	Correlatie tussen verschillende leefgebieden (Spearman Coeficient)	36
Tabel 16	Selectiecriteria gehanteerd door regio's (direct betrokkenen en coördinatoren)	38
Tabel 17	Is de plusvoorziening een combinatieprogramma van regulier onderwijs, diverse soorten hulpverlening en daar waar nodig arbeidstoeliding?	42
Tabel 18	Type plusvoorzieningen	43
Tabel 19	Overzicht type plusvoorzieningen deelnemende regio's naar onderwijsniveau	43
Tabel 20	Vershil jongeren met probleem op leefgebied voormeting en nameting (%)	54
Tabel 21	Type plusvoorzieningen	55
Tabel 22	Aantal respondenten per type plusvoorziening die aan meting 1 en 2 hebben meegedaan	56
Tabel 23	Plusvoorziening 'Coaching': verschil jongeren met probleem op leefgebied voormeting en nameting (%)	56
Tabel 24	Plusvoorziening 'Niet in de klas (rebound)': verschil jongeren met probleem op leefgebied voormeting en nameting (%)	57
Tabel 25	Plusvoorziening 'Inloopvoorziening': verschil jongeren met probleem op leefgebied voormeting en nameting (%)	57
Tabel 26	Plusvoorziening 'Deel van de dag niet in de klas': verschil jongeren met probleem op leefgebied voormeting en nameting (%)	57
Tabel 27	Vershil houding en gedrag t.o.v. school tussen voor- en nameting: alle plusvoorzieningen (gemiddelde, n=118)	58
Tabel 28	Vershil houding en gedrag t.o.v. school tussen voor- en nameting: vier type plusvoorzieningen (gemiddelde, n=118)	59
Tabel 29:	Oordelen over plusvoorzieningen in het mbo (n=61)	62
Tabel 30:	Oordelen over plusvoorzieningen in het vo (n=611)	64
Tabel 31	Type plusvoorzieningen	75
Tabel 32	Rapportcijfers plusvoorziening gegeven door jongeren (n=93)	77
Tabel 33	Oordeel jongeren over aspecten plusvoorziening (% , n=93)	77
Tabel 34	Leefgebieden	94
Tabel 35	Beoordeling leefgebieden (% van de respondenten die term van toepassing vond) (n=768)	96

Figuren

Figuur 1	Aantal overbelaste jongeren in voor- en nameting, naar leeftijd.....	29
Figuur 2	Aantal jongeren per aantal leefgebieden waarop tegelijk problemen worden ondervonden (n=118)	55
Figuur 3:	Type plusvoorzieningen in het mbo (percentages, n=61)	62
Figuur 4:	Type plusvoorzieningen in het vo (percentage, n=611).....	63
Figuur 5:	Vsv-resultaten en oordelen van coördinatoren in de deelnemende RMC-regio's (n=43).....	66

Bijlage K Bronnen

Literatuurstudie:

- CPS onderwijsontwikkeling en advies (2007). *Evidence Based Education; Een verkenning van de praktijk.*
- CPB (2011). *Evaluatie Wijk scholen Rotterdam.*
- Gemeente Amsterdam Dienst Onderzoek en Statistiek (2011). *Ze moeten ergens wel de wil hebben. Wat voorafgaat aan uitval in het MBO.*
- KBA (2007). *Vroeg is nog niet voortijdig. Naar een nieuwe beleidstheorie voortijdig schoolverlaten.*
- KBA/Oberon (2010) *Overbelaste jongeren in de regio Arnhem.*
- Louise Elffers (2011). *The transition to post-secondary vocational education: Students' entrance, experiences and attainment.*
- NJI (2010). *Eindevaluatie van de pilotprojecten campussen.*
- ResearchNed (2010). *Geruisloos uit het onderwijs. Klassieke en geruisloze factoren van voortijdig schoolverlaten.*
- TUDelft/ Berenschot (2009). *Inzicht in resultaat: Oordelen over effectiviteit van maatregelen gericht op het terugdringen van voortijdig schoolverlaten.*

Ontwikkeling vragenlijst multiproblematiek 1 en 2:

- Blom, M. Van der Laan, A.M. (2005) *WODC Monitor Zelfgerapporteerde Jeugdcriminaliteit- Meting 2005.* Wetenschappelijk Onderzoek en Documentatiecentrum van het Ministerie van Justitie, Den Haag.
- Bronwasser et al. (2007) *Vragenlijst Probleem Gedrag bij Adolescenten.* Universiteit van Amsterdam, Amsterdam.
- HBSC (2005) *Health Behaviour in School Aged Children.* University of Edinburgh, Scotland.
- Risselada, A., Schoenmakers, T. (2010) *Protocol voor Signalering, Screening en Kortdurende Interventie van Risicovol Alcoholgebruik bij Jongeren.* Partnership Vroegsignalering Alcohol / IVO.
- KPC Groep (2010) *Werken met de VSV Online.* KPC Groep, 's-Hertogenbosch.
- Jeugdmonitor Rijnmond (2010) *Hoe gaat het met jou? Jeugdmonitor Rijnmond.* Gemeente Rijnmond, Rijnmond.
- *Test je gebruik.* Geraadpleegd op 27-10-2010. <http://www.drankendrugs.nl/enquete>

Informatie van de RMC-regio's:

- Projectplannen Regeling plusvoorzieningen van 39 regio's (2010)
- Tussenrapportages plusvoorzieningen 19 regio's (2010)

Overig:

- BRON (2012) Voorlopige vsv-resultaten 2010-2011
- Data ZAT-monitor vo en mbo 2011